ALEVİLİKTE SULTAN HIZIR SAMIT OCAĞI

ABBAS ULUSOY

imla

ALEVİLİKTE SULTAN HIZIR SAMIT OCAĞI

ABBAS ULUSOY

İMLA KİTAP

İmla Kitap Yayınları

Alevilikte Sultan Hızır Samıt Ocağı – Abbas Ulusoy

Kapak Resmi: Sibel Yalçın

1. Baskı - İmla Kitap Yayınları – 2016 Temmuz

ISBN 978- 605-85699-9-7

Tarcan Matbaacılık
0 312 384 34 35

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İmla Kitap Yayınları
Strazburg Cad. No: 29/1 Sıhhiye/ANKARA
0 312 231 06 60
e-posta: kitapimla@outlook.com

ALEVİLİKTE SULTAN HIZIR SAMIT OCAĞI

ABBAS ULUSOY

Abbas Ulusoy, 1963 Çorum Alaca Küçük Keşlik Köyü'nde doğdu. Hasanoğlan Atatürk Öğretmen Lisesi'ni bitirdikten sonra Akdeniz Üniversitesi Burdur Eğitim Yüksekokulu'na devam etti. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nden mezun oldu. 1983 – 2011 yılları arasında yurtiçinde ve yurtdışında öğretmenlik yaptıktan sonra emekli oldu. Çeşitli dergilerde makaleleri ve şiirleri yayınlandı.

Alevilikte Sultan Hızır Samıt Ocağı yazarın ilk kitabıdır.

"Zaten biliriz Samıt'ı serdar-ı Veli'sin
Tarife ne, sen kâmil-ü irfana azizim."
Hulusi

"Hakk Muhammed Ali aşkına
Yolumuz da çıkar Rıza Şehrine"
Yusuf Dede

Babam Yusuf Dede'ye...

İçindekiler

Önsöz 11
Önsöz 15
Giriş 17
Seyyid Sultan Hızır Samıt 24
1. Samut Baba Türbesi Sivas - Kangal 52
2. Samut Baba Türbesi İzmir - Urla 57
3. Samıt Dede İzmir – Birgi - Ödemiş 60
4. Samıt Dede Samatlar Köyü Uşak - Sivaslı 61
5. Samut Dede Türbesi Kuyucak Köyü Samsun-Ladik . 62
6. Samut Dede Türbesi Şeyhler Köyü Samsun-Havza ... 62
7. Samut Dede Türbesi Konya Beyşehir-Fasıllar Köyü . 63
8. Samıt Dede Konya - Göçeri Köyü 64
9. Samut Bali Türbesi Ankara - Güdül 65
10. Samut Köyü Ankara - Akyurt 66
11. Samıt Dede Türbesi Ankara Polatlı-Olukpınar Köyü 67
Sonuç 70
Sultan Hızır Samıt'ın Deyişleri 73
Sultan Hızır Samıt Ocağı Süreği 89
Cem Hizmetleri 97
1. Dedelik 100
2. Rehberlik 103
3. Gözcü 104
4. Çerağcı-Delilci 105
5. Süpürge Hizmeti - Ferraş - Car 106
6. Meydancı - İznikçi 108
7. Niyazcı - Sofracı - Lokmacı - Nakip Kurbancı 109
8. İbrikçi - Sakka - Sakacı - Sakî - Dolucu - Tezekâr - İbriktar 110
9. Kapıcı - Bekçi 112
10. Peyikçi - Davetçi - Okuyucu - Haberci 112
11. Pervane - Semah 112
12. Zakir – Âşık – Sazandar - Güvende 115
Cemde Söylenen Deyişler 117
Alevilikte Bazı Kavramlar 146

Alevilikte Dört Kapı Kırık Makam 159
Üçler 161
Beşler 161
Yediler 161
On Yedi Kemerbest: 163
On İki İmam 164
Alevilikte Kırklar 166
Yetmiş İki Kerbela Şehidi 166
Ayin-i Cem 168
Cemdeki Sıralama 184
Matem Orucu ve Aşure 186
Hızır Orucu 189
Sultan-ı Nevruz 190
Hıdrellez 191
Hakk'a Yürüme Hizmeti - Dardan İndirme Kurbanı 192
Kurban - Lokma 194
Doğum ve Ad Verme 197
Sünnet ve Kirvelik 198
Kız İsteme ve Söz Kesme 199
Sonsöz 202
Kaynaklar 205
Ekler ve Resimler 209

Önsöz

Aleviler yüzyıllardır çektikleri çileyi, zulmü bir alın yazısı gibi görmeye ve yavaş yavaş da olsa teslim olmaya, egemenlere ve onların inançlarına biat etmeye ve ince bir asimilasyona doğru gidiyorlar. Zamane egemenleri tarafından tarihten teslim alınan ve alnımıza zorla yazılmaya çalışılan "alın yazısına" karşı "kavga" vermekten başka çaremiz yoktur. Her şeyden önce "Alevi aydınlanmasını" güncelleştirerek işe başlamak zorundayız. Kendi alın yazılarımızı kendimiz yazmalıyız. Kendimizi ve içinde bulunduğumuz toplumu çağdaş normlarla yeniden yapılandırmak durumundayız. Bunun tek ve geçerli yolu ise kavram kargaşasının önüne geçmek, kavramların içini doldurup, doğru anlamlarını cesaretle ve ısrarla anlatma ve tabii ki eğitimdir. Bir ustanın dediği gibi " Hızlı yürüyelim de yazgımız öne geçmesin!" Öyle bir çağa girdik ki kendi doğamızın yazgısına egemen olmamız gerekiyor! Egemen güçler hazırlıklı, donanımlı ve güçlü; bizler ise apansız yakalandık, hazırlığımız yok ve gücümüz yok. Şeriatçı ortaçağ değerleri ve kurumları ile toplum olarak hesaplaşamadık, aydınlanmayı gerçekleştiremedik ve maalesef ilerici dinamiklerimiz her kıpırdanışta darmadağın oldular, hâlâ da dağılmaya devam ediyoruz. Hâlbuki evrensel düşünüşüyle "Alevi aydınlanması" bu hesaplaşmayı sağlayacak ya da bu hesaplaşmayı canlandıracak en etkili "araç"lardan birisidir. Kökten dinci bağnazlık bizlere eksik hesaplaşmanın bedelini hayatın her alanında ödetiyor. Günümüzde artık iktidara taşınan ve yerleşen şeriatçı örgütlenme bizi yolumuzdan çevirmeye çalışıyor, geçmişte yaptıkları ve yaşattıkları yetmezmiş gibi şimdi her yerden kuşatıyor, yaşamımızı zapt-u rapt altına almak için tüm yolları deniyor. Egemenler "kara yazgı"yı bize alınyazısı olarak kabul ettirmeye çalışıyor. Sünni bağnazlığı hayatın bireyin-toplumun her alanında gösteriyor ve adeta herkesi

biat etmeye zorluyor. Aydınlanmayı, aydınlanmacıları, boğmaya yelteniyor; akıl taşıyıcılarını kuşatma altına alıyor ve hemen her türlü "insanlık kazanımına" saldırıyor. Susacak mıyız? Asimilasyona çanak mı tutacağız? Evrensel düşüncemizin evrimiyle sağlanan aydınlanmayı, yüzyıllar içinde gelişmiş, derinleşmiş insanlık kazanımlarını yadsıyacak mıyız? Bunu yaparsak kendimizi inkâr etmiş oluruz; insanlaşmanın, onurun "uzağına" düşeriz. Alevi düşüncesinde bilinç/bilme her zaman sağlıklı işlemiştir. Bu gün de sağlıklı bir zeminde bu işlevi sürdürmesini sağlamak gerekir. Bu "bilinç" çağdışı şeriatçı güçlere ve zihniyetlere karşı bizi dirençli tutacak ve gelecek kuşaklara aktarabileceğimiz tek olanağımızdır. Şeriatçı inanç, her türden "sorgulamanın" son bulduğu noktada başlar. Onun içindir ki düşünmenin kesintiye uğramasına izin vermeyelim: Çünkü düşünme eylemi, ancak şeriatçı bir inanç "dayatması" karşısında etkili bir "aydınlatıcı" güçtür.

Düşünmenin kesintiye uğramaması için, bilgilerin güncellenerek yeniden üretilmesi gerekiyor. Sevgili dostum Abbas Ulusoy'un çalışması işte tam da bu noktada önem taşımaktadır. Her türden gericiliğin, bencilliğin ve yobazlığın at koşturduğu bir platforma dönüştürülen Alevi toplumsal yapısı, hızla tüketilen, egemenlik ilişkisine göre yeniden dizayn edilmeye çalışılan bir durumdadır. Alevi Yolu'nun tarihsel, düşünsel ve toplumsal perspektifi açısından bizler "Gerçeğe Hü" demek ve dik durmak zorundayız. Dik duruşumuz yüzyıllardır ödenen bedellerden, yaşanan katliamlardan beslenen onurlu bir duruştur. Pir Hüseyin'den, Hallac-ı Mansur'a, Seyyid Nesimi'den Baba İlyas'tan Hace Bektaş Veli'ye, Pir Sultan'a onur ve şeref borcumuz vardır. "Haksızlık önünde eğilmeyiniz; Hem hakkınızı hem de şerefinizi kaybedersiniz" diyen Haydar-i Kerrar'a borcumuz vardır. Gelecek kuşaklara, çocuklarımıza, torunlarımıza borcumuz vardır. Düşüncenin, felsefenin ayağa kalkması/ayak-

lanması lazımdır. Düşüncenin girdiği yerden hurafe kaçar, yobazlık göçer. Düşünen insan; aydınlanmayı bir insanlık ideali olarak benimser, 72 millete bir nazar ile bakar, sevgiyi din edinir, ırkçılıktan, bağnazlıktan uzaklaşır ve "Kara yazgısının" önüne geçer. Atalarımız, yol önderlerimiz "Yolcu ateşte yanmakla, yol yanmaz" derken, şaşanları ve düşenleri hesaba katmışlardır. "Gönül kalsın, yol kalmasın" derken birilerinin olası benliğine vurgu yapmışlardır. "Yol cümleden uludur" derken özgürlüğü ve eşitliği adalet ile ortaya koymuşlar; kimseye imtiyaz tanımamışlardır. "Yol'a yoldaş'la gidilir; Kal'laş ile değil" derken, musahip yoldaşlığı, yârin yanağından gayriyi paylaşanları, canını yola kurban edecek kadar ilkeli ve dik duruşlu olan ikrarlı canları anlatmışlardır. Asırlardan beri aydınlanmanın ve başkaldırının toprağı olan Anadolu'nun kuytularında yaşama tutunan engin kültür binlerce yılın geleneğini, örfünü, âdetini, hizmetini ve güzelliklerini teknoloji çağındaki insana benzeri görülmemiş bir alternatif olarak açmak, açılmak durumundadır.

Bu anlamda özellikle eğitimci ve dede özelliği olanların hizmet için bir adım öne çıkma zamanıdır diye düşünüyorum. Bu çalışmayı da yazılı kültürümüze, araştırmacılarımıza, dedelerimize ve en önemlisi de gelecek kuşaklara yani çocuklarımıza karşı bir sorumluluğun/görevin yerine getirilmesi olarak görüyorum. Teorik altyapımızı ve müfredatımızı oluşturamaz isek bu boşluk egemenlerce/ bireysel çıkarcılarla ve asimilasyoncularla doldurulacaktır ve zaten doldurulmaktadır...

"Alçağa indir özünü / Türap et dosta yüzünü / Pişir de söyle sözünü / Arasında çiğ bulunur" diyen Yol önderleri bize "Kamil İnsan" yolunda ilk durağın "İlim olduğunu, sözün pişirilmesi gerektiğini anlatırlar. Bir zamanlar Hünkâr'ın Dergâh kitabesinde yazılı olan, (sonraları ise bilinmeyen bir nedenle kaldırılan) bu söz üzere; başta Hünkâr'ımız/Pirimiz

olmak üzere "Yol Önderlerimiz" bizden ve taşıdıkları evrensel düşünsel değerleri gereği tüm insanlıktan ilim yolunda gitmemizi, hemhal olmamızı isteyeceklerdir."

Bu Kapı Işık/Âşık'ların Kâbe'sidir, eksik gelen tamam olur. Aşk ile...

Musa Kazım Engin

Önsöz

Alevi-Bektaşi toplumu, tarihin tanıklık ettiği her dönemde, doğal olarak sosyal pratikleri gereği muhalif oldukları, ters düştükleri yetkin otoriteler tarafından inançları yok sayılmış, kendileri ve yazlı kaynakları linç edilmiş, ötekileştirme ve asimile girişimlerine maruz bırakılmışlardır. Buna karşılık "*İncinsen de incitme*" desturuyla zor yaşam koşullarına rağmen aşkla inançlarını yaşamaya çalışmışlardır. Bu nedenledir ki yazılı kaynaklar üzerinde yolun taşıyıcıları olan Ulularının yaşamları konusunda araştırma yapmak zordur. Böyle olsa da inançlarını her türlü zor koşullarda yaşayan, öğretilerini pratikte gözlemlediğimiz; Ulu Ozanlar ve her biri birer sosyal-inançsal önderi olan Erenler tarafından oluşturulan ocaklar ve devamında ardıl-ları, sözlü kültürle, gizlenebilen yazılı belgelerle ve ritüel-leriyle Alevi Yol'unu günümüze taşımışlardır.

Aleviliğe ait tüm inançsal sosyal sistemi günümüze taşıyan Alevi Ocakları'nı incelemek Alevi Yolu'nun örgüt-sel ve sosyal dinamiklerini anlamak bakımından çok önem-lidir. Bu önemsemeyle girdiğim bu yolda kendi ocağım olan Aleviliğin önemli bir süreğini temsil eden Sultan Hızır Samıt Ocağı ve ocağın Piri olan ceddim Seyyid Sultan Hızır Samıt ve yaşadığı döneme ait tarihsel olayları, adının geçtiği kaynak ve belgeleri, menkıbeleri, ulaşabildiğim onun yaşamına tanıklık etmiş veya yaşamından kesitler aktaran kendi söylediği veya ozanlarımızın onun hakkında söylediği demeleri, günümüze kadar ulaşmış tekke ve makam mezarlarını gücümün yettiğince incelemek ve araştırmak suretiyle ocağın ritüelleri ve Alevi Yolu ve erkânını da bir özet niteliğinde okuyanlara ön bilgi olur düşüncesiyle eklediğim bu araştırmam, benden önce bu alanda yapılan çalışmalar bana nasıl

kaynak olduysa, dilerim ki bundan sonraki bilimsel çalışmalara bir hizmet olur.

Çalışmamın giriş kısmını Sultan Samıt'ın kendisi veya adına henüz ulaşılabilmiş bir menakıpname ve yazılı kaynak bulunamadığı için adının geçtiği, kaynaklardan oluşturdum. Tarihsel olayların akışı içinde Ocağın etkinlik alanında olan toplulukların izini sürmek adına Tarihi kaynaklar ve devamında genellikle Samıt Baba-Dede Tekke, zaviye ve makam mezarları olan yerlerdeki halk ve anlatılan menkı-beler de birinci elden tanıklarım oldu.

Alevi-Bektaşi Yolu- Erkânı içerisinde, az da olsa kendine ait farklılığı olan Ocağın süreğini anlattığım kısımda; genelde Dergâhta Birlik düşüncesinde güncellenen Erkanlara sadık kalarak Alevi Yolu ve Erkânını okuyucuya özet olarak izaha çalıştım.

Çalışmamda kaynakları dipnot olarak ve genel anlamda yararlandığım kaynakları da kaynakçalar kısmında olduğu gibi sunmaya çalıştım. İnsanın doğası gereği belki bire bir örtüşen aynı tümceyi kurguladığım ve adını zikredemediğim kişi ya da kurum olduysa şimdiden özür dilerim ve haklarından helâlık dilerim.

Bana çalışmamda teşvikini ve himmetini esirgemeyen başta; Veliyyettin Hürrem Ulusoy ve çalışmama kaynak olan eserlerinden yararlandığım Hüseyin Cılğa, Hamza Aksüt, Musa Kazim Engin'e sonsuz şükranlar sunarım. Kitap oluşturmamda teşviki ve yardımıyla katkı sunan Yavuz Turan ve yararlandığım kaynaklarda emek üretenlerin hizmetleri Hakk katında kabul ola. Değerli zamanlarını çaldığım aileme ve tabi ki sulpten sulbe bana bu kültürü miras bırakan ceddim, dedem ve babama aşk-ı niyazlarımı sunarım.

Abbas ULUSOY

Ekim 2015-Ankara

Giriş

Velâyetname'de Hacı Bektaşi Veli'nin halifeleri şöyle anlatılmaktadır: "Hacı Bektaş Hünkâr, otuz altı bin çerağ uyarmış, otuz altı bin halife dikmiştir. Hünkâr, ahrete göçünce onların her biri Hünkârın gönderdiği yere gitti. Bunlar, Cemal Seyyid, Saru İsmail, Kolu Açık Hacım Sultan, Baba Resul, Pir Ebi Sultan, Receb Seydi, Sultan Bahaeddin, Yahya Paşa, Barak Baba, Ali Baba, Saru Kadı, Atlas-pûş Sultan, Dust-ı Hudâ, Hızır Samıt."[1]

"XIII. yüzyılda Anadolu'da faaliyette bulunan Baba İlyas, Hacı Bektaş-ı Veli, Emirci Sultan, Dede Garkın ve Sarı Saltuk gibi oldukça nüfuzlu şeyhler bulunmaktaydı. (Bu şeyhlerin güçlerinin boyutunu anlamak için Babailer isyanı (1240) ve sonrasındaki gelişmeleri anımsamak yeterli olacaktır.) Bugün hâlâ, Dede Garkın ve Sarı Saltuk adlarını taşıyan Alevi Ocakları ve bu ocakların soyundan gelen dedeler bulunmaktadır. Yine hem Otman Baba menakıpnamesinde, hem de XV. yüzyılda yaşamış Şeyh Muhyiddin Çelebi'nin Divan'ında adları geçen, Hızır Samıt Abdal (Şeyh Samıt veya Samut) ve Hızır (Hıdır) Abdal da Alevi ocaklarında adları yaşayan dervişlerdendir."[2]

Muhyiddin Çelebi Divanı (Hızırname-880/1476) "Beyan-ı cem'iyyet-i Kübrâ ve sohbet-i heme-i evliyâ" başlığını taşıyan 61 beyitlik bölümde; Cuma gecesi Zilka'de 880/1476'de kendi memleketinde vuku bulan manevî bir toplantı sebebiyle Anadolu'nun fethine katkı sağlayan, dinî-tasavvufî hayatına damgasını vurmuş çoğu Rum Abdâlları'ndan olan, bununla birlikte farklı meşrep ve tarikat silsilesine sahip erenleri zikrederek bunların, XV. yüzyıl itibarıyla önemli bir şöhrete sahip olduklarını adeta haber vermektedir. Bunlar

---

1 Abdulbaki Gölpınarlı, Velâyetname, Manakıb-ı Hacı Bektaş-i Veli, s. 81.

2 Ali Yaman, Kızılbaş Alevilerin Düşkün Ocağı Hıdır Abdal Sultan.

arasında müellifle aynı dönemde yaşayanlar vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Hünkâr Hacı Bektaş, Mahmud Hayrân, Molla Hünkâr (Mevlânâ), Şeyh Sadreddin, Sultan Veled, Şems-i Tebrizî, Zerkûb Baba (Necmi) (Konya), Pîr-i Esed (muhtemelen Arslan Baba, Isparta), Şeyh Sadaka(?), Fakîh Ahmed (Isparta), Seyyid Harun (Seydişehir), Şeyh Rasûl, Seyyid Gâzî, Gâzî Tavabıl, Sultan Şuca, Melik Gâzî, Yigen Gâzî, Ahî Evran, Seyyid Meczûb, Samıd Abdâl, Hızır Abdâl, Çeltek Dede, Mişker Baba, Sâdık Baba, Geyikli Baba..."[3]

Geldi erenler cem ile bir gine görsem yüzlerin
Kamu rical-i gayb ile bir gine görsem yüzlerin
Emr oldı Hakdan ey cüvan kim ola bu meclis, ayân...
Geldi Samıt Abdâl ile hâzır Hızır Abdâl bile.[4]

"Seyyid Sultan Şücaaddin Veli'nin, Baba Hakî, Timurtaş Beğ oğlu Ali Çelebi, Padişah Sultan Murad, Sultan Murad oğlu Sultan Alaüddin gibi devlet erkânı yanında. Seyit Nesimi, Baba Kaygusuz Abdal, Seyit Gazi Sultan, Sultan Kemal, Abdal Musa, Molla Fenari, Hacı Bayram, Samıt Baba, Karamanoğlu Mehemmed Beğ, Abdal Mecnun, Abdal Yakup gibi şahsiyetlerle Seyyid Sultan Şücaaddin Veli Velâyetnamesinden anlaşılacağı üzere ilgisi vardır."[5]

"Sivas, Erzincan, Çorum, vs. illerde tekkeler açan, birçoğu Osmanlı Beyliği'nin ilk dönemlerinde yaşamış olan Sultan Yalıncak, Koca Leşker, Koyun Baba, Hıdır Abdal, Garip Musa, Seyyit Baba, Keçeci Baba, Sultan Samıt, Koca. Saçlı, Hubyar Sultan, Köse Süleyman. Gibi derviş-gaziler."[6]

---

3 Prof. Dr. Mehmet Saffet Sarıkaya, Hızırname'nin Bektaşiliğe Dair Malumatı s. 11.

4 Sarıkaya, age, s. 12.

5 Seyyid Sultan Şücaaddin Veli Türbe Mürşidi Mehmet Demirtaş Dede.

6 A. Yaşar Ocak, Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri, 1983, s. 15-16.

"Bunlar, ya kendi fethettikleri ya da daha önceden fethedilen topraklarda, gayr-i Müslim ahali arasında tekkeler kurarak dini yaymaya çalışıyorlardı. İçlerinden pek azı başka tarikatlara mensup olmakla beraber asıl büyük çoğunluğu Bektaşi (Alevi) geleneği içinde mütalâa edilen bu velilerin başında hiç şüphesiz Hacı Bektaş'ı ve halifelerini gösterebiliriz."[7]

"Alevi inanç dede ocaklarının oluşumunda temel kabul edilen dönem 13. yüzyıldır. Eren düşüncesinin 13. yüzyılda Anadolu'da örgütleyiciliğini yapan Hacı Bektaşi Veli, yetiştirdiği dervişleri Anadolu ve Balkanlar'ın farklı bölgelerinde öğretinin temsilciliğini yapmak üzere görevlendirmiştir. Bu dervişler yurt tuttukları yerlerde, adlarıyla anılan Alevi inanç dede ocaklarını kurarak insan topluluklarına sosyal-dini önderlik yapmışlardır. Sarı Saltık, Güvenç Abdal, Sarı İsmail, Kolu Açık Hacim Sultan, Seyyid Cemal Sultan, Karadonlu Can Baba ve Hızır Samıt, Hacı Bektaş Veli'nin halifeleri olup bu dervişlerin Anadolu'da adlarına inanç dede ocakları bulunmaktadır... Öğretinin temsilcisi bir erenin tarihsel kimliği çerçevesinde organize olan Alevi inanç dede ocaklarının sahip oldukları etkinlik sahaları da inanç dede ocaklarının sosyolojik açıdan taşıdıkları profili daha belirgin hale getirmektedir."[8]

Doksan altı bin Horasan pirleri
Elliyedibin Urum erleri
Cümlesinin sarfizarı serveri
Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi?

---

7 Mehmet Yaman, Karaca Ahmet Sultan Hazretleri. İstanbul, 1984.; Mehmet Şimşek, Hıdır Abdal Sultan Ocağı, İstanbul, 1991.; Mehmet Sabri Koz, Horasan Erenleri'nden Koyun Baba ve Velâyetnamesi, VI. Uluslararası Ahmet Yesevi ve Türk Halk Edebiyatı Semineri, 7-10 Mayıs 1993, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.

8 Coşkun Kökel, Veli Baba Sultan Ocağı, s. 8.

"Orta-Asya Türkistan ve Horasan'dan hicret eden Türkmen babaları ve Oğuz boyları; Hazar Denizi'nin alt bölgesi Deylem'den geçerek El-Cezire-Akrat (Irak-Suriye) güzergâhı ile Anadolu'nun içlerine doğru yayılmışlardır. Kalabalık ve silahlı konar-göçer şekilde hareket eden Oğuz göçebe boyları; Adana-Maraş-Malatya-Sivas-Yozgat-Tokat-Amasya-Çorum-Ankara'ya değin uzanan kavisteki coğrafyaya yerleşirler ya da dönemin Sultanlarınca iskân edilirler. Bu Türken boyları Selçuklu ve Osmanlı Devletleri'nin kuruluşlarında etkin olmuşlar, boy ve oymak beyleri de fiilen devlet erkinde görev almışlardır. 16. yüzyıla kadar devam eden Heterodoks Türkmen zümrelerin göçü; yerleşim bölgelerinde çeşitli yerel olaylara neden olduğu gibi, ülke genelinde de bazı isyanların ateşleyiçisi de olmuşlardır. Batınî, Alevi dede, baba, şeyh ve dervişleri kurdukları bu zaviyelerinin etrafında köyler kurarak bağlı oldukları Türkmen oymaklarını da buralara yerleştirmişlerdir."[9]

Hünkâr Hacı Bektaş Veli ile birlikte veya önceden Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş Horasan Pirleri, gittikleri her bölgede tekke ve dergâhlarını kurmuş. Velâyetname'de anlatıldığı gibi, Hünkâr'ın (Kaf'tan Kaf'ı tutmuş edep, ilim ve hilm sahibi) halifeleri çerağ uyarmış (doğru yolu gösterme, uyarma). Bugünkü Alevi inanç ocaklarının oluşmasına önderlik ederek, Aleviliğin yayılmasını ve kökleşmesini sağlamışlardır.

Bu yol önderlerinin birçoklarının yaşayışları soy, şecereleri hakkında kesin bilgilere ulaşamasak dahi velâyetname, menakıpname, divan, seyahatname, deyişler ve bazı Osmanlı kaynaklarında, tahrir defterlerinde, halkın anlattığı menkıbelerde isimleri ve yaşamlarıyla ilgili az da olsa bazı bilgilere ulaşmaktayız. Tüm bu Horasan Pirleri, Rum Eren-

9 Kenanoğlu Ali, Onarlı İsmail, Hubyar Sultan Ocağı ve Beydilli Sıraç Toplulukları, HBV Dergisi, Sayı 23.

leri, Ahiyanları ve Bacıyanları dediğimiz seyid, derviş, veli, halifeler aradan yüzyıllar geçmesine rağmen günümüzde Alevi Ocakları ve Alevi-Bektaşi toplumu içerisinde düşünce ve öğretileriyle yaşamaktadır.

"Sökün ettik Horasanın elinden
Aştık geldik acem dağın belinden
Horasan şehrinde zuhur eyleyen
Hünkâr Hacı Bektaş Veli Pirimdir

Pirim nesl-i isna aşar değil mi?
Muhammed Ali nin varisi ilmi
Kapısında kuldur bu âşık **Kemter**'i
Hünkâr Hacı Bektaş Veli Pirim'dir."

Horasan Pirleri/Horasan Erenleri, Abdal-ı Rum/Rum Erenleri, Bacıyan-ı Rum, Gaziyan-ı Rum, Ahiyan-ı Rum ve Gaip Erenleri, Serçeşme'si olan Hacı Bektaş Veli ile birlikte ayrıca yolun taşıyıcıları olan ulu ozanlar, yaşadıkları asrın edep, irfan, vicdan ve ahlakın timsali/temsilcileri olmuşlardır. Farklılıkları ve zıtlıkları bir araya getirip kin ve nefrete karşı sevgi ve hoşgörüyü düstur edinerek barış içinde bir arada yaşamayı benimsemişlerdir. Öğretileri, dünyaya bakış açılarıyla, günümüzden yüzlerce yıl önce verdikleri hoşgörü ve barış mesajlarının kültürel zenginliğimizde büyük bir yeri vardır. "*Madde karanlığı akıl nuruyla, cehalet karanlığı bilgi nuruyla, nefes karanlığı erdem nuruyla aydınlanır. Bütün işler aşkla yapılır.*" desturuyla, bu büyük insanların herbiri, bir başka yönden halkın maneviyatını yükseltmek, birlik, beraberlik duygularını ayakta tutmak için çabalar harcamışlardır. Onun içindir ki savundukları ve yaymaya çalıştıkları dinsel/ inançsal temelli, felsefi (düşünsel)/etik (ahlaksal) kuralları içinde barındıran ve toplumsal bir olgu olan Alevi yolu; ırk, millet, insan ayırmadan, tüm insanlığa hitap etmektedir ve hümanizmayla bu coğrafyayı yıllarca önce tanıştırmıştır.

Kim ne bilür bizi nice soydanuz
Ne zerre ottan ne hod sudanuz
Bizim meftunumuz marifet söyler
Biz Horasan mülkündeki boydanuz

Yedi deniz bizim keşkülümüzde
Hacem umman ise biz de göldenüz
Hızır İlyas bizim yoldaşımızdır
Ne zerrece Günden ne de Aydanuz

Yedi tamu bize nevbehar oldu
Sekiz uçmak içindeki köydenüz
Bizim zahmımıza merhem bulunmaz
Biz kudret okuna gizli yaydanuz

Turda Mûsa durup münacat eyler
Neslimizi sorarsanız "Hoy"danuz

Ali oldum Âdem oldum bahane
Güvercin donunda kondum cihana
Abdal Mûsa oldum geldim zemana
Arif anlar bizi nice sırdanuz

Alevi Ocaklarında Hacı Bektaş Dergâhı, merkez'dir.[10] Alevi Ocakları "Velayet, Serçeşme (Mürşid-i Kamil Makamı)" olarak Hacı Bektaş Veli Dergâhına; Mürşid Ocağı, Pir Ocağı, Rehber Ocağı hiyararşisiyle bağlıdırlar. Hacı Bektaş Veli'nin soyunun On İki İmamlara (Hacı Bektaş Veli; Hz. Muhammed, Hz. Ali'nin soyundan ve yedinci İmam Mûsâ-ı Kâzım'ın neslindendir ve "Seyyid"dir.) Ocakları oluşturan erenlerin kökenlerinin On İki İmamlar ve Ehlibeyt"e dayandığı, dedelerin "Evlad-ı Resul, Seyd-i Saadet" olduğu genel kabuldür. Seyyid Evlatları Hacı Bektaş Veli'yi mürşit bilip, halifesi olup, icazetiyle halkı Alevi Yolu adına aydınlatıp,

10 Serçeşme.

bilgilendirmişlerdir. Günümüzde isimlerinin ulaştığı coğrafyalarda bulunan tekke, zaviye, makam mezarlarıyla ve halk arasında söylenen menkıbeleri, mucize ve kerametleri ile "Eren, Evliya, Yüce ulu" sıfatıyla adları saygıyla anılmaktadırlar.

"Alevi-Bektaşi inanç sistemi, Ocak merkezli bir yapılanma ile Anadolu'dan Balkanlar, Mısır, İran, Suriye ve Irak'ı da içine alan coğrafi dağılım göstermektedir. Alevi-Bektaşi inanç zümresi üzerine yapılan bilimsel çalışmalar ve alan araştırmalarına göre inanç zümresi üç evrede inanç dede ocakları şeklinde örgütlenmiştir. Birinci evre olarak Hacı Bektaş Veli öncesi evreyi alabiliriz: Dede Kargın Ocağı, Seyyid Battal Gazi Ocağı, ikinci evre olarak Hacı Bektaş Veli ve Halifelerinin yapılanmasıdır: Kolu Açık Hacim Sultan Ocağı, Abdal Musa Ocağı, Sarı İsmail Ocağı, Otman Baba Ocağı, Güvenç Abdal Ocağı, (Sultan Samıt Ocağı), üçüncü evre ise Erdebil merkezli Şah İsmail temelli örgütlenmedir. Buna Hamza Şeyh Ocağı, Pir Sultan Abdal Ocağı'm gösterebiliriz. Bu örgütlenme içinde değerlendiremeyeceğimiz Bektaşiliğin Babağan kolunun örğütlenmesi vardır."[11]

Yukarıda saydığımız kaynak ve alıntılarda görüldüğü üzere Seyyid Sultan Hızır Samıt ismi, kendi adına yazılmış bir esere bugüne kadar ulaşılamasa da Alevi yolunun kaynak kabul ettiği birçok eserde geçmektedir. Çoğunlukla Hacı Bektaş Veli halife yapılanmasında ve 13.yüzyıl eren ve evliyalarının içerisinde, Anadolu, İran, Azerbeycan ve Suriye'yi de içine alan coğrafi bir etkinlik alanında kendi adına alan Alevi Ocak sistemi içerisinde anılmaktadır.

---

11 Mehmet Ersal, Veli Baba Sultan Ocağı, s. 38-39.

Seyyid Sultan Hızır Samıt

"Osmancık'ta Koyun Baba'ya vardım
Keçeci Baba'yı görmekdür derdim
Sultan Samudî'ye yüzümü sürdüm
Muhammed'in bir nişanı anda var."

Kul Himmet[12]

"Velâyetname'ye göre Hacı Bektaşi Veli'nin halifeleri Hünkâr'la birlikte Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş olan; Sarı Saltuk Dede Rumeli'nde, Abdal Musa Sultan Elmalı'da, Karaca Ahmed Sultan İstanbul'da ve Akhisar'da, Akça Koca Akyazı'da, Barak Baba Bigadiç'te, Sultan Şüca Eskişehir'de, Hacım Sultan Uşak'ta, Tapktuk Emre Sakarya bölgesinde, Geyikli Baba Bursa'da, Hızır Samıt Bozok'ta (Yozgat) inançlarını yaymak için çalışmışlardır."[13]

Değişik kaynaklarda isminin Hazreti Samıt, Seyyid Samıt, Hızır Samit, Sultan Samıt, Samut Baba, Şeyh Samıt, Kara Samit, Sultan Samed-Samid olarak geçen Velâyetname'deki adıyla Hızır Samıt, Velâyetname'de sayılan 12 halifeden biridir. Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı dönemde Anadolu'da yaşayan Türkmen ve diğer topluluklara lider olan iki insan tipi görüyoruz. Bunlar gâzi ve veli tipi. Gazi olanlar ülkeler fethetmişler, veliler ise, alınan ülkelere yerleşmeyi, yerleşik bir toplum meydana getirmeye, yerleşikleri ve birlikte olduğu toplulukları kendi yollarında irşada çalışmışlardır. Günümüzde bu sıfatlar genel anlamda harmanlanmış, birbirine yakın anlatılan menkıbelerde iç içe geçmiştir. Yöresel anlatımlarda bu uluları bazı yerlerde gazi, bazı yerlerde ise veli olarak veya hem gazi hem veli olarak gözlemleyebiliyoruz. Bu anlamda tarihsel kaynaklarda, yaşamını geçirdi-

12 Mehmet Yardımcı, Zile cönkü, s. 14.
13 Abdulbaki Gölpınarlı, age.

ğini düşündüğümüz yerlerde anlatılan mankibeklerde Sultan Hızır Samıt'ı da diğer ululardа da gördüğümüz (Seyyid-Halife, Alp-Eren, Evliya, Lider, Gazi, Derviş ve Hakk Aşığı) kimlikleriyle anıldığını/anlatıldığını görüyoruz. Onunla birlikte hareket eden topluluklarla, yaşadıkları/geçtikleri yerlerde tekkeler, zaviyeler oluşturmuşlar ve yerleşim yerleri, köyler kurmuşlardır, dolayısıyla daha çok bir veli olarak Alevi yolu inanç ve düşüncesinin yayıcısı olduğunu görmekteyiz.

Sultan Samıt'ın tekkeler kurup, eğitim ve irşad faaliyetlerini sürdürmesi, birçok önemli kişinin kendisine bağlı olması onun iyi bir eğitim aldığını gösterir. Alevi örgütlenmesini geliştiren, kurumsallaştıran, yüzlerce kişiye eğitim verip irşad eden büyük önderlerden birisidir. Hacı Bektaş Veli'nin manevi halifelerinden olup, yaşadığı dönemde ve sonraki dönemlerde Aleviler için bir gönül eri olmuştur. Öyle ki, "Onun payesi Sultanlık, mertebesi Hızırlık'tır". Hayatı hakkındaki bilgilerimizin çoğunluğu Alevilerin kaynak kabul ettiği menkıbeler, velâyetnameler, divanlar, ozanların demeleri, seyahatnameler, ocak mensuplarının, halkın aktarımları ve Osmanlı kaynaklarında tahrir defterleri, tekke, zaviye, vakfiye kayıtlarına dayanır. Günümüze ulaşan Hakk Aşığı olarak yazdığı ve hakkında yazılan demeler, hayatı ve kişiliği hakkında bizlere önemli bilgiler ve ipuçları vermektedir.

"Sultan Hızır Samıt, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin gözde halifesi ve ardıllardandır. Sultan Samıt düşünde (rüyasında) Hacı Bektaş'ı görür. "*Dostlarını al, bana gel*" diye buyruk alır. Dost Hüda ve Bahaeddin Atlaspuş ile Tebriz'de buluşurlar. Onların da aynı düşü gördükleri anlaşılır. Birlikte Hacı Bektaş'a gelip nasip ve ardıllık (halifelik) alınarak dönülür."[14]

---

14 Doç. Dr. Bedri Noyan Dedebaba, Bütün Yönleriyle Bektaşilik Alevilik, 1. Cilt s. 240

Doğum yeri ve tarihini tam olarak bilemiyoruz. Fakat yukarda bahsedilen anlatımdan, atalarının İran'ın Horasan bölgesinden olduğuna, dostlarıyla buluşup buradan Anadolu'ya geldiklerini halifelik alıp irşatla görevlendirildiğini anlıyoruz. Mahlasını ve icazetini Hünkâr'dan aldığını düşünürsek, Hacı Bektaş-ı Veli'nin (1209/10-1271/3) Osmanlı Devleti'nin kurulmasından kısa bir süre önce Hakk'a yürüdüğünü göz önünde bulundurduğumuzda, Hünkâr'ın çağdaşı ve ardılı olarak Sultan Samıt'ın Osmanlı Beyliği'nin ilk dönemlerini gördüğünü hükmedebiliriz.

Hakk Aşığı olarak dönemindeki bütün Alevi ozanları gibi arı bir Türkçe kullanmıştır. "Çeşitli şair namelerde adına rastladığımız ve bazı şiirleri kimi cönklerde bulunan Samut da mahlasını Hacı Bektaş'tan alan âşıklardandır. Hacı Bektaş Veli halifelerine ruhsat verirken Âşık Samut da gidip ruhsat istemiş. Hacı Bektaş birden bire celallenmiş "*Kime ruhsat vereceğimi ben bilirim. Sen samut ol bakalım.*" demiş. Hacı Bektaş'ın "Sen samut ol!" sözü üzerine o günden sonra şiirlerinde Samut mahlasını kullanmıştır."[15]

Gerçek adı Samıt mı, yoksa mahlası mı, o konuda rivayetten başka bilgi bulunmamakla berber, ulaşılabilen tüm kaynaklarda adını (Samıt, Samıd, Samed, Samut, Samit) olarak görmekteyiz. Aleviliğin yazılı kaynaklarından buyruklar ve muhtevaları üzerine adlı çalışmasında Doğan Kaplan'ın incelediği Tasavvuf Risalesi adlı eser; Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi no:24'de bulunan ve aslen Fuat Köprülü'den alınma bir eserdir. 19.asırda telif edilmiş olan bu yazma; 58 varak olup, aharlı beyaz kâğıda yazılmış, 13 satırlı, harekeli nesih bir yazıdan ibarettir ve dört risaleden oluşmaktadır. 34a. da bu dahi sünnetnâme-i meşayıh budur denerek Safeviler'in Hz. Muhammed'e dayandırılan şeceresi verilir. Şah Ali Abbas, Şah Safi, Şah Abbas, Şah

15 İbrahim Aslanoğlu, Söz Mülkünün Sultanları, s.148.

Hudabende, Şah İsmail Adli, Şah Tahmasp, Şah İsmail Bahadur Han, Şeyh Haydar, Cüneyd, Şeyh İbrahim, Şeyh Ali, Şeyh Sadreddin, Şeyh Safi, Seyidi Cebrail, Seyyid Kutbuddin, Seyyid Salih, Seyyid Muhammed, Seyyid Abbus, Seyyidi Muhyiddin, Seyyid Aliyyuddin, ibn Seyyid Muhammed, Seyyid Huseyn, Seyyid Ali Ebu'l-Kasım, **Seyyid Samit**, Seyyid Hasan, Seyyid Eved, Seyyid Ahmed İmam Musa-i Kazım, İmam Cafer Sadık, İmam Muhammed Bakır, İmam Zeynelabidin, İmam Huseyn, İmam Hasan, Ali el-Murteza, Ana Fatımatu'z-Zehra, Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve selem aleyna ecmain. Ve'l-hamdulillahi rabbi'l-âlemin.[16]

İmam Musa-i Kazım'a dayanan bu secerede adı geçen Seyyid Samit, doğal olarak Hacı Bektaş Veli döneminde yaşamış Hızır Samıt olma olasılığı yoktur. Buyruk'ta geçen Seyyid Samıt adı, genel kabul gördüğü üzere Hızır Samıt'ın soyunun da İmam Musa-i Kazım'a dayanması, dededen tekrar eden bir isim taşıma olasılığını güçlendirmektedir. Muhtemelen ki Ehlibeyt ve Hz Muhammed'e dayanan bu secereden ve diğer kaynaklardan anladığımız kadarıyla aynı soya mensup olduğunu ve bu durumda adının mahlas değil gerçekte "Samıt" olma olasılığının güçlü olduğuna kanaat edebiliriz. Bu nedenledir ki günümüzde Alevi Ocağı ve talipleri, Anadolu ve Azerbaycan'da türbe ve makamları olan Sultan Hızır Samıt; bir Seyyid evladı olarak Hakk Yolu'na İrşat amaçlı gelen Erenler'den ve soyunun İmam Musa-ı Kazım'a dayandığı, Evlad-ı Resul, Seyd-i Saadet olduğu muhakkaktır.

---

16 Doğan Kaplan, Aleviliğin Yazılı Kaynaklarından Buyruklar ve Muhtevaları Üzerine, Bir İçerik Çözümleme Denemesi, s. 14, I.Uluslararası Bektaşilik ve Alevilik Sempozyumu'nda Sunulan Bildiri SDÜ İlahiyat Fakültesi 28–30 Eylül 2005, Isparta.

Arapça bir sözcük olan "samıt"; susan, konuşmayan, sessiz, sessiz sedasız, sağır ve dilsiz anlamındadır. "Bazı Ali yandaşı gruplara göre Ali, samıt'tır."[17]

Arap Edebiyatında, "Yedi Askı" döneminde, Arap halkı tarafından beğenilen en iyi şiirler Kâbe duvarına asılarak sergilenirdi. Bu şiirlere, es-Samıt (İnci Gerdanlığı) adı verilirdi. Bâtınilikte dört inanç esasının biri de samıt (Masum İmam) anlamındadır. Hurufilik'te İnsan "Konuşan Kur'an"dır (Kur'an-ı Natık), kâğıda geçirilmiş Kur'an ise "Sessiz Kur'an"dır (Kur'an-ı Samit).

Zamanının en önemli kaynağı kabul edilen Muhyiddin Çelebi Divanı (Hızırname-880/1476)'dan anladığımız ise; divan (15.yy) da yazıldığına göre divanda adı zikredilen Sultan Samıt'ın bu divanın yazılmasından daha önce yaşadığı ve isminin geçtiği diğer kaynaklarda da genellikle 13.yüzyıl eren ve evliyalarının içerisinde anıldığına şahit oluyoruz. Buna göre yaşadığı dönem 13 ve 14.yüzyıl aralığı olması kuvvetle muhtemeldir. Vefat tarihi hakkında kesin bir kayıt yoktur. Kaynaklardan ve görüştüğü kişilerden, bulunduğu coğrafyalardan anladığımız kadarıyla uzun bir hayat yaşadığını düşünebiliriz.

Yaygın olan kanaat ve kabule göre; Sultan Samıt, Sivas ili Kangal ilçesi ve Tekke Köyü'nde meftundur. Başka bir rivayette mezarı Tebriz'de dir. Ancak, Anadolu ve Azerbeycan inanç coğrafyasında seçkin bir yeri, etkin bir gücü olan Sultan Samıt adına birçok yerde makam ve mezarlar yapılmıştır. Günümüzde değişik yerlerde tekke, ziyaret ve makamlarına da rastlamaktayız. Bu da bize gezdiği yerlerin ve birlikte hareket ettiği toplulukların geniş bir coğrafyada olduğunu kanıtlamaktadır.

Velâyetnamedeki görev paylaşımından anladığımız gibi Bozok (Yozgat)'ta çerağını uyandırarak irşata başladığını ve

17 Hamza Aksüt, Aleviler, s. 75.

büyük bir zaviye kurarak bölgede güçlü bir Alevi nüfuzu oluşturduğunu görmekteyiz.

Bunu kanıtlayan, Samıt Baba Türbesi ve Vakfiyesi, Bozok bölgesini de içine alan Tecelli (Yılanlı) dağı eteklerinde, Karadeniz, Halep, İstanbul, Bağdat bağlantı yolları üzerinde büyük bir su kaynağının yanında eski adı Yeni-İl şimdiki adıyla Sivas-Kangal, Tekke Köyü'ndedir.

"Geçin Malatya'dan Divriği ili
Orada yatıyor Yalıncak Şahı
Aşıp gideceğin Tecelli(Yılanlı) Dağı
Sultan Samıt yatar kondun mu turnam."

Ali Haydar

"Garip Musa, Seyyid Samud'a bakın
Kangal'da bu iki er defin turnalar."

Nizam Bozkurt

Bozok (Yozgat) Bölgesi için daha sonraki yıllarda, Sultan Hızır Samıt Ocakzade dedelerine Dergâh (Serçeşme)'den verilen İcazetlere baktığımızda, yöre olarak Harmandalı Aşiret ve köyleri tanımının yapıldığını görüyoruz. Bu da bize ocağın etkinlik alanını göstermektedir. Hızır Sultan Samıt türbe, makam ve taliplerinin yöresel olarak Harmandalı, Bayad ve Kabak Abdalları'nın yaşadığı bölgelerde yoğunlaştığı bilinmektedir. Aşiret olarak Harmandalı, Bayad, Kabağlı ve Şamlu olarak anılan bu Türkmen Topluluklarının üzerinde Hızır Sultan Samıt Ocağı'nın etkisini gözlemleyebiliyoruz. Harmandalı Aşiret ve köyleri olarak adı geçen; Yozgat (Bozok), Golanlı, Kerkenez Kışlası, Abaza Kışlası, Sarınınören, Bayatören, Karabal, Çamurlu, Sivri, Gözeli ve Kaşkışla köyleri ve ayrıca Eskişehir'e bağlı aynı ismi taşıyan Harmandalı Köyleri günümüzde Sultan Samıt Ocağı talipleridir.

Ocağın etkinlik alanını ve gelişimini daha iyi anlamamız için günümüzde birkısmı hala ocağın talibi olan bu aşiret ve boyların tarihsel süreç içerisinde günümüze kadar devinimsel izini sürmemiz gerekiyor.

"Kaynaklarda Harbendelü biçiminde yer alan Harmandalı topluluğu-aşireti, Halep Türkmenlerinin dört ana kolundan biriydi.[18] Halep Türkmenleri, Malatya ve Sivas taraflarında yaylaya çıkan, Antep ve Halep' te kışlayan topluluktu. Aşiretin bazı kolları on altıncı yüzyıldan önce yerleşik yaşama geçmişti. Malatya'nın Korucuk, Atabeg, Ambarcık, Kurdkuyu gibi köyleri yerleşik Harmandalıların yurduydu. Sivas'ın Kangal yöresinde Harmandalı adında bir yöre vardır. Yozgat'ın merkez ilçesine baglı Bayatören, Çamurlu, Sivri, Gözeli, Kaşkışla köyleriyle, Arpalı köyünün bir bölümü Harmandalı aşiretindendir.

"1548 yılında Kangal'ın Mancılık yöresinde yaylayan başka bir Harmandalı topluluğunun 66 nefaran nüfusu vardı. Topluluğun buradaki yurtları Bayad, Gökavenhisar ve Karakebir idi.1583 tarihinde Pir Hüseyin ve Bostanlık adlı obaları olan Harmandalı'nın toplam nüfusu179 neferan'dı. Topluluk 1641 yılın da da aynı yörede yaylıyordu ve 176 neferan nüfusu vardı."[19]

Harmandalı topluluğunun bu yurtlarından birisi Bayat adını taşımaktadır ki, yukarda belirttiğimiz gibi Yozgat'ta Harmandalı köylerinden birisinin adı da Bayat'tır."[20]

"Halep ve Antep arasında kışlayan Harmandalı Aşireti'nin bir bölümü Safevi Devleti'ne katılarak etkin roller üstlendi. Topluluk, başkenti Diyarbekir olan Akkoyunlu Devle-

---

18 Halep Türkmeni oymakları Köpekli Avşarı, Gündüzli Avşarı, Harbendeli, Beydili, Acürlü, İnallı Bayat ve Karakoyunlu obalarından oluşuyordu.

19 İlhan Şahin, Yeni-il Kazası ve Yeni il Türkmenleri, s. 256.; Hamza Aksüt, Aleviler, age, s. 78.

20 Hamza Aksüt, Aleviler, age, s. 78.

ti'nin de temel direklerinden biriydi. Safeviler'de Şamlu adıyla anılan oymağın da bir parçası olan Harmandalı, Osmanlı kayıtlarında Şam Türkmeni (Şamlu) olarak geçer. Buradaki Şam Türkmeni (Suriye Türkmeni) anlamındadır. Günümüzdeki Şam şehrinin o dönemdeki adı Dımışk idi."[21]

"Malatya-Maraş bölgesinde Ağaçeriler vardı; bunlar bilhassa ormanlık kesimlerde bulunuyordu. Güneydoğu Anadolu ve Suriye Türkmenleri, Moğol baskısı yüzünden buralara gelmişlerdi. Memlük kaynaklarında bu Türkmenler'in kırk bin çadır (aşağı yukarı 200.000 kişi) olduğu bildirilir. Bunlar Bozok ve Üçok adlı Oğuz ikili teşkilâtını muhafaza eden son topluluktur. XV. yüzyıl Memlük müelliflerinden Halîl B. Şâhin ez-Zâhirî 180.000 asker çıkardıklarını söyler.

Türkmenler, Batı Anadolu ve Marmara bölgeleriyle Karadeniz kıyısında Ordu ve Giresun yörelerini fethettiler. Beyliklerin birçoğu fethedilen yerlerde kuruldu. Böylece Türkmenler, Türkiye tarihinin ikinci devri olan Beylikler devrinin âdeta kurucusu olmuştur. XIV. yüzyılın ilk yarısında başlayıp XV. yüzyılın ikinci yarısının ortalarında sona eren bu dönemde Türk edebiyatı büyük gelişme gösterdiği gibi Türkçe de resmî dil haline geldi.

Türkmen beylikleri içlerinden biri olan Osmanlılar tarafından ilhak edildi. Mısır, Suriye ve İran'da yazılmış eserlerde Osmanlı hanedanı Türkmen asıllı olarak anılır. Osmanlı kaynaklarında ise ailenin Oğuz elinden geldiği yaygın biçimde ifade edilir.

XVI. yüzyılda tam anlamıyla göçebe hayatı sürdüren topluluklar Halep Türkmenleri ile Bozulus'tur. Halep Türkmenleri, Moğol baskısı üzerine XIII. yüzyılda Antep ve Suriye'ye göçen kırk bin çadırlık Türkmenlerden büyük çoğunlukla Bozok kolunun kalıntısıdır. Bu koldan önemli topluluklar daha önce Maraş, Elbistan, Malatya, Yozgat bölgele-

21 Hamza Aksüt, Aleviler, age, s. 78.

rine göç etmişler ve kalabalık gruplar halinde İran'a da gitmişlerdi.

Bunlardan başka yine XVI. yüzyılda Halep Türkmenlerinin Bozok (Yozgat)'ta ve Yeni İl'de de (Sivas eyâletinin sancakları şunlardır: Amasya, Çorum, Bozok (Yozgat), Divriği, Canik ve Arapgir, Sivas sancağı paşa merkezidir.) önemli kolları vardı. Halep Türkmenleri'ni teşkil eden büyük oymaklar Beydili, Bayat, Avşar, İnallı ve Harbendeli (Harmandalı)'dir.

Harbendeli'ler bilhassa Malatya bölgesinde iskân faaliyetinde bulundular. Günümüzde Malatya bölgesindeki Türkmenler'in önemli bir kısmı Harbendeliler'in torunlarıdır. Harbendeliler'den kalabalık bir kol İran'a gitti ve bu ülkede Hüdâbendeli adıyla anıldı. Onlardan bazı oymaklar Batı Anadolu'ya göçtüler ve orada Harmandalı ismini aldılar. Bu oymaklardan başka Karkın, Kızık, Acürlü, Peçenek, Dayer, Kınık, Eymür, Bahadırlı ve diğer bazı obalar da Halep Türkmenleri'ne dâhildi. Halep Türkmenleri'nden başka Hama, Humus, Şam ve Trablus'ta Türkmen oymakları bulunuyordu. Kırk bin çadırlık Türkmen kümesinin Üçok kolu ise Çukurova bölgesinde yurt tuttu ve toprağa bağlandı. Bozulus Türkmenleri, Doğu Anadolu'da tam göçebe yaşayışı geçiren bir topluluktur. Bunlar Mardin'in güneyindeki topraklarda kışlamakta, Erzincan-Erzurum arasındaki yerlerde yaylamakta olup üç koldan meydana gelmişlerdi.

Halep Türkmeni oymakları kolu ise Köpekli Avşarı, Gündüzli Avşarı, Harbendeli, Beydili, Acürlü, İnallı Bayat ve Karakoyunlu obalarından oluşuyordu. Sivas'ın güneyinde Mancılık, Gürün ve Hekim Hanı arasındaki yörede yaşayan oymaklar genelde Osmanlı tahrirlerinde Yeni İl Türkmenleri adıyla geçer. Bunların vergileri III. Murad'ın annesi Nurbânu'nun Üsküdar'da yaptırdığı caminin evkafına bağlanmıştı. Bundan dolayı topluluğa Üsküdar Türkmeni adı da veriliyordu. Yeni İl biri Dulkadırlı'ya, diğeri Halep Türkmenle-

ri'ne mensup olmak üzere iki koldan meydana gelmişti. Halep Türkmenleri'ne mensup kola Yaban Eri deniliyordu.

XVI. yüzyıl sonlarında başlayan ve XVII. yüzyılın ilk on yılında devam eden Anadolu'daki Celâlî ayaklanmaları; Orta Anadolu ve Yörük aşiret ve köylerine ayaklanmalar felâket getirdiği gibi Uluyörük, Ankara Yörükleri ve Atçekenler'in dağılmalarına da sebep oldu. Diğer toplulukların da düzeni bozuldu. Doğu Anadolu'da yaşayan Bozulus 1022/1613'de Orta Anadolu'ya geldi. Bozulus'un bir kısmı eski yurdunda kalmıştır. Hükümet Bozulus'un geldiği yere gönderilmesini emrettiyse de bu emir hiçbir zaman uygulanamadı ve Bozulus Orta Anadolu'da yerleşti. Daha sonra bazı oymakları Batı Anadolu'ya ve Ege adalarına gittiler. Orta ve Batı Anadolu'da Türkmen adlı oymakların görülmesi Bozulus'un gelişiyle ilgilidir."[22]

Yukarda araştırmacı Faruk Sümer'in anlatımından anladığımız gibi; Halep Türkmenleri içerisinde sayılan Harmandalı oymağı da diğer Türkmen oymaklarının uğradığı akıbete uğradı. Önce Moğol baskısı daha sonraları, Anadolu'da siyaseten dengeleri değiştiren Osmanlı Yavuz Sultan Selim ve Türkmen Şah İsmail Çaldıran'da 1514'de karşı karşıya gelmesiyle taraf oldukları gerekçesiyle sürekli baskılar ve yer değiştirmeler yaşamışlardır. Bu savaşın devamında Yavuz Sultan Selim döneminde başlayan ve IV. Mehmet dönemine kadar devam eden, Bozoklu olan Şeyh Celâl önderliğinde; topraksız köylüler, ağır vergilerden ezilenler, toprakları elinden alınmış eski sipahiler, sekbanlar, yerel idarecilerin baskı ve adaletsiz yönetiminden şikâyetçi olan kitleler 1519 yılında Osmanlı yönetimine başkaldırdı. Celâlî ayaklanmaları denilen bu olaylardan sonra da ayaklanmalar ve Osmanlı'nın baskısı Orta Anadolu ve tüm Yörük aşiret ve köylerine

22 Faruk Sümer, Türkmenler, s. 190-191.; Faruk Sümer, Türkmenler, İslam Ansiklopedisi, 41. Cilt s. 610.

felâket getirdiği gibi Bozulus, Şamlu ve Harmandalı aşiretlerini de içine alan oymaklar 1022/1613'de yurtlarında kalabilenler kaldı. Diğerleri Orta Anadolu'ya geldi. Batı Anadolu'ya ve Ege adalarına gittiler.

Gördüğümüz o ki Celali İsyanından sonrada Anadolu'da iktisadi ve siyasi değişen bir şey yok. Sekiz yıl sonrasın da 1527'de Hacı Bektaş Ocağı Postnişini Kalender Çelebi aynı nedenlerle isyan etmiştir. Çiçekli, Akça Koyunlu, Masadlı, Bozoklu gibi büyük Türkmen aşiretleri onun yanında yer almıştı. Osmanlının oyunu ve kıyımıyla sonuçlanan bu isyandan sonra da kıyımdan kaçabilenler İran bölgesi Safevi Devleti'ne, kaçamayıp saklanan Anadolu Alevileri ise gizli saklı ücra dağ köylerinde yaşamak zorunda kalmışlardır. Saklanmayan ve kaçmayan kalabalık Türkmen aşiretleri ise bugün ki Bulgaristan ve Makedonya topraklarına sürgün edilmişlerdir. Osmanlı yönetimi isyandan önce girişimde bulunup yapamadığı değaha el atma girişimini isyandan sonra gerçekleştirmiştir. Alevi ocakları; "Velayet-Serçeşmeyani Mürşid-i Kamil Makamı" olarak Hacı Bektaş-ı Veli Ocağı- Dergâhına; Mürşid Ocağı-Pir Ocağı-Rehber Ocağı hiyararşisiyle bağlıyken, Ocakları bölüp parçalamak adına 957/1550 Yılında "Bektaşi tarikatı Dedebaba"lık makamı ihdas ederek Pirevi'ne Sersem Ali Baba diye birisini "Dedebaba" ünvanıyla postnişin atar. Dergâhta iki başlık oluşur. Birisi Hacı Bektaş soylu Çelebiler, ikincisi Osmanlı yanlısı Bektaşi Tarikatı Dede Babaları. 1826 Yeniçeri katliamına değin bu durum devam eder ve bu tarihte bütün Alevi-Bektaşi tekkeleri kapatılır. Gizliliğe bürünen Alevi Ocakları illegal çalışmak zorunda kalırlar.

O dönemi anlatan Başbakanlık Arşiv Belgelerine göre "Bozulus Aşiretine tabi olan Harmandalı Cemaatı, 60 hanedir. Cemaat-ı mezbürenin bir miktarı 1120 senesinde firar edüb, badehü Yusuf Paşa irca've Rum'a firarileri ahara malikâne olunmuş deyu, mahall-i iskânda olanlar dahi üçer be-

şer firar etmek üzerdir. Hala mahall-i iskânlarında yiğirmi kadar evleri ancak kalmışdır. Elyevm Rum tarafınad olanlar, Bozok'da ve Salarlı ve Mamalı ve Pehlüvanlı içlerinde olurlar. Kabağılı Tokuzu Cemaatı, Hacıayvadoğlu Aşiretinden olub, 150 hanedir. Cemaat-ı Mezbürenin bir miktarı 1126 senesinde firar edüb, baki kalan yüz kadar evleri dahi Süleyman Paşa (Rakka Beğlerbeği) zamanında bilkülliyye firar ve bâdehû Vezir Ahmet Paşa zamanında bir miktar evleri, mahalli iskâna gelüb, nehr-i Fırat'ı geçirmeyüp, Birecik nahiyesinde nâm karyede ikamet etdirüb, hîn-i azlinde Kedhüdası Mehmed Kethüda maan götürüb, hala cümlesi, Antakya kurbünde ve Gavurdağı tarafında olurlar deyu tahrir olunmuş. Küçüklü Cemaatı, Bozulus Aşiretindendir. 150 hane olub, üç yüz guruş zamla Yeni İl mukataasına ilhak olunmuşdur. Küçüklü Cemaatı, Kadızade Hüseyin Paşa zamanında iva ve iskân ve istikrar olunub ve zer've hars ile meşgul iken, bazı avarız ve havadis zuhuriyle ekseri fırsat bulub, Rum tarafına ve Bozok caniblerine firar edüb ve gerü kalan evleri dahi evvel giden evlerimiz gelmedi deyü birer beşer fırsat bulub, firar edüb, hala mahall-i iskânda bir evleri yoktur. Cümlesi Keskin ve Bozok ve Kırşehri ve Çiçekdağı tarafında olurlar, deyu tahrir olunmuş. Küçüklü Cemaatı, Gencelübayadı (Gençlü Bayad) demekle marufdur"[23]

Diğer taraftan Safevi Devleti'ne katılan Türkmen grupları "Safevi Devleti'nin kuruluşuna katkıları olan Alevi Türkmen grupları içinde Şamlu (Sivas, Halep, Antep göçerleri), Bozok (Yozgat) isimleri de vardır. Kızılbaş Türkmen oymaklarının herbiri Çaldıran sonrası on yıl içerisinde elde ettikleri yeni güçlenme ile genellikle İran'ın bir bölgesini dirlik halinde elinde tuttuğu görülmektedir. Ustacalu'lar, emirlerinin sayısal fazlalığı ve en önemli makamları ellerinde tutmaları dolayısıyla başta geliyorlardı. Ustacalu beylerinin dirlikleri

23 Cevdet Türkay: 156, 187, 199, 218, 287, 348, 381, 409, 478, 569.

daha çok Azerbaycan, kısmen Acem Irak'ında bulunuyor ve ayrıca Kirman'ı da tasarruf ediyorlardı. Şamlular'ınki Horasan'da, Tekelüleri'nki de İsfahan ve Hemedanbaşta olmak üzere Acem Irak'ında idi. Fars hemen hemen yalnız Dulkadırlılar'ın, Bağdat ise Musullu'ların elinde bulunmaktaydı. Rumlu'ların dirliklerinin çoğu Azerbaycan ve Erran'da olduğu görülüyor. Eski oymaklardan Kaçar ve Karamanlılar'ın, Gence ve Berda yörelerinde, Avşarlar'ın ise Guh Guliyebölgesinde yaşadıklarını biliyoruz. Şirvan, Gilan, Mazenderan, Luristan eskisi gibi yerel sülalelerin yönetimindeydi."[24] "Şamlu Hüseyin Han'ın öldürülmesiyle, devletin Kızılbaş önderler tarafından kontrolü son buldu. Kısacası Kızılbaş Safevi Devleti sona ermiş oluyordu."[25]

"Ocağın talibi olan Harmandalı topluluğunun da Safevi Devleti'nde etkin roller üstlenmesi dikkate değer bir konudur. Bu durum Harmandalıların dede ocağı üyeleriyle birlikte Azerbaycan' a gittiğinin belirtisidir. Sultan Samıt Ocağı, Anadolu'dan çok Azerbaycan'a (da) damgasını vurmuştur. Hacı Bektaş Ocağını Azerbaycan'a getiren Baba Samıt dervişleridir. Bu dervişler Azerbaycana, 1.Şah İsmail zamanında geldiği sanılmaktadır. Baba Samıt Tekkeleri önce Arran yöresinde kurulmuş, daha sonra tüm Azerbaycan'a yayılmıştır. Baba Samıt adına bir türbe Sabirabat'ın Şıhlar Köyü'ndedir. Türbeyi Şah Tahmasb zamanında Şirvan Beylerbeyi yaptırmıştır. Türbedeki kitabeye göre Baba Samıt, Hacı Bektaş Veli oğludur (yol oğlu). Safevi Şahları Baba Samıt tekkelerine büyük önem verirlerdi. Örneğin, Sultan Şah Hüseyin 1704 yılında Şirvan yöresindeki Baba Samıt Tekkelerine halifeler atamıştır."[26]

---

24 Faruk Sümer, Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türkmenlerinin Rolü, s. 57-58, 243-244.

25 İsmail Kaygusuz, Görmediğim Tanrı'ya Tapmam, Kızılbaşlık ve Materyalizm, Genişletilmiş 2.Baskı, Su Yayınları, İstanbul, 2009.

26 Hamza Aksüt, Aleviler, s. 79.

"Bilinen tarih 16. yüzyıl olarak kabul edilmektedir. Ancak 14. yüzyıla ait olan Sofi Hamid Piri'nin giriş kapısında, 16.-18. yüzyıllarda Baba Samit tekkeleri için karakteristik olan Nadi Aliyen duası "*Nadü aleyye muzhirel acayip. Tecidhü avnen leke finnevayip. li külli hemin ve gammin seyen celi bi azametike ya Allah, bi nübüvvetike ya Muhammed, bi velayetike ya Ali.*" yazılıdır. 15.-19. yüzyıllarda Azerbaycan'da yaygın olan tekkelerin, türbelerin çoğunda Nadi Aliyen duası yazılmıştır. Buradan iki sonuca varabiliriz: Birincisi, Bektaşiyye (Alevilik)'yi Azerbaycan'a getirmiş Baba Samit'in Şah İsmail'in iktidara gelmesinden önce Azerbaycan'da bulunması, ikincisi, Baba Samit'ten daha önce Bektaşiyye'nin Azerbaycan'a girmesi olabilir.

Büyük bir ihtimaldir ki, Bektaşiyye'nin Baba Samit kolunun Azerbaycan'da yayılmasından sonra Safeviyyeden ayrılan ve aşırı Ali sevgisi gösteren, Ali'yi Tanrılaştıran Ehl-i Haklar ve Ali'lâhiler Hacı Bektaş'ı kendilerine yakın bilmiş, onu Ali'nin bir görüntüsü gibi değerlendirmişlerdir. An-cak daha çok İran Azerbaycanı'nda yaygın olan Kırklar, Ateşbagiler gibi tarikatlar Bektaşiyye'nin bir kolu değil, sadece Hacı Bektaş'ı büyük veli bilen aşırı heterodoks tarikatlardır. Azerbaycan'da bu tarikatlar Şii din adamları tarafından takip edilmiş, hiçbir zaman hoş karşılanmamıştır. Buna rağmen, Baba Samit tekkeleri devlet ve din adamları tarafından kaygı ile karşılanmıştır. Demek ki, hem Safeviyye hem de Bektaşiyye'nin Azerbaycan kolu aşırı Şiilige meyletmemişlerdir."[27]

Aleviliğin Baba Samit tarafından Azerbaycan'a getirilmesi, 1. Şah İsmail dönemine denk geliyor dense de Safevi Devleti kurulmazdan önceki dönemde, Sultan Samıt'ın Teb-

27 Doç. Dr. Fuzuli Bayat, Safevi-Bektaşi İlişkileri ve Azerbaycan'da Baba Samit Tekkeleri, Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi, Ankara, 2002.

riz'den geldiğini ve irşat amaçlı yine o coğrafyaya döndüğünü, 14. Yüzyıl'da kurulan tekkelere atıf yapılarak güç şartlarda olsa da Alevi yolu ve erkânını oluşturduğunu, yukardaki bilgiler de destekliyor. Bu da demektirki Ocağın o bölgelerde oluşması 1.Şah İsmail'den önce Sultan Samıt ve Hacı Bektaş'ın yaşadığı dönemlerdir. Görüldüğü üzere Hacı Bektaş Ocağını ve Yol'unu Azerbaycan'a getiren önce Baba Samıt'ın kendisi ve sonrasında yayılmasını sağlayan Baba Samıt dervişleridir. "Safevi-Bektaşi İlişkileri ve Azerbaycan'da Baba Samit Tekkeleri" araştırmasını kaynak edindiğim Araştırmacı Fuzuli Bayat burada Azerbeycan'daki söylemle 'Bektaşiyye tarikatı' tanımını kullanıyor fakat Hacı Bektaş'ın yaşadığı dönemde yolu Bektaşiyye veya Bektaşilik olarak tanımlayamıyoruz.

"14. yüzyılın ilk yarısında kurulan Safeviyye tarikatı Anadolu'da, özellikle Bozok denilen bölgede geniş şekilde yayıldı. Anadolu Türkmenlerinden Tekelüler, Dulkadırlılar, Ustacalular, Bayatlar vb. kitlevî şekilde bu tarikata bağladılar. Safevi Devleti'nin kurulmasında büyük rol oynayan Anadolu dervişleri, tarikatın fıkha dayalı Şii mezhebi ile yönetilmesinden sonraki boşluğu doldurmak için Safeviyye'ye yakın Bektaşiye tarikatına yöneldiler. Bu boşluğu belki de ilk sezen 1. Şah İsmail'in kendisi olmuştur.

Bektaşiyye'nin Balkanlar'da yayılmasından sonra Baba Samit kolu, Safeviyye'nin heterodoks tarikat yapısından Şii mezhebine geçmesi, Azerbaycan'da kurulan devletin resmî dinî ideolojisini oluşturması ve Erdebil Ocağı ileri gelenlerinin, başta Şeyh Haydar'ın yerinde kalan oğlu olmak üzere, hâkimiyete gelmeleri sonunda ortaya çıktı. İşte bu tarihî değişimi ve oluşmakta olan boşluğu fark eden Safevî hükümdarı 1. Şah İsmail, Bektaşiliğin Azerbaycan'da yayılmasına kolaylık sağlayacak bir ferman verdi. 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra şimdiki bağımsız Azerbaycan'ın Aran denilen kısmında Bektaşiliğin Baba Samit koluna giren tekkeler ku-

ruldu. Aran bölgesi hem yerli hem de Anadolu'dan gelmiş göçebe kavimlerle meskûnlaşmıştı.

Bektaşiyye tekkesinin ilk olarak orada kurulması dâhili bir talepten ortaya çıkmıştı. Baba Samit tekkelerinin kurulması ile 14-15. yüzyıllara dayanan Safevî-Bektaşî ilişkileri yeni bir aşamaya girdi. Temel ideolojisini Kızılbaşlığın oluşturduğu Safeviyye tarikatının yerini daha ılımlı Bektaşilik almış oldu. Ancak bu hiç de Safeviyye tarikatının ortadan kalkması demek değildi. Ehl-i Beyt sevgisi üzerinde şekillenen Safevi ideolojisine yabancı olmayan Baba Samit tekkeleri siyasî-kültürel alanda Safevi Devleti'nin Türklük siyasetini destekleyerek Safeviyye tarikatı ile beraber yöre halkını irşada başladı.

Safevi Devletinin kurulması ile beraber, Osmanlı yönetimi ile ister istemez açık bir zıtlaşmaya gidilmişti ve Safevi tarikatı Anadolu'da kontrolü elinde tutmak için Şamlu ve Rumlu kabile birliklerinin Anadolu'da kalan soydaşları ile Baba Samit tekkeleri aracılığı ile alaka kurdu.

Yukarıda da söylendiği gibi, kesin şekilde nerede ve ne zaman ilk Bektaşi tekkesinin kurulduğu belli değildir. Belli olan şudur ki, Aran'dan başlayan Baba Samit tekkeleri hemen hemen şimdiki bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bütün taraflarına yayılmıştır. İran Azerbaycanı'nda araştırma yapmak imkânı olmadığından Bektaşiyye'nin orada yayılma derecesi hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Bektaşiyye'nin Baba Samit kolunun kurucusu olan Baba Samit'in adına tarihi kaynaklarda rast gelinmemektedir. Ancak Baba Samit'in Sabirabad bölgesinin Şıhlar köyünde mevcut olan türbesi ve türbe üzerindeki yazı, bu şahıs ve Bektaşiyye'nin Azerbaycan kolu hakkında azıcık da olsa bilgi vermektedir. Türbenin Sabirabad'da olması Bektaşiye'nin Azerbaycan'ın Aran bölgesinden başlayarak diğer bölgelere de geçtiğinin göstergesidir. Baba Samit'in türbesi 993/1585'de Şah Tahmasb zamanında Şirvan Beylerbeyi

tarafından yaptırılmıştır. Bu da, bu Bektaşi halifesine Safevi hükümdarlarının büyük değer verdiğini ispatlar. Türbe yazısında Baba Samit, Hacı Bektaş Veli oğlu diye adlandırılır ve halife olduğu vurgulanır. Buradaki Halife lakabı onlara Bektaşiyye'nin bir kolu olan Baba Samit Dervişleri teşkilatının halifeleri vazifesinde çalıştıklarına göre verilmiştir. Bu görev soya göredir.[28] Doğum ve ölüm tarihi taş kitabede kayıtlı değildir. Büyük bir ihtimalle, Şah İsmail zamanında Azerbaycan'a gelmiş bu Bektaşi dervişi kendisini Hacı Bektaş'ın manevi oğlu olarak adlandırmıştır. Onun doğum tarihi bilinmediği gibi, ölüm tarihi de bilinmemektedir. Kendisini Hacı Bektaş oğlu diye adlandırmasından ve bazı işaretlerden onun Anadolu'dan geldiğini söylemek mümkündür. Baba Samit'in etrafında oluşan derviş zümreleri çok kısa bir zamanda Safevi Kızılbaş Devleti'nin hududlarına yayıldılar ve Şah tarafından halife adı alarak tekkelerini kurdular.

Baba Samit tekkelerinin Şirvan bölgesi dâhilinde uzun zaman faaliyet gösterdiğini tastik eden çoğu epigrafik abideler mevcuttur. Burada şunu da ilave etmek gerekir ki, bazı pirlerin Baba ünvanlı olması dolayısı ile onların Baba Samit ocağına bağlı olabileceği fikrini doğurur. Mesela, Zagatala'da Sarı Baba, Dağlık Karabağ'da Matik Baba, Kuba'da İsa ve Hazarat Babalar, Bakü'de Ali Baba, Kobustan'da Sarı Baba vs. tekkelerden Bektaşiyye'nin Azerbaycan'da yalnız Şii değil, aynı zamanda Sünni kesimin de yaşadığı Zagatala ve Kuba gibi bölgelerde de yayıldığını görüyoruz. Bu tekkelerin birçoğunun kitabesinde Nadi Aliyen duası ve on dört masumun adı yazılmıştır. Bazı Bektaşi pirleri İslamdan önceki kutsal yerlerin üzerinde yapılmıştır. Bu da Bektaşiyye'nin eski inançlara büyük değer verdiğini isbatlar. Ayrıca bununla Bektaşiyye tarikatı yerli halkın sevgisini kazanmak istemiştir. Bektaşi şeyhlerinin 17-18. yüzyılda Bakü ve etra-

28 Nemet M., Azerbaycan'da Pirler, Bakü, 1992, s. 58-61.

finda halkı irşadla meşgul oldukları bilinmektedir. 1. Şah İsmail zamanından başlayarak devamlı olarak verilen fermanlar Safevi şahlarının Bektaşiyye tarikatına kendi tarikatları gibi baktıklarının bir kanıtı olsa gerek.

Azerbaycan'ın hemen hemen her bölgesinde tekkeleri olan Bektaşiyye tarikatı Safevi-Kızılbaş Devleti'nin kültürel hayatında çok büyük rol oynadı. Hatta bazı noktalarda Bektaşiyye, Safeviyye kadar ve ondan daha fazla önem kazanmış oldu. Safevi hükümdarları da, bu iki tarikat arasına hiçbir ayrılık koymadılar. Şunu özellikle kaydetmek gerekir ki, Baba Samit tekkelerinde en büyük görev halifelik olduğu gibi, Safeviyye tarikatının da Şah'dan sonra en büyük ünvanı halifet el hülafa idi. Tezkiret al-Mülk eserine göre bu ünvan Şeyh Safiyüddin zamanında tesis edilmiş ve 18. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür.[29] Her iki tarikatta da ileri gelenlerine halife ünvanının Şah tarafından verilmesi, Safeviyye ile Bektaşiyye'nin aynı edeb erkânlı tarikatlar gibi anlaşılmasından ileri gelmekteydi.

17. yüzyıla doğru Baba Samit tekkeleri ve aynı şekilde Safevi tarikatı da 1. Şah Abbas'ın aşırı Farslaştırma siyasetinden etkilendiler ve Kızılbaşlık propagandasını geri plana atarak varlıklarını 20. yüzyılın 30-40. yıllarına kadar sürdürdüler. Ancak aynı bölgelerde beraber faaliyet gösteren Safevi tekkeleri ile Baba Samit tekkeleri artık 18. yüzyılda biçimsel şekilde mevcut idiler. Devletin ileri gelenleri, özellikle göçebe Türk aşiretlerine mensup olanlar bu devletin sonuna kadar halife ünvanı taşımakta idiler. Ancak hem Safeviyye, hem de Bektaşiyye tarikatlarının etkilerini kaybetmelerinin esas nedenlerinden biri göçebe Türkmen kabilelerinin ki, bunlara Kızılbaş denilirdi, yavaş yavaş devlet idarelerinden uzaklaştırılması oldu. Kızılbaşların gözden düşmesi daha

29 Petruşevskiy İ. P. Oçerki po İstori... s. 94

erken Şah Tahmasb'ın oğlu 2. Şah İsmail zamanında (1576-1577) başlamıştır.

Azerbaycan'da kurulan Baba Samit tekkelerinin en büyük hizmeti, Sovyet Dönemi'nde mescitlerin kapatıldığı ve ambarlara çevrildiği bir zamanda millî esaslara dayalı dinî inancı koruyabilmeleri, millî mücadeleye önderlik etmeleri oldu. Ne yazık ki, Stalin repressiyası (mezalim) ve ateist propogandası sonunda diğer tekkeler gibi Baba Samit tekkelerinin de çoğu kapatıldı, edebî eserleri ve belgeleri yakılarak yok edildi."[30]

Daha sonraki yıllarda Anadolu'ya tekrar baktığımızda, 18. yüzyılın başlarında Harmandalı oymağına bağlı bazı obalar batıya doğru göçerler:

Bunlardan bir örnek Çiğli ilçesi Harmandalı Köyü tarihini şöyle anlatıyor: "Çiğli İlçesi sınırları içinde 19.yüzyılın ikinci yarısının başında kurulan köyler arasında, ait olduğu cemaatin adını alan tek yerleşim birimi Harmandalı Köyüdür. Bunu da, köyün bölgedeki en geç iskânlarından biri olması ve köyü kuranların geldikleri yeri ve bağlı oldukları Türkmen cemaatini unutmamış olmalarına borçludur. Harmandalı da Göktepe, Asarlık, Koyundere ve Alaniçi gibi Yamanların kuzey ve batı eteklerinde yerleşik düzene geçen ve birbiriyle akraba Türkmenlerin 19. yüzyıl içinde yerleştirildikleri köylerden birisidir.1826-1938 yılları Menemen şeriye sicilindeki masraf listesi içinde yer almamasına karşın sicilin ilk sayfasında Harmandalı aşiretinden alınan konaklama vergisinin belirtilmiş olması (Nr.95,1) Cemaatin bu tarihlerde Menemen kazası sınırları içinde yaşadığını, ancak henüz kalıcı iskân edilmemiş olduğunu göstermektedir. Harmandalı ile ilgili ilk resmi kayıt ise 1890 Aydın Vilayeti salnamesinde bulunmaktadır. Bu salnamede 64 hane 287 nüfus kayıtlıdır.1927/1928 yılı İzmir Vilayeti Salnamesinde

30 Doç.Dr. Fuzuli Bayat, age.

ise 101 hanesi, 508 nüfusu bulunmaktadır. Köye adını veren Harmandalı aşireti 16.ve 17. yüzyıllardan itibaren vesikalarda adı en çok geçen Türkmen cemaatinden biridir. Bu cemaat Danışmendi Türkmenlerinden olup, toprağa yerleştirilmeleri devletle aralarında birçok ihtilafa neden olmuştur. Cemaatin asıl adı vesikalarda Hardenbeli veya Hobendeli olarak okunmaktadır. Manisa yöresinde ise bu cemaat Harmandalı (Karbendelü nam-ı diğer çölmeklü) olarak adlandırılmaktadır. Horbendeli cemaatine ait değişik gurupların 18. Yüzyıl içinde uzun süren mücadeleler sonucunda Kırşehir cıvarında Çiçek Dağı havalisindeki köyleri, Kayseri Sancağına 1722 yılında Kütahya Sancağı içinde yerleştirilmeleri ve ziraatla uğraşmaları sağlanmıştı. Ayrıca aynı cemaatten Ankara'nın Keskin Kazasında oturan 150 hanelik bir gurup 1720 yılında Harran ovasına yerleştirilmişti. Hardanbeli-Harmandalı cemaatine 19.yüzyıl içinde Manisa Sancağı'nda da rastlanmaktadır. Hicri 1280-1290 (1863-1873) yıllarına ait sicil defterlerine göre Saruhan Vilayeti sınırları içindeki aşiretler arasında yer alan Hardanbeli aşireti Adala ve Eşme Kazaları sınırları içinde bulunuyordu."[31] Diğer kollar ise; Sandıklı (Afyonkarahisar), Eşme (Uşak), Kütahya üzerinden Aydın ve Saruhan Sancakları'na ulaşmışlardır. Ayrıca günümüzde Akhisar (Manisa) 5 köy, Keşap (Giresun),Sarkışla (Sivas), Sivas Altınyayla ilçesine bağlı, Aksaray ilinin Ortaköy ilçesinin bir beldesi. Karakuyu (Dinar), Köroğlu (Tavas), Kızılavlu (Salihli) ilçesinde ve Eskişehir Merkez Kazada Harmandalı adını taşıyan köy bulunmaktadır. Oldukça kalabalık bir nüfusa sahip olan ve Anadolu'nun birçok yerine dağılmış olduğu anlaşılan Harmandalı cemaati ile ilişkili diğer bir kol da yukarda anlattığımız gibi Azerbaycan yöresinde, İran sınırına ve Hazar Denizi'ne yakın Lakeran kasabası sınırları içine yerleşmiş bir Harmandalı köyü vardır.

---

31 http://harmandalibeldesi.8m.com/beldetaniyalim1.htm

Sultan Samıt Ocağı etkinliği dâhilinde ve talibi olan "Kabak Abdallar, eski yurtlarının İslâhiye ve Maraş olduğunu söylemektedir. Bu söylentiye göre İslâhiye'nin Kabaklar Köyü, Kabak Abdallarının eski yurdu olmalıdır. Kabaklar Köyünde Batı Anadolu'daki Alevilerin iki ocağından biri olan Hacı Emirli'nin zaviyesi vardır.1563 yılında bu zaviyede Şeyh İbrahim Baba soyundan olan 41 derviş vardı. IVI. yüzyılda Kabaklar, Binboğa'da yaylayıp İslâhiye'deki Güvercinlik'te, Toprakkale yöresindeki Kınık nahiyesinde ve Yüreğir'de kışlıyorlardı. Maraş Karamanlısına bağlı olan Kabaklar 102.5.3.6.116 neferan nüfusa sahip beş kola ayrılmıştı. Yüreğir'de kışlayıp çeşitli yerlerde yayladığı belirtilen 116 neferanlık kolda ise 6 kişi Deve Baba zaviyesinin hizmetkârıydı.[32] Osmanlı kaynaklarında Kabak Abdallarının adının geçtiği öteki yerler Aydın, Saruhan, Menteşe, Hudavendiğar ve Balıkesir'dir.[33]

Alvar, IVI. yüzyılda Gürün Nahiye'sine bağlı bir köydü. Köyde Kabak Abdal'ın türbesi vardır. Kabak Abdal, Hacı Bektaş'ın Kulancık yöresini irşat etmek amacıyla gönderdiği bir eren olarak bilinmektedir. Türbenin kitabesinde 1852 tarihi kayıtlıdır.[34]

Bu topluluklar tarihin akışı içerisinde o günün koşullarında isteyerek veya istem dışı gittikleri her bölgeye doğal olarak inançlarını ve değerlerini de beraber taşımışlardır.

Sultan Hızır Samıt ve diğer Horasan Pirleri ve Rum Erenleri/Abdalları, Ahiyanları ve Bacıyanları; Hakk'a yürümelerinin üzerinden asırların geçmesine rağmen, Hakk'a hizmetle

---

32 Rafet Yinanç - Mesut Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri, cilt II, s. 640, Hamza Aksüt, Aleviler.

33 Cevdet Türkay, Osmanlı İmparatorluğunda Aşiret Oymak ve Cemaatlar, s. 445, Hamza Aksüt, age.

34 Hüseyin Şahin, Alvar'da Kabak Abdal Tekke Günü Geleneği, Hamza Aksüt, age.

var olduklarına inandıkları için, topluma yaptıkları hizmetlerde karşılık beklemeksizin Hakk yoluna çalışmışlardır. Kurdukları tekke-zaviyeleri, yolu-erkânıyla, bir ilim-irfan yuvası haline dönüştürülen okullarıyla, Alevi yoluna insanlık adına "Kamil İnsanlar" yetiştirdikleri, dün olduğu gibi günümüzde de birlik ve beraberliğimize katkı sundukları için, insanlık boyunca yaşayacaklardır. Seyrani'nin dediği gibi "*Aşkın iğnesiyle dikilen dikiş, Kıyamete kadar sökülmez imiş.*"

Bir örnek sunacağım:

Yeni il-Sivas- kazasında bulunan Samut Baba Tekkesi Vakfı nın Tekyenişi (dedesi) olan Seyyid Molla Veli arzuhal sunup. Söz konusu tekkenin Tekyenişi olarak görev yaparken, uygulamaya ve vakviye şartına aykırı olarak Sivas halkından Mehmet isminde biri Vakfa mütevelli gereklidir diyerek. Kendi adına berat alıp, bununla da yetinmeyerek tekyenişinlik görevini de kendi üzerine ru us- ı hümayuna (tescil) kaydettirmiş ve fakat berat alamadan Üsküdar' a geçer iken denizde boğularak ölmüştür. Askeri Rüznamçe kayıtlarında ise bu görev hala Seyyid Molla Veli üzerinde gözükmekte olup ru us- ı hümayundaki kaydın değiştirilmesi için durumu arz etmiştir. 12 Sefer 1168.[35]

Olayın geçtiği yıl, (miladi 18 Kasım 1754) Osmanlı' da Lale Devri." *Dünya'ya sevgiyi, hoşgörüyü, ölmeden önce ölmek, hesaba çekilmeden önce hesabını vermek, ulu divana alnı açık yüzü ak olarak, kul hakkıyla gitmemek. Kul kuldan razı olursa Allah da kuldan razı olur. Ve döktüğünüz varsa doldurun, ağlattığınız varsa güldürün*" düşüncesini baki kılmaya çalışan ve ömrünü bu yola adayan yol önderlerinin elinden, "hırsızlıkla-haksızlıkla", yoksula, düşküne, yolcuya yardım ettikleri vakfiyesini ve okulunu almaya kalkarsan sonunda Hızır Samıt mucizesini gösterir.

35 VGMA-1148.156 Ek. V. Vakıflar dergisi sa.128 sayı 39-2013 Ankara.

Bu örnek aynı zamanda bize Anadolu'nun o çalkantılı yıllarında toprakları ve gelirleri olan zaviye ve vakfiyelerin, sosyal-ekonomik ve siyasi çıkarlar adına nasıl el değiştirdiğinin bir kanıtıdır.

Sivas Kangal Tekke Köyündeki Samıt Baba Tekkesi; "XVI. yüzyıl Osmanlı tahrir defterlerinde Baba Samıt olarak kayıtlıdır.1548 yılında zaviyeye Baba Samıt evlatlarından Seyyid Pirzade bakıyordu. Zaviyenin bulunduğu yerin bir başka adı Hune Boğazı idi."[36] Bir zaviye ve bir çiftlik bulunduğu, bu çiftliğin gelirlerinin zaviyeye sarf edildiği kaydedilmiştir.[37] Türbenin taç kapısındaki mermer kitabede 1573 tarihi yazılı. Bu da bize türbenin bu tarihten çok önce yapıldığı ve daha sonra Baba Samıt evlatları tarafından onarıldığı 1573 tarihinde ise kitabenin konulduğunu kanıtlıyor. Yukarda eklediğim dilekçe örneğide anladığımız gibi 1754 yıllarında, yine Baba Samıt evlatlarından Seyyid Molla Veli Kangal Samıt Baba Tekkesi'nin post dedesidir.

Sultan Samıt'ın evlenip evlenmediği, ailesi ve çocukları hakkında neredeyse bütün Alevi ulularında olduğu gibi bir kayıt yoktur. Fakat on altıncı yüzyıl Osmanlı tahrir defterlerinde Sivas Kangal Tekke Köyündeki Tekke Baba Samıt olarak kayıtlı. Ulaşılabilen kaynaklarda ise zaviyeye 1548 yılında Baba Samıt evlatlarından Seyyid Pirzade, 1754 yıllarında Baba Samıt evlatlarından Seyyid Molla Veli, 1790 yıllarında Baba Samıt evlatlarından Seyyid Cuma Dede post dedesi olarak bakmaktadır. Daha sonraki yıllarda Dergâh'tan verilen icazetnamelerden gördüğümüz kadarıyla 1899 yıllarında Baba Samıt evlatlarından Seyyid Seyfi Koca, 1910 yıllarında Baba Samıt evlatlarından Abbas Dede (Abbas Ulusoy 1883-1958), 1955 yıllarında Baba Samıt evlatlarından

36 İlhan Şahin, Yeni-il kazası ve Yeni-il Türkmenleri, s. 116.; Hamza Aksüt, age.

37 İ. Şahin, 1980, s. 16.

Yusuf Dede (Yusuf Ulusoy 1934-2014) Ocağın süreğini devam ettirdiklerini gösteriyor. Bu da bize Sultan Samıt'ın soyunun devam ettiğini ve evlatlarının var olduğunu kanıtlıyor.

Hünkâr Hacı Bektaş Veli Dergâhı (Serçeşme) ile bağlarını hiç koparmayan Sultan Samıt evladı ocakzade dedeler, sürgün zamanınına kadar Tekke Köyünde ocağın süreğini devam ettirmişlerdir. 1826 Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması ve kayımı, zamanı; bütün Alevi-Bektaşi tekkeleri kapatılır. Alevi Dedeleri, Bektaşi Babaları da katledilir, idam edilir veya sürgüne gönderilir.

O dönemi Sucaeddin Veli Dergâhı'ndan Mehmet Dede şöyle anlatıyor: "1826-1834 arasında II. Mahmut zamanında Yeniçeri Ocakları kapatılmıştır. Alevi Dedelerinin, Bektaşi Babalarının katledilmesi, idam edilmesi, sürgüne gönderilmesi ile bütün Alevi-Bektaşi tekkelerine Nakşibendî Şeyhi atanmıştır. Bütün Alevi-Bektaşi köyleri Sünnileştirilip, Cem evleri camiye çevrilmeye çalışılmıştır. Köyümüze 1828 yılında cami, 1901 yılında da minare yapıldığını babamdan (Nevzat Demirtaş Dede) ve büyüklerimizden hep duyduk."[38]

Dedem, Abbas Dede'den nakledildiğine göre ise; Hamdullah Çelebi'nin yargılanıp Amasya'ya sürgünü zamanı, 1828' da Yeniçeri Ocağı kapatılınca. Sultan Samıt'ın evlatlarından kalan 3 oğul (aile) Ankara'nın Kalecik kazasına sürgün ediliyor. Sonradan dönmek isteseler de yöre halkı göndermiyor. Büyük kardeş Kalecik- Faraşlı Köyü, diğer iki kardeş biri Çorum-Alaca bir diğeri de Yozgat dolaylarında kalıyor. Tekke Köyü'de ki zaviye tam bilinmemekle beraber bu dönemlerde kaplı kalma ihtimali vardır. Daha sonraki yıllarda ocağın süreğini devam ettiren Sultan Samıt evlatlarından Seyyid Seyfi Koca, Abbas Dede (1883-1958) ve Yusuf Dede (1934-2014) tekke ve talip yöre halkıyla bağlarını koparmamışlar hem görgü amaçlı, hem de tekkeyi kollama

38 Yağmur Say, Şucâ'eddîn Veli Velâyetnâmesi, 2010, s. 23.

amaçlı yılda birkaç kez ziyarete gittiklerini anlatırlardı. Buna örnek olarak Yusuf Dede'nin Tekke'yi ziyareti ve muhabbetinden etkilenen Zerk Köyü'nden Âşık Kulmuhibbi (Hasan Gül) ve Âşık Hüseyin'in Yusuf Dede'ye itafen yazdıkları demelerde Sultan Samıt'a aşkı muhabbetini ve özlemini dile getirmesini verebiliriz.

Asırlardır böyle sessiz yatarsın
Zamanın mı geldi ey Sultan Samıt
Ozanın dilinde her an ötersin
Zamanın mı geldi ey Sultan Samıt

Himmetinle padişahı koşturdun
Aşkın ile dağı taşı aştırdın
Mucizenle Deli Göze'yi coşturdun
Zamanın mı geldi ey Sultan Samıt

Dergâhta kayıtlı icazetlisin
Sizleri sevenler aşk ile yatsın
Muhabbet bağında derince ötsün
Zamanın mı geldi ey Sultan Samıt

Çorum'da evladı nice zatlısın
Padişaha bile mucizatlısın
Sizleri sevenler bu güne yetsin
Zamanın mı geldi ey Sultan Samıt

Yüce zatın yatar Tekke Köylüsün
Kötülük bilmez Yusuf Dedem Ulusoy'lusun
Sen asili belli melek huylusun
Zamanın mı geldi ey Sultan Samıt

Seveni coşturur gönül erisin
Aşkın muhabbetin dolu nurusun
Kulmuhibbi sevenlerin yârisin
Zamanın mı geldi ey Sultan Samıt

Arzulamış dost köyünü
Dedem hoş geldin, hoş geldin
Hızır Samıt'm soyusun
Dedem hoş geldin, hoş geldin

Viran gönlümüz şenlendi
Muhabbetiniz dinlendi
Hünkârın yolcusu geldi
Dedem hoş geldin, hoş geldin

Sefa geldin Yusuf Dedem
Varını bu Yol'a veren
Sağolsun seni gönderen
Dedem hoş geldin, hoş geldin

Kuşlar haberin verdi
Şahin derdi bizi yedi
Şah Hüseyin'den bir haber geldi
Dedem hoş geldin, hoş geldin

İmam Hüseyin'e gider yolumuz
Sefil Âşık Hüseyin aşığınız
Gördüm şükür Yusuf Dedem cemaliniz
Dedem hoş geldin, hoş geldin.

"Tekke Köyü'ne daha sonraları Elbistan'dan gelen Tacimler adlı sülale, Malatya' nın Hekimhan ilçesine bağlı Çarıkpınar köyünden Şah İbrahim'li ve Divriği'den gelen Garip Musa'lı talipler gelip yerleşmişlerdir."[39]

Günümüzde Sultan (Hızır) Samıt Ocağının: Tekke ve Zaviyelerin olduğu bölgeler dâhil, Çorum; Budaközü bölgesi, Çavuşköyü, Çağşak, Şekerhacılı, Hamballı, İsipkıran. Alaca, Höyük, Karamahmut, Körkü, Harhar, İmat, Alamaslı. Yozgat merkeze bağlı: Golanlı, Abaza Kışlası, Sarınınören, Ba-

39 Hamza Aksüt, Aleviler, s. 76.

yatören, Karabal, Büyük İncirli, Kışla. Kırıkkale; Sulakyurt, Kalekışla. Delice; Büyük Avşar, Küçük Avşar. Ankara; Çubuk, Dalyasan, Eskişehir; Merkez Harmandalı, Akçayaka, Yukarı Çağlayan, Aşağı Çağlayan, Kayapınar. Seyigazi ilçeye bağlı; Büyükdere. Mahmudiye ilçeye bağlı Kaymazyayla. Aksaray; Gülağaç ilçesi Saratlı Beldesi, Akmezar, Çağlayan, Pınarbaşı, Süleymanhöyüğü, İmirgazi, Mandama, Deleybil. Malatya Kulancık Alvar Köyü ile Gaziantep, Halep ve Şam kentlerinde bulunan Kabak Abdallar, Adana, Mersin, İzmir, Narlıdere, Ankara, İstanbul, büyükşehirlere ve yurtdışına buralardan göçmüş talipleri bulunmaktadır.

Sultan Hızır Samıt'ın, diğer Horasan Pirleri ve Rum Erenleri'nde olduğu gibi. Anadolu'nun birçok yerinde ve Azerbaycan'da Makam mezarları olduğunu düşündüğümüz, türbe ve ziyaret yerleri ve halk arasında söylenen menkıbeleri, mucize ve kerametleri vardır.

Sultan Samıt'ın ziyaretgâhları olan yerleri ziyaretlerimde gördüm ki bu makamlar, ister basit bir mezar, ister türbe olsun daima ' Eren-evliya- yüce ulu'dur diye günümüze kadar saygıyla korunmuştur.

Sosyal güzelliğe sahip bu saygı kavramı tüm toplum kesimlerince, kabul gören bir kültürün göstergesidir. Tekke ve makam mezarları bulunan yerleşim yerlerinin Alevi-Sünni olması bu durumu değiştirmemiştir. Bu kültürün ortaya çıkışı, bir süreçin sonrasında onlara duyulan inançtır. Ulu Erenler sağladıkları yararlar nedeniyle kutsallık kazandıklarından günümüz tanımıyla "baba-dede"leşmişlerdir. Bu guruba giren dedeler ölümden sonra da geçtikleri yerlerde veya benimsendikleri toplulukların yaşadığı yerlerde kendilerine ithaf edilen makam-mezarlar veya türbelerde yaşatılmaktadır. Halkın bu duyarlılığı hepisinden ayrı dersler çıkaracağımız mucizelerde gizlidir. Orta Asyadan yola çıkarken değneğine aldığı suyu Yabanabat civarında değneğini yere vurarak Kutlu Su'ya dönüştüren Semerkantlı Ali'yi. Hacı Bektaş

Veli'nin eliyle Çilehane Belinde çıkardığı Zemzen Pınarı'nı, "Ak! Pınar" dediğinde Horasan'dan Anadolu'ya gelen Akpınar'ı. Haydar Sultan Kuyusu'nu. Samıt Baba'nın hala yılın on iki ayı deli deli akan Fırat'a kadar ulaşan gözesi Deli Pınar'ı hala akmakta ve binlercesi analtılan menkıbelerle canlılığını korumaktadır. O nedender ki bunlar, toplumun sorunlarını çözücü, koruyucu, sığınılması gerekli ululardır. Beylik liderleri ile ulema olarak adlandırılan din bilginleri bu statünün dışında kalmaktadırlar. Bu nedenle, halkın eren statüsündeki baba-dedelere karşı özel bir duyarlılığı vardır. Mum yakma, bez bağlama, adakta bulunma adetleri de erenleşen dedelere yönelik bir gelenektir. Köy dışında, bir tepe, su yatakları veya dağ sırtında mezarları bulunan bu baba-dedelerin adları bilinenler olduğu gibi, adları unutulmuş olanlarda vardır. Adları bilinsin veya bilinmesin bu mezarlar saygıyla korunur. Üstelik kırsal kesim kültüründe bu ulular halk arasında birliktelik sağlamıştır. İşlevleri köylerde çok güçlü duygular yaratmıştır ki yüzyıllar geçse de bu sevgi ve saygı hiç eksilmemiştir. Mevcut düzenlerin güncel siyasi erozyonlarına uğratılsa da tüm bu yörelerde dede-babalar ilginç yöntemlerle yaşatılmıştır.

Dedeleri bazen yörelerde anlatılan hikâyelerde yakın siyasi, ekonomik, sosyal boyutlara, hatta yakın tarihi olaylara da taşırlar. Kıbrıs Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi savaşlara katıldıklarına inanılır. Doğanın tüm parçalarına sevgi ve inançla bağlı olma kültürü dedelere yarı tanrısal güçler yüklemiştir. Kıtlık yıllarında ürünler ve otlakları için gerekli yağmur duası bunlar aracılığıyla yapılır. Felaketlerden koruma, kuraklığa çare, doğurganlığı sağlama, nasip açma, hayvanların, hastalıkların tedavisi, ticari tıkanıklığı giderme, kötülüklerden arındırma, sağlıklı bir toplumsal yapının oluşturulmasından ahlaksal eğitime kadar ve tüm dertlerinin ve sıkıntılarının çözüm kaynağı olarak görülür.

Dedelerin kimi zaman birbirlerini ziyaret ettiklerini, toplandıklarını bunu da bir ışık kaymasıyla gördüklerine inanmaktadırlar.

O yalnızlık yılları, göç sürgün, zor koşulları ve kendilerini bu süreçte yalnız bırakmayan ve her türlü gereksinimleri sağlayan ulu önderlerini, toprakların nasıl kazanıldığını, köylerinin nasıl kurulduğunu ve geçmişini bilen köyler unutmak istememiştir. Kırsal kesim insanı bu gönül sultanlarını daima anımsamak, onlarla iç içe olmak ve o yılların gerçeğini unutmamak için köylerinde birer "Makam Mezarları'nı oluşturmuşlardır. Bu mezarlar içinde, sevgi, saygı, minnet, teşekkür yatmaktadır. Dedelerinin "Yetiş ya dedem Hızır Samıt"dediklerinde seslerini duyacak kadar yanlarında yakınlarında olsun isterler.

Bu mezarların dokunulmazlığı vardır. Dede/baba buna izin vermez. Zarar verenler bunun bedelini acı bir şekilde öderler. Yörelerde bu konuda hassas bir duyarlılık ve anlatılan örnek hikâyeler vardır. O nedenledir ki makam mezarları yüzlerce yıldır toplumun saygısı ve ilgisiyle beslenir.

Öyle ki bu makam mezarları rakamsal olarak şaşırtıcı bir gelişme göstermektedir. Asıl mezarlarının hangisi olduğu da belli değildir. Bazen bu makam, bir kaya, bir taş ya da bir ağaç olabilmektedir.

Sultan Hızır Samıt (dede-baba) türbe ve makamları da buna örnektir.

1. Samut Baba Türbesi Sivas - Kangal

"Samut Baba türbesi, Kangal'a 12 kilometre uzaklıktaki Tekke köyündedir. Adını da bu türbeden almıştır. Tekke köyü Kangal ilçesinin en eski köylerinden birisidir. Halk arasındaki inanca göre köy Samut Baba tarafından kurulmuştur. Türbe köyün üst kısmındaki yamacın üzerine yapılmıştır. Kesme taşlarla altıgen şeklinde örülü ve üzeride piramit külah biçimindedir. Mimari yapısı kümbet tarzındadır.

Girişin Taç Kapısı'nın sol duvar üzerine "Hatayi" denilen Türkistan'dan kaynaklanmış gül motifi bulunmaktadır.

Türbenin içindeki lahit sanduka semboliktir. Asıl mezar türbenin alt kısmındaki cenaze odasına defnedilmiştir. Sandukanın üzeri yeşil kumaşla örtülüdür. Yanında da 12 İmamları simgeleyen 12 dilimli dut ağacından yapılmış tokmak vardır. Bir dilimi boştur. Hz. İmam Mehdi'yi simgeler. Sandukanın ayak kısmında 30×40 çapında küçük bir kuyucuk vardır. İçinde de cevher denilen killi toprak bulunur.

Halk arasında Samut Baba'nın bir evliya olduğu görüşü hâkimdir. Samut Baba'nın evliya kimliğinin yanında Hakk Âşıklığı da vardır. Tekke şairi olarak bilinmektedir. Ayrıca Samut Ocağı'nın da Pir'idir."[40]

40 Samut Baba, Hüseyin Cılga.

Taç Kapı'nın üzerinde bulunan Farsca yazılı kitabede:

"Bismillahirrahmanirrahim min haz-el–mübarek

Ba-de eshiya ceddi Şeyh zade evlad-ı sahib-i bina Samıt Baba

Kaddesallahu sırrahu..fi-evasıt-ı rebi-ul ahir sene 981

Türkçesi: Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla; Samıt Baba Türbesi, Samıt Baba evladı tarafından 981/1573'de yaptırılmıştır."[41]

Rivayete göre Samıt Baba; Bağdat seferine giden IV. Murat'ın ordusunu küçük bir tencereyle doyurmuş ve "Akşamın işini sabaha bırakma" demiş. Ordu Bağdat'a vardığı zaman, akşama çadırlarını kurup dinlenmeye çekilmişler. O arada Sultan Murat abdest almak için ıbrığı eline almış. Üzerine bakmış ki Samıt Baba'mn söylediği söz ıbrığm üzerinde yazılı. Sultan Murat bu yazıyı görünce hemen askerlerine emir vermiş. Ordu Bağdat'ı fethetmeye başlamış. Padişah ve ordu fetih sırasında gözlerine inanamamışlar. Çünkü ordunun başında Samıt Baba elinde kılıcı ile savaşıyormuş. Ordu Bağdat'ı fethetmiş; fakat daha sonra Samıt Baba'yı kimse görmemiş. Padişah'ın aklına, Samıt Baba'nın söylediği sözler gelmiş. Ordu, Bağdat'tan dönüp, Samıt Baba'nın yanma gelmiş. Veli'nin, sefer dönüşü Hakk'a yürüdüğünü görünce sevabını kazanmak adına bizzat padişahın emriyle askerlerine uzak yerden taş taşıtarak türbeyi yaptırdığı ve kitabeyi de IV. Murat'ın kendisinin koyduğu söylencesi vardır. Bir rivayette ise, 1573 tarihinde II. Selim zamanında yapıldığından bahsediliyor.

Bu tür benzer rivayetler başka tekkeler için de anlatılıyor. O zamanın koşullarında belki Osmanlı'yla barışık olma, tekke sahibine ululuk katma veya başka nedenle anlatılan bu rivayet ve ritüeller tarihe not düşme adına bize birtakım ipuçları verse de bilinen kaynaklarda Tekke köyünün 16.

41 Vakıflar Genel Müdürlüğünün cevap yazısı.

yüzyıl Osmanlı tahrir defterlerinde adı Hune-Boğazı olarak geçer. Baba Samıt adında bir zaviye ve bir çiftlik bulunduğu, bu çiftliğin gelirlerinin zaviyeye sarf edildiği kaydedilmiştir. Taçkapının üzerinde bulunan yazılı kitabede Samıt Baba Türbesi, Samıt Baba evladı tarafından 981/1573'de yaptırılmıştır yazısı vardır. Türbenin rivayetlerde anlatıldığı gibi IV. Murat (1623/1640) veya II. Selim (1566/1574) tarafından yaptırıldığına dair başka kaynak yoktur. II. Selim'in tahtta bulunduğu zamana denk gelen 1573'de yaptırdığını varsaysak bile, 16. yüzyıl Osmanlı tahrir defterlerinde bu tarihten önce "1548 yılında Tekke Baba Samıt olarak kayıtlıdır. Bir zaviye ve bir çiftlik bulunduğu, bu çiftliğin gelirlerinin zaviyeye sarf edildiği kaydedilmiştir."[42] Bu kayıt bize türbenin, kapısının üzerindeki yazılı olan 1573 tarihinden daha önce yapıldığını gösteriyor. Osmanlı tahrir defterlerinde gördüğümüz gibi 1573'den otuz yıl önce 1548 yılında zaviyeye Baba Samıt evlatlarından post dedesi olarak Seyyid Pirzade bakmaktadır. Dolayısıyla Sultan Samıt'ın bu tarihten daha önce yaşadığı ve her iki padişahın da tahtta bulundukları zamanlara tarihsel olarak denk gelmediğini görüyoruz. Anlatılan rivayetlerdeki gibi görüşmeleri olasılığı da bulunmamaktadır. Bu da bize Türbenin Samıt Baba evlatları tarafından çok önceden yapıldığı ve 1573 yılında ise onarıldığını kanıtlıyor. Kimi kaynaklar Samıt Baba'nın taçkapının üzerinde bulunan yazılı kitabedeki tarihi dayanak alarak 15. yüzyılda yaşadığını varsaysa da eldeki kaynaklar bize Samıt Baba'nm 13 ve 14. yüzyıllar aralığında yaşadığını gösteriyor.

Bir bahçe içerisinde bulunan türbenin yanında bir armut ağacı, önünde çeşmesi ve güney tarafında dört dala ayrılmış bir dut ağacı bulunmaktadır. Rivayete göre Samıt Baba, Horasan'dan çıkarken bir dut dalını alarak atmış nerede yeşerirsen ben de oraya yerleşeceğim diyerek havaya fırlatmış,

42 İ. Şahin, 1980, s. 116.

Kangal'ın Tekke köyünde dört büyük dala ayrılmış olarak bulmuş. Onun üzerine Samıt Baba bu köye yerleşmiştir.

"Tekke Köyü ve yörede Samut Baba ile ilgili sayısız menkıbe ve mucizeler anlatılmaktadır. Yöre halkı Samut Baba türbesini şu sebeple ziyaret eder. Türbeyi ziyarete gelenler önce eşiğe niyaz olurlar ve üzerine basmadan içeri girer ve dualarını okuyarak ziyaret ederler. Ziyaretçilerin sırtlarına Samut Baba'nın 12 dilimli tokmağını "Allah, Muhammet, Ya Ali" diyerek üç kez hafif bir şekilde sıvazlanarak vurulur. Sandukanın ayakucundaki kuyucuktaki cöher toprağı lokma niyetine yenilir. Sandukanın üzerindeki yeşil örtüden bir parça kesilerek üzerlerinde uğur getirsin diye taşınır. Türbenin yanında ve 50 metre ilerdeki dut ağacına dilek için bez bağlanır. Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece mum yakılır. Yağmurun yağmadığı ilkbahar aylarında dede önderliğinde dua edilir. Oradakilerden birisini karga tulumba türbenin altındaki havuza atarak ıslansın da yağmur yağsın diye. Yeni evlenen çiftler düğünlerinin son gününde mutluluk ve sağlık temennisiyle türbede dua ederler. İstekleri gerçekleşenler, askerden dönenler, hastalıktan kurtulanlar topluca kurban keserek, o kurban herkes tarafından yenilir."[43]

Türbe, yöre halkı-talipleri tarafından yıllardır adak, sunumlar ve başka dilekleri için her daim ziyaret edilir. Ayrıca her yıl Samut Baba etkinlikleri yapılmaktadır.

Elde bulunan kaynaklar ve daha sonraki yıllarda yaşayan Hakk âşıklarının söylediği demelere baktığımızda, Hızır Samıt Ocağı devamı ocakzade dedelerin soy-secerelerinin kökeni Sivas Tekke Köyü'ne dayanmaktadır. Bu da bize Hızır Samıt'm daha çok burada yaşadığını ve neslinin buradan devam ettiğini işaret etmektedir.

Türbe Sivas Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 1985 yılında tescil edilerek 2006 yılında onarımı yapılmıştır.

---

43 Hüseyin Cılga, Samut Baba, s. 30.

2. Samut Baba Türbesi İzmir - Urla

Urla'nın 3 km batısında yer alır. Taçkapının üzerinde bulunan kitabede sonradan Türkçe levhada "Kim tarafından yaptırıldığı ve mimarı bilinmeyen yapının, mimari özelliklerine göre 15. yüzyıldada inşa edildiği düşünülmektedir." yazmaktadır.

Samut Baba Türbesi restorasyonu Haziran 2011-Mart 2012 tarihleri arasında Urla Belediyesi tarafından gerçekleştirilmiş.

Alevi Kültür Dernekleri Urla Şubesi'nin çerçeveletip astığı yazıda Samut Baba şöyle anlatılıyor:

"Urla'da halk arasında anlatılan menkıbelerde uzak diyarlardan gelerek düşmanla savaştığı, savaş sırasında başını vurmalarına rağmen savaşmayı bırakmamış, savaş zaferle sona ererken elinde tuttuğu başı ile olduğu yere yığılmış ve bu yere gömülerek üzerine bugünkü gördüğümüz türbe inşa edilmiştir.

Fatih Sultan Mehmet döneminde, 1451 yılı sayım ve vergi defterinde, Ödemiş Birgi'deki mahalleler arasında Mahalley-i Samıt adında 46 hanelik bir mahalle de sayılmakla birlikte Birgili Samıt Baba ile Urla'daki Samıt Baba'nın aynı kişiler olup olmadığı konusunda bugünkü bilgiler yeterli değildir. 1531 tarihinde Piri Reis'in çevreye yaptığı ziyarette çizdiği haritasında Samıt Baba Tekkesi adıyla bu bölgeyi işaret ettiği biliniyor. 1671 yılında ise Evliya Çelebi Urla'nın ziyaret yerleri arasında "evvela Tekke Karniyesi'nde 'Samıt Baba' diyerek bahsetmektedir." denilmektedir.

Restorasyondan sonra Alevi vatandaşlarımızın ilgisi artmış, hatta bir cemevi yapılması düşünülmektedir.

"Samut Baba'ya ait biri Çeşme'de, öteki Karaburun'da olmak üzere iki tekkenin varlığını biliyoruz. Bunlar 16. yüzyılın ilk çeyreğine ait vakıf kayıtlarında geçer. Araştırmacı Tuncer Baykara'nın ifadesine göre Urla ile ilgili vakıf belgelerinde yer alır. Buradan hareketle Urla'da da Samut Baba veya onun yakınlarıyla ilgili bir türbenin var olduğu düşünülebilir.

Türkler 1080'li yıllarda Çaka Bey'le Ege Denizi'ne ve İzmir'e ulaştı. Kıyı şehirleriyle birlikte Urla'yı da ele geçirdi. Kalıcı fetih Aydınoğulları Beyliği eliyle 1330 yıllarında gerçekleşti. Söz konusu gazi dervişlerin burada da örnekleri vardır.

Evliya Çelebi Urla'daki yatır ve ziyaret yerlerinden birkaçını sayar (1671): Samut Baba, Eski ve Yeni Memi Dede,

Süleymanlı'da Hüsameddin Erdebili, Kızılca'da Hoca Ali, Hoca Hayreddin, Şeyh Bahri ve Derviş Fehmi Efendi, Kuşlular köyünde Piri Efendi."[44]

Yöre halkı tarafından Müslüman bir Özbek babası olduğu söylencesi var. Aşağıda adı Özbek olan bir köy var ondan mıdır bilinmez ama bu da buradaki Samut Baba'mn Horasan Erenlerinden olduğunu kanıtlıyor. Anlatılan başka bir menkıbe, Anadolu halkının eren ve evliyaları ne kadar içselleştiğini ve yakın tarihe kadar taşıdığının kanıtı: "Milli mücadele yıllarında köyde çok büyük bir yılan peyda olmuş. Türk askerlerine görünmeyen yılan sadece Rum halkına ve askerlerine görünüyormuş. Rumların huzuru iyiden iyiye kaçmış ve korkudan o yöreyi bırakıp kaçmışlar. Yöre halkı Tekke köyündeki Rumları, Türk askerlerinden önce Tekke dedesinin kovduğuna inanıyor."

Samut Baba Türbesinin hemen altında evi ve tarlası olan 1939 doğumlu Selahattin Şaşmaz, Samut Baba aşığı. Samut Baba'yı anlatırken sizi de o aşkın içine çekiyor. Burada doğup büyümüş. Hanımı ve kendi defalarca rüyalarında görmüşler Samıt Dede'yi. Torunu hasta olunca Dede'ye havale etmiş. Hasta çocuk iyileşmiş. Anlattığına göre bir zaman dedenin mezarını define için kazmışlar, kazarken mevtanın kemikleri çıkmış. Orayı kazanlar daha sonra iflak olmadılar diyor. "Dedemi rahatsız etmesinler yeter" diyor haklı olarak.

Bilgilere göre ve hâlihazırda Samıt Baba'nın Urla'da türbesinin olması, ayrıca birbirine çok yakın olan Çeşme, Birgi ve Karaburun'da tekkelerinin olması, Girit'te türbe ve ocağının olması, bize Sultan Samıt'ın bu bölgelerde de etkin olarak bulunduğunu kanıtlıyor. Türklerin o bölgeyi 13-14. yüzyıllarda ele geçirmesi,1451 sayım ve vergi defterlerinde Samıt adı geçmesi, burada da varlığına şahit olduğumuz yılların Hızır Samıt'm yaşadığı döneme denk geldiği gösteriyor.

---

44 Mehmet Demirci, Urla'nın Manevi Kimliği, 19.12.2004.

3. Samıt Dede İzmir – Birgi - Ödemiş

"Birgi kenti ve çevresinin XIV. yüzyılda ele geçirilmesi ve müslümanlaştırılmasında Orta Anadolu'dan gelmiş Emir, Kara ve Gaziler'in yanında, Ahi, Abdal, Baba, Dede, Şeyh, Sultan ve Derviş denilen zümrelerin de önemli katkılarını belirtmek gerekir. Onlar peşlerinde kendileri gibi düşünen, inanan mürid topluluğu ve Türkmenler ile Küçükmenderes Havzası'na geldiler; ele geçirip müslümanlaştırmaya giriştiler. Bunlardan Birgi Kenti ile ilgili olanları şöyle belirtebiliriz: Kara Musa[45] Kara Samit[46]1451 tarihli Timar Defteri'nde Birgi 9 mahalle ve 287 hane olarak gösterilir. Bu mahalleler: Dernekpazarı, Kadı, Ahi Germiyan, Sinli, Hisariçi, Sasalu, Taşpazar, Samit, Demürboğa adlarıyla kayıtlıdır. Kurtuluş Şavaşı yıllarında Birgi: Çörekbaba, Sametbaba, Hızırbaba, Demirbaba, Saray, Camiikebir, Taşpazar, Eskihisar, Akmescid, Kurtgazi ve Sasalu adlı 11 mahalleden oluşuyordu."[47]

---

45 Birgi'de bir zaviyesi olup, Aydınoğlu I.Umur Bey'e Gazilik sanı verdi.

46 XIV. yüzyıl birinci yarısında eski Birgi-Kelas karayolu üzerinde kurduğu mescid, zaviye ve imaretten oluşan külliyesinin çevresine üç obanın konup yerleşmesi ile Samit-Üçkonak Köyü'nü oluşturdu.

47 Yavuz Behiç Galip, Birgi Kent Kitaplığı Serisi No:1, Birgi Tarihçesi, Tarihi Yerleri, 2005, Coğrafyası, Halk Bilgisi, Tarihçesi, Tarihi Yerleri.

Ayrıca günümüzde Birgi'de Samit Dede (Hızır Samit) Türbesi askere ve savaşa gidenlerin koruyucusu olarak ziyaret edilir. Türbeden alınan toprak muskalanarak boyuna asanları koruduğuna inanılır.[48]

4. Samıt Dede Samatlar Köyü Uşak - Sivaslı

"1300'lü yıllarda Samıt Dede diye gelen biri köyü kurmuştur. Halen mezarı köy çıkışında bulunmaktadır. Bektaşîlerde, ocak, baba postu, gayb erenleri postu gibi makamlar vardır. Birisi, bir başka yerde vefat ederse, memleketinde veya hatırasını taşıyan bir yerde, ruhuna Fatiha okunmak ve onu anmak üzere yapılan merkata "Makam" denir."[49] Samıt Dede'nin burada bulunmasını köy halkı böyle tarif ediyor.

Yine köy halkından 1943 doğumlu Süleyman Gündüz aynı bilgileri teyit ediyor "Samıt Dede bizim hep yanımız da oldu yağmur dualarımızda, sıkıntılarımızda eren/evliya olarak mürecatgahımızdır. Komşu köyde Kolu Açık Hacim Sultan Türbesi (1321) var. Biz de kapatıp türbe yapalım istedik Samıt Dede'mizin üstüne ama o razı gelmedi yıktı attı üstündekini" diyor. Söylenceye göre iki dedenin zaman zaman bir araya geldiklerine inanılıyor.

Başka bir rivayet de Kolu Açık Hacim Sultan ile Samıt Dede'nin kardeş olduğu köy kurulmazdan önce bölgede karşılıklı iki han ya da kervansaray kurdukları yönünde. Aslında tarihde görüyoruz ki zaviyeler aynı zamanda konak yerleridir. Bu söylemler bize gôstermektedir ki, mevzuubahis ettiğimiz yerde geçmişte bir tekke veya konak yerli bir zaviyenin var olduğunu gösteriyor. Kolu Açık Hacim Sultan zaviyesi Germiyanoğlu Beyliği zamanında 1.Yakup Bey tarafından 721/1321 yılında yapılmış. Tarihte Halep Türkmenlerinin bu bölgelere geldiğini biliyoruz. Arıca Velâyetname'ye

48 A.Munis Armağan Türk İnanç Tarihinde Çal Dede Mahyası 4, 2011.
49 www.usakport.com

göre Kolu Açık Hacim Sultan ve Sultan Samıt ikisi de çağdaş ve Hacı Bektaş Veli Halifesi. Bu bölge İzmir geçiş yolu olduğundan aynı yıllarda Sultan Samıt'ın da burada bulunması köyün kurucusu olması, zaviye ya da han kurması, bir süre kalması, iki velinin temasları da anlatılan menkıbelerde muhtemel dâhilinde ve aynı tarihlerde bu bölgede bulunduklarını ve çağdaş olduklarını kanıtlıyor. 1300'lü yıllarda bu köyün Samıt Dede tarafından kurulmuş olduğunun anlatılması bize Sultan Samıt'm, Ege'nin bu bölgelerinde de etkin olarak ve birbirine yakın tarihleri kapsayan bir dönemde bulunduğunu/yaşadığını gösteriyor.

5. Samut Dede Türbesi Kuyucak Köyü Samsun - Ladik

Köy Alevilerin yaşadığı bir yer olduğundan genel olarak bu gelenekler ve dini inanışları sürmektedir. Köy merkezi dışında "Samut Dede" türbesi vardır. Köy halkı çok uzaklarda da yaşasa, türbeye ziyarete gelir. Adaklar adayarak, köyün inanç ve geleneklerine göre, türbede adaklar pişirilip, davetlilere ve köy halkına yedirilir.[50]

Evliya Çelebi XVII. Yüzyılın ortalarında uğramış olduğu Lâdik' i anlatırken Diyadin karyesinde Zeyneddin Samud Baba tarafından bina edilmiş Samud Tekkesinden bahseder.

Her yıl Samut Dede Hıdrellez Festivali yapılmaktadır.

6. Samut Dede Türbesi Şeyhler Köyü Samsun - Havza

"Havza'ya 45 kilometre kuzey doğusunda Şeyhler Köyü'ne ait köy mezarlığı içerisinde bulunmaktadır.

Halk arasında "Samut Dede" şeklinde anılan türbeye ait herhangi bir kitabe bulunmadığından türbenin tarihi hakkında bilgi edinilememektedir.

---

50 www.tr.wikipedia.org

Yöre halkı tarafından evliya olarak nitelendirilen ve korunan Samut Dede Türbesi hakkında çeşitli rivayetler anlatılmaktadır. Türbe halk tarafından Rıza-i İlahi için veli ziyaretinde bulunmak, hasta olanlar içinde Allah'ın izni ile şifa bulmak umuduyla ziyaret edilmektedir."[51]

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde şu satırlara da rastlanmaktadır:

Ahmed Saray'da, Seyyid Ahmed Kebir-i Rufâî'nin evladından es-Seyyid Zeynelabidin Rufâî'nin tekkesi ve kargir camii vardır. Ayrıca burada bir ibtida mektebi, Diyadin Köyü'nde, Zeyneddin Samud Baba tarafından yaptırılmış Samud Tekkesi ve Salur Köyü'nde Hacı Nebî Tekkesi bulunmaktadır.

7. Samut Dede Türbesi Konya Beyşehir - Fasıllar Köyü

"Tekke önü denilen köyün merkezinde bulunan çeşmenin yanında bir türbe vardır. İçindeki çam sandukanın altında Samut Dede adlı bir ergin kişinin yattığı söylenir. Sınanmış erginlerden imiş. Ekinlere musallat olan bambullar bu türbeden alınan toprakla def edilirmiş. Türbeden alınan toprak ekin tarlasının etrafına serpilir, bir de kapı bırakılırsa Allah'ın izniyle bambullar bu kapıdan çıkıp gidermiş. Bu çok sınanmıştır. Samut Dede'nin kimliği hakkında herhangi bilgi yoktur. Türbede 1229 Hicri (1813 Miladi) yılını gösteren bir tarih vardır."[52]

İbrahim Hakkı Konyalı, "Fasıllar Köyü'nde Samut Dede adında bir kişiye ait bir türbe bulunduğundan söz eder. Türbenin adi taş yapılı ve kara örtülü olduğunu ve 1813 yılını gösteren bir tarih bulunduğunu belirtir."[53]

---

51 Samsun Evliyalar Atlası

52 Fasıllar Köyü internet sitesi

53 İbrahim Hakkı Konyalı, VGMA, HD, Nr. 539, s.152.

8. Samıt Dede Konya - Göçeri Köyü

Köyün tarihi şöyle anlatılıyor: "Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleşim yerleri oluşturan Horasan erleri, Beyşehir ve çevresine de zaviyeler kurarak buralarında köyler ve kasabalar haline gelmesini sağlamışlardır. Samıt Dede (Göçeri köyü) bunlardan biridir. Anadolu Selçukluları, Asya'dan gelen bu göçlere kapılarını açmakta, Türk boylarını düzenli bir iskân politikası içinde Anadolu'ya yerleştirmektedir. Bazı boylar, Bizans'a karşı sınır bölgelerinde yerleştirilerek sınırların güvenliğini sağladığı gibi, bazı boylar da Anadolu'nun Türkleşmesi bakımından dağlık bölgelere, yaylalara, boş ovalara yerleştirilmiş, bunlar kendilerine verilen topraklarda çoğu kendi adlarını taşıyan obalar, köyler kurmuşlardır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulması, Konya'nın bu devlete başkent olmasından sonra, başlatılan bu iskân politikası, Cengiz ordularının Asya'yı kasıp kavurduğu 13.yüzyılın ilk yarısında daha çok yaygınlaşır. Acımasız Moğol yangınından canlarını kurtarmak isteyen Oğuz boyları, kafileler halinde önce doğu Anadolu' da kümeleşir. Buradan da Anadolu'nun çeşitli bölgelerine dağılırlarlar.

Bu göçler sırasında Türkistan'da çok yaygın bir tasavvuf görüşünün piri olan Ahmed Yesevi dervişleri de[54] kendi taraftarları ile birlikte Anadolu'ya göçmüş, bunlar özellikle Oğuz boyları olan Türkmenler arasında üstün bir saygı görmüş, benimsenmiş, kurdukları tekke ve zaviyelerle taraftar toplamışlardır.

Fethedilen bölgelere göçen yörük ve köylü kitlelere, Alperenler, dervişler, ahîler öncülük etmekteydiler. Onlar, gazilerin yanında, hattâ bazen ilerisinde zaviyeler kurarak, sonradan gelen köylüler için tutunma ve toplanma merkezleri

54 Horasan erleri olarak anılırlar.

meydana getiriyorlardı. Türk köyünün doğmasına yol açmakta idiler."[55]

9. Samut Bali Türbesi Ankara - Güdül

Samut Bali Türbesi'nin olduğu köyün tarihi Ankara Rehberindeki tarifi: "Kavaközü Köyü, Mezarlık mevkiinde bulunan türbe, 8,5 x 5,92 metre ölçülerinde, dikdörtgen planlı, üzeri çinko levha ile örtülü, kırma çatılı ve çıtalarla bölünmüş ahşap tavanlı bir yapıdır. Güney cephesinde basit ahşap bir giriş kapısı vardır. Kapı yanında küçük bir pencere bulunur. Türbeye taş bir merdivenle girilir. Türbe içinde dört mezar bulunur. Mezarlardan baştan ikincisinin altında 40 cm. eninde, 100 cm. derinliğinde "cevherlik" olarak nitelendirilen ve içinden toprak alınarak şifa niyetine kullanılan bir hücre bulunur. Başta bulunan mezarın baş taşında balıksırtı motiflerine, tavan çıtaları üzerinde ise üç adet eski yazıya rastlanır. Burada Samut Bali Hazretleri'nin Hazreti Ömer soyundan geldiği yazılmıştır. 1530 tarihli Tahrir Defterinde, Ayaş vakıfları arasında Samut Bali Zaviyesi'nin Çimder Köyündeki iki çiftlik yerden 300 akçe hâsılatı olduğu şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Samut Bali Zaviyesi'nin zavi-

55 Ramazan Ceylan Başlamış Köyü Tarihi Konya, 2009.

ye varlığı ile ilgili H. 1146 (1733) tarihli bir beratta, Samut Bali'nin XVIII. yüzyıldan önce yaşadığı anlaşılmaktadır."[56]

10. Samut Köyü Ankara - Akyurt

"Ankara ilinin merkezine 39 km uzaklıkta bulunan Samut Köyü, Osmanlı arşiv belgelerinde "Baba Samud" veya "Bozca Samud" isimleriyle zikredilir. Köyün isminin yine köy içinde bulunan Samut Baba Türbesi'nden gelmekte olduğu düşünülmektedir. Samut kelimesi "susmuş" anlamını taşımaktadır. Bölgeye ilk gelen Samut Sultan'ın konuşamadığına ve bu yüzden bitki çeşitliliği bol olan bu bölgeye yerleştiğine inanılır. 1965 yılına kadar Samut adıyla anılan köy, bu tarihten itibaren Bozca adını almıştır. Fakat halkın isteği ve Akyurt Belediye Meclisi'nin 03.09.2012 tarih ve 118 sayılı kararı ve Valilik makamının 13.10.2012 tarih ve 517 sayılı oluru ile Bozca olarak değiştirilen köy ismi, tekrar "Samut" olmuştur. Samut köyünde 17 metre boyunda ve 514 yaşında olan tarihi ve saygın bir ağaç olan Anadolu Palamut Meşesi bulunmaktadır. Söz konusu meşe halk tarafından benimsenmiş olup kültürdeki mitolojik yönü köylülerin hayatında büyük bir yer kaplamaktadır. Sütü kesilmiş olan

56 www.ankara.rehberi.com

hayvanlara meşenin dallarından bir kaç adet getirilerek hayvanın sütünün artacağına, kurban kesildiği zaman etinin bu meşenin dallarıyla pişmesi gerektiğine ve hatta bu ağacın altına yapılmış olan evlerin yıkılıp hane halkının huzur bulamadığına inanılmaktadır. Köye adını veren Samut B aba ile meşe ağacının bağlantılı olduğu, Samut Baba'nın meşe ağacında vücut bulup onu koruduğu inancı hâkimdir.

Köyün ilk kuruluş yılı net olmamakla birlikte Kafkas göçmenleri köye gelmeden çok uzun zaman önce köyün kurulduğu ve Kafkas muhacirleri geldiğinde köyde Murtazaoğlu, İsaoğlu ve Topaloğlu kabilelerinin yaşadığı bilinmektedir. Kafkasyalı muhacirlerin köye 1858-1864 yılları arasında geldiği tahmin edilmekledir."[57]

11. Samıt Dede Türbesi Ankara Polatlı - Olukpınar Köyü

Samıt Dede Türbesi, Ankara İli Polatlı İlçesi, Olukpınar Köyü'ndedir. Olukpınar Köyü'nün eski adı Samutlu'dur. Daha sonra Pınarı ve oluğu çok olduğundan Olukpınar olarak değişmiş. Türkmen Boyu Samed'li veya Samutlu'lar tarafından kurulmuştur. Samıt Dede'nin bu boyun ileri gelenlerinden biri olduğu düşünülmektedir. Hakkında başka bir bilgi yoktur.[58]

Ayrıca 29. Ankara Şeriyye Sicili: D.175, B.l61; D.176, .259. Kayıtlarında 1530 yılı Kayıtlarına göre Baba Samut adına kayıtlı bir zaviye Ankara Kızılcahamam yöresin de vardır.[59]

Ankara'da bulunan zaviye ve vakıflar listesinde başka bir zaviye yer almaktadır: Taceddin Veli Zaviyesi, Ahi Yakın

---

57 Melike Batgıray, 19. Yüzyıl Anadolu'sunda Kafkas Rüzgârı - Ankara Vilayeti İskânları.

58 https://tr.wikipedia.org

59 Hamza Aksüt, Aleviler, s. 76.

Zaviyesi, Sofu Emir Şah Zaviyesi, Baba Samıt Zaviyesi, İğneci Dede Tekyesi, Bacım Sultan Tekyesi, Hüseyin Gazi Zaviyesi...[60]

Yine Samıt Dede'nin isminin geçtiği bir başka yer; tarihi İpekyolu güzergâhı üzerinde "Bursa civarında da Samıt Dede isminde bir derviş Bursa ile İnegöl arasında Aksu kenarında böyle kârbansaraylı bir merkezi idare etmektedir. Bu yeri kendisinden evvel Çiçek Dede şenletmiştir."[61]

"Dünden Bu Güne Aksu adlı kitabında Hüseyin Öztürk:14. Asırda Samit-Siyami Dede'ye Derbentçilik hizmeti karşılığı oturma izni verildi. (1499) diye bahseder.

Ayrıca Konya yatırları arasında Sâmit Baba isminden bahsedilir ve Yunus Koçak, Osmanlı Defterleri araştırmasında "Samit Dede Zaviyesi arazisinde vergi mükelleflerinin vergilerinin verilmesi koşuluyla ocak evlatlarının kullanabileceklerine ilişkin izin kayıtlıları mevcuttur. (Fatih Sultan

60 Ankara Tarihi ve Kültürü, Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2007.
61 Ömer Lütfi Barkan, Vakıflar Dergisi, Sayı II, Ankara, 1942, s. 279-304.

Mehmet döneminde Konya deftardarları defteri 564 nolu eski defterden alınmıştır.) Aksu'da ki Samit Dede'nin kullandığı arazinin vergiden bağışık (muaf) tutulması konusunda 2. Beyezıt'ın buyruğu. H. 892. M. 1489 ve 808 nolu Hüdavendigar defterinde kayıtlıdır" diye bahseder.

Araştırmacı Sencer Divitcioğlu bu vakıfları şöyle tarif ediyor: "Bu tür vakıflar, Ahî Hızır, Bahsayiş ve Samıt Dede zaviyeleri gibi ıssız yerlerde, dağ başlarında, nehir kenarlarında "ayende ve revendeye" (gelip giden misafirler) hizmet ederler."[62]

62 Sencer Divitçioğlu, 1981, s. 90.

Sonuç

Alevilerinin sosyal yapılanmasının temelini ocak sistemi oluşturur. 12,13 ve 14.Yüzyılda Aleviler'in; inandıkları yol ve erkânı sürdürmek adına kendi yol önderlerinin etkinliğinde, kendi içlerinde oluşturdukları bu ocak sistemine, sosyal-dinî düzen ve kurdukları tekke, zaviye ve vakıflarıyla bir sosyal örgütlenme modeli, yaşam tarzıdır diyebiliriz. Özellikle Osmanlı-Safevi mücadelesinde, devamında Celali ve Kalender Çelebi ayaklanmalarından sonra şehir merkezlerinden uzaklaşarak, devletin baskısından, ayrıştırması ve kırımından kaçarak ücra yerlerde yaşamak zorunda kalarak, yaşamları zorlaşsa da bu yol önderlerinin adı etrafında kurulan bu sosyal-dinî düzen ve yaşam tarzı daha da güçlenmiştir. Bu güçlü sosyal örgütlenme modelinde Rehber ocakları Pir ocaklarına, Pir ocakları Mürşite (serçeşme) bağlıdır. Sultan Hızır Samıt ve dahi onun adına ve etkinliğinde kurulan Ocağı da Hacı Bektaşi Veli Dergâhı'na bağlı bir ocaktır.

Bu araştırmada tarih, rivayet ve güncel bilgiler bir araya getirilerek değiştirmeden olduğu gibi okuyucunun takdirine sunulmuştur. Yıllar içerisinde bilgiler, isimler, soy-secereler doğal olarak konum ve zamana göre değişiklik gösterse veya erezyona uğrasa da ocağın piri olan Sultan Hızır Samıt'm bu kadar çok yerde aynı adı taşıyan tekke, zaviye ve makam mezarlarının bulunması ve bunların araştırmalarımızda gördüğümüz üzere aynı yüzyıllar içerisinde oluşturulmasını iki şekilde açıklayabiliriz:

Birincisi; Ocak mensubu topluluklar o zamanın koşullarında yukarda anlatılan nedenlerden dolayı konargöçer- hareket halinde yaşayışlarından dolayı gittikleri her yerlerde 'Pir-dede'lerinin adını kullanarak yaptıkları faaliyetleri ve eylemleri onun adına geçekleştiriyorlardı ve dedelerini manevi olarak yanlarında taşıyorlardı. Daha sonra da manevi

makam mezarlarını oluşturdular ki bu olasılık dâhilinde olsa da tüm Alevi ulularında olduğu gibi makam mezarlarının olduğu yerlerde halk arasında anlatılan menkıbelerden, anladığımız kadarıyla buralarda ocağın piri bizzat yaşamıştır. Çünki topluluk veya dede üyelerinin ismi değil sadece tek bir kişiden 'dede-baba'dan bahsediliyor.

İkincisi; Sultan Samıt'ın tekke-zaviyelerinin, yerleşim yerlerinin yapımı, oluşturulması ve oralarda bulunma tarihleri birbirine yakın, aynı yüzyılları işaret ediyor. Bu da bize Sultan Samıt'ın bu yerlerde bizzat yaşadığı, bir şekilde oralarda bulunduğu, irşat amaçlı ziyaret ettiği ya da geçtiğini, yol-erkân, ocak kültürünün, adının yaşamasını sağlayan rivayetlerle anlatılan mucize ve eylemleriyle varlığını kanıtladığını gösteriyor. Tarihsel olaylara baktığımızda, birlikte hareket ettiği toplulukların şu anda var olan tekke, zaviye ve makam mezarları bulunan coğrafyalarda bulunması da bunun kanıtı olduğu, dolayısıyla diğer eren-evliyalar da örneklerini gördüğümüz oralarda bulunduğunu kanıtlayan "makam mezarlarının" oluşturulmuş olması olasılığının doğal olduğunu düşünüyoruz. Azerbeycan da bulunan tekkeler içinse; bir rivayete göre Sultan Samıt rüyasında Hacı Bektaş'ı görür. "*Dostlarını al, bana gel*" diye buyruk alır. Dost Hüda ve Bahaeddin Atlaspuş ile Tebriz'de buluşurlar. Onların da aynı düşü gördükleri anlaşılır. Birlikte Hacı Bektaş'a gelip nasip ve ardıllık (halifelik) alınarak dönülür ve mezarının Tebriz'de olduğu anlatılmaktadır. Bu da bize o bölgelerle de ilintisinin I.Şah İsmail'den önce olduğunu kanıtlıyor. Dolayısıyla burada bulunan tekkelerin Sultan Samıt'tan sonra I.Şah İsmail dönemi ve sonrasında da yaygılaşarak devam ettiğini ve her iki durumda Sultan Samıt Ocağı'nın etkinlik alanın gayet geniş bir coğrafya olduğunu, bunu da günümüze kadar kalıcılığını koruyan bu coğrafyalarda bulunan Tekke, zaviye, vakfiye ve makam mezarları bize göstermektedir.

Özet olarak şöyle bir sonuca ulaşabiliriz:

Ocak süreğinin devamını sağlayan, Sultan Samıt evladı ocakzade dedelerin şecerelerinin Sivas Kangal Tekke'sine dayandırmalarından, Velâyetname, elde bulunan ve Samıt isminden söz eden diğer kaynaklardan anladığımız kadarıyla; öncelikle Bozok (Yozgat) bölgesini içine alan Yılanlı (Tecer) dağı Kangal Tekke'sinde, çerağını uyararak, Tekke ve zaviyesini kurarak, irşata başlamış. Karadeniz, İç ve Batı Anadolu'nun uç noktaları, Azerbaycan, Suriye ve İran içlerine kadar nüfuz eden bir coğrafyada 13. ve 14.yüzyıllarda yaşamış. Birlikte bulunduğu, yaşadığı, irşat amaçlı ziyaret ettiği veya yönlendirdiği topluluklara (kâmil insan olma yolunda) yol-erkân, yön göstermiş. Hakk yolunda varlığını kanıtlamış. Yaşadığı asıra damgasını vurmuş. Günümüze kadar ocağı ve öğretisi taşınmış olan Sultan Samıt; Soy ve seceresiyle bir Seyyid (Evlad-ı Resul, Seyd-i Saadet), aynı zamanda günümüzde halk arasında anlatılan menkıbeler ve eylemleriyle (Eren, Derviş, Gazi-Alperen), Hakk Aşığı kimlikleriyle yolunun halifesi velilerdendir.

Muhabbet bir tohum ekip yeşertmek
O da oğlan uşak kızınan değil.
Seyyid Sultan Hızır Samıt; gelmiş yetişmiş olsun...

Sultan Hızır Samıt'ın Deyişleri

"Er Samıt'ım sen özünü Pir'e ver
Yakışırsa ağ üstüne kara ver
Verdikçe meylini sadık yâre ver
Irakibe meyil verme ne hacet"

Hızır Samıt ile ilgili kapsamlı araştırmayı, "*Çeşitli şair namelerde adına rastladığımız ve bazı şiirleri kimi cönklerde bulunan Samut da mahlasını Hacı Bektaş'tan alan âşıklardandır.*"diyen eğitimci- yazar İbrahim Aslanoğlu 1978 yılında yapmıştır. Yazar,1975'te Kangal ilçesi Tekke köyüne giderek halkla birebir görüşmeler yapmış Samut Baba'nın deyişlerini ve menkıbelerini derlemiş,1985 yılında "Söz Mülkünün Sultanları" isimli kitabında yayınlamıştır.

Cumhuriyet Üniversitesi öğretim görevlilerinden Kutlu Özen "*Fatih devri şairlerinden Muhyiddin 1475 yılında yazdığı "Hızırname" adlı manzum kitabında Samut Abdal'dan bahsetmektedir .*"diyerek "Sivas Yöresindeki Adak Yerleri ve Sivas Efsaneleri, 2001" adlı kitabında Samut Baba'ya yer vermiş. Aynı üniversite öğrencilerinden Soner Süne, Semiha Eryılmaz ve Ercan İlter Samut Baba'yı konu alan bitirme tezi hazırlamışlardır.

"*Sultan Samıt Ocağı, Musa-ı Kazım'lı (Soyu Musa-ı Kazım'a çıkan) ocaklardandır.*" diyen. Araştırmacı yazar Hamza Aksüt, 2009 yılında çıkardığı ocakları da konu alan "Aleviler" adlı kitabında, ocak olarak kapsam ve etkileri konusunda yeterince bilgi aktarmıştır.

Kangal Tekkesi, Samut Baba'nın yöredeki etkileri, Hakk aşığı olarak, yörede sözlü gelenek içerisinde derlenen deyişleri ve tüm bu araştırmaları ve yukarıda aktardığım bilgileri de içine alan kapsamlı bir çalışmayı "Samut Baba" adlı kitabında 2005 ve 2006 yıllarında toplayan, Hüseyin Cılga:

*"Samut Baba'nın "Erenlerin Yolu" olarak bilinen deyişini, "İbrahim Aslanoğlu bu deyişi Zerk Köyü'nden (1914-1991) Âşık Kul Sevindik'ten almıştır. Kitapta üçüncü kıtanın dördüncü mısrası hatırlanmadığı için boş bırakılmıştı. Ben de bu mısrayı Zerk köyünden 1930 doğumlu Elif Cılg'dan aldım. Bu deyişi Âşık "Veysel, plağa okumuştur". "Sen Özünü Pir'e Ver", "Bu Meydanda Er Olmaz", "Güzellerin Şahını Gördüm" demelerini, İbrahim Aslanoğlu kendisinde bulunan Cönk'ten derlemiştir. Sanatçı Yavuz Top ise "Güzeller Şahını Gördüm" deyişini kasete okumuştur."*diye ifade ediyor."

Yukarda isimlerini saydığım derlemelere konu olan demeler babam Yusuf Dede'nin notları arasında da buldum. Bazı kelimelerde yöresel ağızlardan kaynaklanan değişiklikler vardı. Onlara ve yine babamın notları arasında bulduğum "Er Samıt" mahlaslı bir deme daha ekliyorum. Bu demenin altına babam; *"Bu demeyi babam Abbas Ağa 1937 yılında annem ölünce söylemiş, bunun gibi çok demeleri vardır."*diye yazmış. Demenin adı (başlığı) yoktu onu da ben "Felek" olarak isimlendirdim. Yine "Samıt Yusuf" diye dedemin demesine yakın üslupta *"Bu demeyi ben Yusuf Dede olarak 1965'de yazdım"* notu düştüğü (Ey Garip) diye isimlendirdiğim demeyi de ekliyorum. Eğer bu demeler dedeme ve babama ait ise, babam Yusuf Dede ve dedem Abbas Ağa'dan, ceddi Sultan Samıt'a yadigâr olsun.

Erenlerin Yolu

Gel ey âşık sen bu esrarı Hakk'a
Erenlerin yolu sözünen değil
Muhabbet bir tohum ekip yeşertmek
O da oğlan uşak kızman değil.

Muhabbette bin bir türlü madde var.
İçecek var içmeyecek bade var.

Bir yolun içinde kırk da cadde var.
O da bu gittiğin izinen değil.

Anda bir yol vardır yoldaş içinde
Nesne hâsıl olmaz her baş içinde
Hakk'ı gören görür az yaş içinde
Yetmiş seksen doksan yüzinen değil.

Kuş misali bir çeşmeye konarsın
Acı tatlı demez içip kanarsın
Ayn-el yakin Hakk'ı gördüm sanarsm
O da bu baktığın gözünen değil.

Samıt'ım bir Pir'den nasihat aldım
Men'aref ilmini okudum bildim
Katre katre olup ummana daldım
Çoklara karıştım azman değil.

Sen Özünü Pir'e Ver

Deli gönül ebsem otur yerinde
Gel denmeyen yere varma ne kayıt(hacet)
Edersen hizmeti kâmile eyle
Her cahile hizmet etme ne kayıt (hacet)

Bülbülün feryadı ah ile zara
İnsanda yeşerir(yetişir) kazanca kara
Ararsan yerini(yârini) tenhada ara
El içinde sual sorma ne kayıt (hacet)

Aradım da buldum ben özge bir yar
Âşık olan neyler namus ile ar
Sararsan ibrişim ibrişime sar
İbrişime kıla sarmak ne kayıt (hacet)

Er Samıt'ım sen özünü Pir'e ver
Yakışırsa ağ üstüne kara ver
Verdikce meylini sadık yâre ver
İrakibe meyil verme ne kayıt (hacet)

Bu Meydanda Er Olmaz

Be hey kalbi çürük fiili tezazil
Hakk'ı perdeleme gizli yar olmaz
Yazık sana yazık yersin içersin
Bu yediğin içtiğin bize sır olmaz

Kara var kalbinde çürüktür özün
Ahdinde vefa yok yalandır sözün
Erhak meydanında karadır yüzün
Yalan Hakk katında muteber olmaz

İşin benlik özün örçüm (yalan) söylemek
Nefsine uyarda çekersin emek
Bu mudur Hakk için hizmet eylemek
Nefse uyan bu meydanda er olmaz

Samıt'ım ol Hakk'ı severdi gerçek
Yalancı yar olmaz sen ondan el çek
Bir kardeşin kavli yalan oluncak
Pir olsa da hakikatte yer(i) olmaz

Güzeller Şahını Gördüm

Ben bu gün güzeller şahını gördüm
Giyinmiş kuşanmış alkarelenmiş
Hak-i paylerine yüzümü sürdüm
Dedi derdi mendim biçarelenmiş

Kırmızı yanaklar âl-i al olmuş
Benim aklım çoğu bi-amal olmuş

Siyah ebruların ber-kemal olmuş
Cumhuru gözlerin simarelenmiş

Bıktım o feleğin kötü işinden
Değirmenler döner gözüm yaşından
Elin siteminden adü taşından
Gönlümün şişesi binparelenmiş

Efendim sultanım suçumu bildir
İster azat eyle istersen öldür
Mübarek aylarda zekâtın gönder
Samıt'ım kulunuz fıkaralanmış

Felek

Gine gırcılandı dağların başı
Felek bizi yolda koyma kış günü
Hazreti Hızır gel tut elimden
İlet menziline yetir düşkünü

Feleğin ardından yeteyim dedim
Kavrayıp sinesinden tutayım dedim
Gönüle bir saray yapayım dedim
Yıktın viran ettin gönül köşkünü

Feleğin buyumuş insana kastı
Nice günler geçti hep yalan yahşi
Menzil almaz oldu aşkın ateşi
Gocadıkca gıtalıyor eşginim

Felek sana helal etmem kanımı
Almışsın etnanm kolay yanını
Vadem yettiyse gel al canımı
Felek sana minnet etmem beşgünü

Er Samıt'ım kelam geldi dilime
Yat bülbüller kondurmazdım gülüme
Çok caht ettim gelmez oldu elime
Gençliğimde geçirdiğim hoş günüm

Ey Garip

Ey garip ne gezersin bu ilde
Yıkılmış taşın yuvan kalmamış
Ne salınır ne savurursun
Bir avuç toprağın taşın kalmamış

Feleğin buyumuş bana kastı
Aldı muradını şimdi de küstü
Bir garip bulup kolların kesti
Sorup sual edecek kimsen kalmamış

Samıt Yusuf'u garip buldun çökersin
Her zaman her an boynunu bükersin
Nasıl alıştın hiç mi gitmezsin
Hiç tutunacak dalın kalmamış

Sultan Hızır Samıt'ın Adının Geçtiği Demeler

Batınımda bunu verdi yardıma
Allah medet ya Muhammed ya Ali
Sen sebep oldun benim azadıma
Allah medet ya Muhammed ya Ali

Eliftir Allah'ın ismi eveli
Velayet mülkünün Şah'ıdır Ali
Düşmüşüm ben sana sunmuşum eli
Allah medet ya Muhammed ya Ali

Çün nazar kılınca levhin aşkına
Tutsak olduk yardım eyle düşküne
Onyedi kıyam besteler meşkine
Allah medet ya Muhammed ya Ali

Sivas'ta Pir Sultan şehitler eşi
Ali Baba'yınan Hacı Bektaş-ı
Sana minnetci saldım Ergunaşı
Allah medet ya Muhammed ya Ali

Medet Hasan Hüseyin-i Kerbela'dan
Zeynel Abidin-i server aladan
İzzetinle kurtar bizi beladan
Allah medet ya Muhammed ya Ali

Muhammed Taki'nin inayeti-çün
Alliyü'l Naki'nin hidayeti-çün
Hasan Asker Mehdi'nin hürmeti-çün
Allah medet ya Muhammed ya Ali

Şef-i Muhammed Bakır Caferi
Musa Kazım da imamlar serveri
Şah imam Rıza Horasan Piri
Allah medet ya Muhammed ya Ali

Abdulvahap Gazi, Samıt Baba'ya
Seyyid Aslanoğlu Al-i Aba'ya
Bizim için yalvarsınlar mevlaya
Allah medet ya Muhammed ya Ali

Geda **Kul Himmet**'im çoktur günahı
Sana sığınmış âlem penahı
Duamızı kabul eyle ilahi
Allah medet ya Muhammed ya Ali

Ali'den Medet

Bir mürvetim vardır gerçek erenlere
Muhammed Mustafa Ali'den medet
Hatice Fatıma candan yarlara
Hasan'la Hüseyin Veli'den medet

Zeynel'i Bakır'dır ezberim virdim
Caferin hakpayına yüzüm sürdüm
Musa Kazım Rıza mürvete geldim
Şah Taki-ba Naki uludan medet

Hasan-ül Asker-i Şaha varalım
Muhammed Mehdi'nin yüzün sürelim
Masum-u Paklar'a can baş verelim
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den medet

Şeyh Safi üstadım Guruh-u Naci
Sadrüddin muhibb-i hanedan tacı
Veysel Karani'dir dertler ilacı
Sunar Sultan Hızır doludan medet

Mikail İsrafil rah-ı Hakk açar
Azrail elinden meyt-i can biçer
Delili Cebrail göklere uçar
Nur'dan nerdubanı yol iden medet

Kamber-i Kamber idüp bildiren
Düşmüşlerin elin alup kaldıran
Zülfikar'la bed nefsimiz öldüren
Cümle ervahları kul eden medet

Koca Seyit Köse Seyid Pir'lere
Mir Seyyid'le Seyyid Mencikilere
Seyyid Sabun'la Baba Mansur'lılara
Sarı Saltık Kızıl Deli'den medet

Minnet eyleyeyip Üryan Hızır'a
Abdal Musa, Garip Musa Hızır'a
Gözcü Karaca Ahmet nazıra
Bekleye kar(u)kış toludan medet

Kara Pirsat yardım eder düşküne
Abdül Vahhab yol gösterir şaşkına
Derviş Halil, Derviş Cemal aşkına
Munzur Çeşmesi göl iden medet

Urfa'da yatan Halilür-rahman
Sultan Sinemilli her derde derman
Şeyh Hüseyin ile güzel Şeyh Çoban
Şeyh Ahmet Dede'ye gel iden medet

Hızır Abdal ile mermeri atan
Yalıncak Sefil'in carına yeten
Sultan Samıt ile birliğe yeten
Seyit Battal Gazi Veli'den medet

Şeyh İbrahim de bir gürbüz erdir
Kara Naci ile hem sadık yardır
Abuzer Gaffar'ı bir gizli sırdır
Eba Müslüm ile cariden medet

Sefil Kemter, Er Mustafa, Virani
Kul Yusuf ileEdna hem Kul Veli
Kul Siyahî, Kul Hüseyin, Şeyhoğlu
Kaygusuz sersemi gül iden medet

Nice bin aşkın vardır ilahi
Cümlesi bir dilden söyler her gâhî
Güni güni seyrederler dergâhı
Her taraf cemalin nur iden medet

Bu dünyada gerçek erenler çoktur
Vasfını itmeğe kudretim yoktur
Üçler beşler kırklar yediler haktır
Dört kapudan Hakk'a gel iden medet

Niyazım seksen bin Urum erine
Yetir doksan bin Horasan Pir'ine
Yüz bin Şah Evliyası'nın nuruna
Gel bağışla bizi yaradan medet

Yetmiş iki millet icat eyleyen
Her birine bir dil ile söyleyen
Naci deryasına girip boylayan
Halktan ırak Hakk'a yar iden medet

Evliyayı "Yetmiş iki"den seçen
Cisminden vaz gelip varından geçen
Guru-u Naci'ye rahmetin saçan
Lahmike kavline nur iden medet

İsmail'i kurban diye emr olan
Koçu gönderüp şad idüp gülen
Musa ile bin bir kalem söyleyen
Davudı ahangi mum iden medet

Eyyüp gibi sabr eyleyüp her derde
Lokman gibi tavaf olup her yerde
İskender Şuayip Salih güherde
Yahya ismin verip dirilden medet

Muhammed'le hatm'i enbiya olup
Yüzyirmidört bin Nebiden gelüp
Nur-ı nübivvet-i Ali'den bilip
Du cihan sultanı Veli'den medet

Noksani kulunuz ister keremi
Gönlümüzden kaldır derd(ü) veremi
Tabip olup yaralarım sara mı?
Cümle derde deva eyleye medet.[63]

Koca Samıt

Koca Samıt buyruğuda Hakk idi
Oğlan bunu böyle dedi okudu
Teslim Abdal bülbül gibi sakıdı
Hizmeti çoğudu gülde bir zaman

Er Mustafa gümbür gümbür gümüler
Derviş Ali yarelerim yeniler
Temür Abdal arı gibi iniler
Peteği çoğudu balda bir zaman

Tahir ile Zühre âşıktır mende
Leyla'nın Mecnun'a sevgisi canda
Yarın Arafat'ta ulu divanda
Yelüşür Abdallar çölde bir zaman

Köroğlu'da âşık curasın attı
Nice bezirgânlar aldı da sattı
Hızır Sersemiy'le dağlarda yattı
Harami kesici belde bir zaman

Aşıki de kendisini bildirdi
Güneşoğlu'na oynaş buldurdu
Şahin Abdal kaynağına yol durdu
Sevgisi keskindi elde bir zaman

63 Adil Ali Atalay, Erzurumlu Halk Ozanı Noksani Baba, s. 94, Hüseyin Cılga, KDF Yayınları, s. 42.

Kul Sevindik Hak Muhammed Ali'dir
Kul Mahmut İmama Hasa'dan doludur
Kul Hüseyin İmam Hüseyin biledür
Tutmuş eteğini elde bir zaman

Virani'ye Bakır'ın düzdürdü
Dedemoğlu Zeynel ile gezdirdi
Pir Muhammed defterini süzdürdü
İmam Cafer ile elde bir zaman

Musa Kazım Hacı Bektaş'tan içti
Kul Seyyah'da aşkın suyunu geçti
Baba Kaygusuz'a ariflik düştü
Süzülmüş hadde de telde bir zaman

Yemini, Havayi, Usuli vardır
İmam Rıza'dan bir gerçek erdir
Kamberin Arzu'ya yetmesi zordur
Arada gark oldu selde bir zaman

Âşık İsmail Taki ile mehd'oldu
Ferhat'da külüngüyle feth oldu
Kul Hasan Ali Naki'den zaht'oldu
Kal oldu Küre'de belde bir zaman

Zayıf Yusuf Askeriy'le salınır
Kerem sazı da orda çalınır
Mehdi gelir cümle hayıf alınır
İntikamı kaldı ilde bir zaman

Pir Yakup'um eydür eser kokarım
Hoca Rahman Şah'a doğru bakarım

Küstahoğlan su gibi de akarım
Turabi hizmeti kulda bir zaman.[64]

Turnam

Bir çift turna gördüm havada döner
Âşıklar efkârlıdır derdine yanar
Ali'nin meyinden içenler kanar
Mekke, Medine'ye kondun mu turnam?

Turnam gideceğin Horasan eli
Orada mevcuttur Ali'nin soyu
Siz ziyaret edin Şah Ali Rıza'yı
Samrada meydiye kondun mu turnam?

Turnam konacağın Kerbela çölü
Siz ziyaret edin ŞahSeyit Han'ı
Şah Ali Abbas'man Hür Pehlivanı
İmam Hüseyin'e kondun mu turnam?

Şam-ı Kudüs ile bir Küfe eli
Mahrum koymayın siz erenleri
Salmanı-ı Pak ile Şit Peygamberi
Şah Necef'te Şah'a kondun mu turnam?

Sultan Veysel Karani Yemen elinde
Zülfikar duruyor Necef çölünde
Musul'un Bağdat'ın sağ yanında
İmam Musa-i Kazım'a kondun mu turnam?

Halep'i Antep'i belli nazarsın
Gürcüstan'ı Tiflis'i gezersin

64 İsmail Özmen, Alevi Bektaşi Şiirleri Antolojisi, 5. Cilt, s.703, Hüseyin Cılga, Kangal Dernekler Federasyonu Yayınları, s. 44.

Mısır'da Gaygusuz'a uğrar geçersin
Ol Abdal Musa'ya kondun mu turnam?

Ağuçen Baba'dan doğrulup gelin
Cümle evliyanın tamın bilin
Harput'ta Bevap Sultan yatar bir gece kalın
Ol Baba Mansur'a kondun mu turnam?

Geçin Malatya'dan Divriği eli
Orada yatıyor Yalıncak Şah'ı
Aşıp gideceğin Tecelli Dağı
Sultan Samıt yatar kondun mu turnam?

Emlek kazasından Yıldız ilinden
Dayanılmaz bülbüllerin zarından
Akdağmadeni'nden Yahya köyünden
Seydi Selattin'e kondun mu turnam?

Keçeci Baba'yıziyaret kılın
Cümle evliyanın tamamın bilin
Mehane Sultan'dan doğrulup gelin
Erdoğan Baba'ya kondun mu turnam?

Hüseyin Gazi'ye ziyaret kılın
Ak havuz suyundan siz içip kanın
Elvan Çelebi'de pervaza dönün
Ol Abdal Ata'ya kondun mu turnam?

Amasya'da Sir Hamdullah bir himmet alın
Havza Gani Tekke'ye ziyaret kılın
Merzifon'da yatar Pir Baba deyin
Osmancık'da Koyun Baba kondun mu turnam?

Çankırı boğazı Sarı İsmail
Cümle evliyaya benidim sail
Ol Pir'in berberi hüsnüne mail
Sahibi Sultan'dır kondun mu turnam?

Turnam gideceğin Kastamonu
Orada yatıyor Şıh Şaban-ı Veli
İkrarımız vardır ezelden beri
Kop'da Esrar-ı Veli'ye kondun mu turnam?

Yönümüzü döndük bir Keskin ili
Yeşildir tütünü soğuktur suyu
Muhammed Hanifi'nin kanadı kolu
Haydar-ı Sultan'a kondun mu turnam

Sarı Kız Tekkesi Erseydim köyü
Paşa Sultan derler vermişim seri
Ankara derler payın taht yeri
Hacı Bayram Veli'ye kondun mu turnam?

Battal Gazi sırrı devletim
Sultan Sücattin'e var ziyaretim
Cümle evliyaya var itiğatım
Afyon'da Gözcü Kara Ahmet'e kondun mu turnam?

Hacim Sultan zattır ziyaret kılın
Sarı Saltuk yatar bir himmet alın
Altıntaş'ta Seyit Cemal'e koyun
İstanbul'da Eyüp Sultan'a kondun mu turnam?

Molla Hünkâr yatar uğran Konya'ya
İstanbul'da yatar bunca evliya
Cemal cümlemizi defter eyleye
Dimitokat'ta Kızıl Deli'ye kondun mu turnam?

Yönümüzü döndük Anadolu'ya
Şükür kavuştuk Hünkâr Hacı Bektaş Veli'ye
Çıkınca Çilehane'nin beline
Bir saat üstünde döndün mü turnam?

Ali Haydar çağırmaz mı Pir'ine
On sekizbin âlem kurban yoluna
İnince Pir'in Akpınar'ına
Ebizemzem suyuna kondun mu turnam?

Geldim Medet Ey

Geldim medet ey dergâh-i insana azizim
Rahmeyle bu dem hal-ü perişana azizim

Cismim gemisi kaldı bu girdab-ı belada
Dilikeş düşüben kald bir ummana azizim

Zaten biliriz Samıt'ı serdarı velisin
Tarife ne, sen kâmil-ü irfana azizim

Geldi nice dert ehli sana buldu şifa yab
Neşreylediniz himmeti her yana azizim

Dil yaresi bimar-ı vücudun eleminden
Kurtulmağa geldi der-i Lokman'a azizim.

Lütfeyle beni salma tehi eyleme meyus
Düşmez sana itlak olunan şana azizim

Her halde tutup sıtk ile ihlâsı **Hulusi**
El açtı gelip der-i Lokman'a azizim[65]

---

65 İbrahim Aslanoğlu, age, s. 149, Hüseyin Cılga, Kangal Dernekler Federasyonu Yayınları, s. 45. (Sivas Kangal, Alacahan bucağından Ömer Hulusi Efendi,1840-1910)

Sultan Hızır Samıt Ocağı Süreği

"Güruh-u Naci'ye özümü kattım
İnsan sıfatından çok geldim gittim
Bülbül oldum Firdevs bağında öttüm
Bir zaman gül için zara düş oldum

On dört bin yıl gezdim divanelikte
Sıtkı ismin buldum pervanelikte
İçtim şarabını mestanelikte
Kırkların Cem inde dara düş oldum"

Anlatmaya çalışacağım, özelde Sultan Samıt Ocağı süreği ve genelde diğer Ocakların cem ayinindeki 12 hizmet ve cem de yapılan gülbanklara (dualara) örneklemimdir. Ama yine de bu örnek tüm Alevi-Bektaşi toplumunu kapsayan bir örnek olamayacaktır. Nedeni ise inançta birlik olmakla beraber, yaşanan Alevi kıyımları ve sürgünler neticesinde birbirinden uzak bölgelerde yaşamak zorunda bırakılan, şartlar gereği yazılı kültür edinemeyen yine de örnek zengin bir sözlü kültürel birikime sahip olan Alevi Ocaklar ve yöreler arasında bu dualarda ve uygulamalarda az da olsa farklılıklar oluşmasıdır. Biz bu farklılıklardan hiç alınmayız ve zenginlik kabul ederiz. *"Yol bir sürek bin bir."* desturuyla anlamlandırırız. Sultan Samıt'ın dediği gibi; *"Bir yolun içinde kırk da cadde var."*dır. Bu tanımlama Yol'un temellerine değil, cem erkânının icrasındaki yöresel farklılıklara dair söylenmiştir. Yol'un temelleri ve düsturu bakımından hiçbir fark yoktur. '*Yol*' birdir. Örneğin, Sultan Hızır Samıt Ocağı talipleri görgü cemlerini kendi evinde yapmak ister buna da *"Benim de çulum çiğnensin."* sözüyle ifade eder. Görgü "Pençe-i Ali Aba"ile yapılır. Bazı cemlerde tevhit çekilmemektedir. Görgü ve diğer kurbanlar bittikten sonra son olarak herkesin

katılacağı o yılıki cemleri mühürleme adına Abdal Musa-Birlik-Muhabbet Ayini Cemi-Kurbanı yapılır. Buna benzer diğer ocaklarda da az da olsa sürek farklılıkları vardır.

Alevi–Bektaşi Yol'unda ibadetin yeri, zamanı, mekânı, şekli yoktur. En iyi ibadet her an 'Kâmili insan (bilgin olgun dürüst insan)' olmaya çalışmaktır. Bilim yolundan gitmek, eline, diline, beline sahip olmak, helâl lokma yemek, kendine reva görmediğini başkasına yapmamak, Aleviler için en büyük ibadettir. Zaten bu kuralları yerine getirenin Tanrıya yalvarıp af, merhamet dilemesine gerek de yoktur. Bu demek değil ki Aleviler ibadet etmez.

Alevi-Bektaşi ibadetinde Hakk yoluna girmenin aslı cemdir. Ayin-i Cem; Alevi toplumunun yıl içinde kutsadığı (değer verdiği) günlerde bir araya gelerek, Yaratana ve birlikte yaşadığı topluma hesap vermeyi de içine alan, birlik ve dirliğin korunup sergilendiği, sohbet, muhabbet, hoşgörü, adalet, kardeşlik, barış, doğruluk-dürüstlük, kadın erkek eşitliği ve özde "kâmil insanı" oluşturma adına; özgür, eşit, sevgi, muhabbet ve ibadet ortamıdır. Bu yolun yolcuları için Şeriat, Tarikat, Marifet ve Sırrı Hakikat'a kadar uzanan uzun bir yol vardır. Dört Kapı Kırk Makam dediğimiz bu yol bütün bir yaşamı içine almaktadır. Başı *"ikrar"* devamı *"aşk"*tır. Hünkâr Hacı Bektaş Veli: "Benim *evladım sulbümden (belimden) gelen değil, yolumdan gidendir"* diyerek yolun yolcularını belirlemiştir.

"Halimizi hal eyledik
Yolumuzu yol eyledik
Her çiçekten bal eyledik
Ali'ye[66] saydılar bizi" *Pir Sultan Abdal*

Genelde tüm Alevi-Bektaşi duaları *"Bismişah"* la başlar ve *"Hz. Ali ve Bektaş Veli"* ye atıf sözler ile biter. Kaynağını; kadim inançlar, dinler, insanlık tecrübeleri, Kuran-ı Ke-

66 Kimi çeşitlenmelerde "Arıya saydılar bizi".

rim, ayet ve hadislerin (içsel/bâtını) yorumlaması (tevil), Oniki İmamlar aracılığıyla gelen hadisler, Buyruk, Hacı Bektaşi Veli Velâyetnamesi, Menakıpnamesi, Makalat, Fevaid, mürşit, pirler ve ulu ozanlarımızın demelerinden ve genel anlamda ifade edildiği üzere; *"72 milletten (her çiçekten) bal"* alan duaların binlerce yıllık geçmişi vardır. Bu süreçte aklığın ımbığmdan süzülerek oluşan gülbeng ve dualar halkın anladığı anadilde yapılır. Yüzyıllardır dergâha ve yol ulularına yapılan baskı, kıyım ve sürgünler, yasaklar, katliamlar, resmi İslam anlayışına zorlama girişimleri Alevi toplumuna sınırlı da olsa etki yapmıştır. Batini değerlerin yerine zahiri ibadet biçimleri geçmeye başlamıştır. Toplumun bazı kesimleri bu süreçte zamansal etkileşimle veya güncel söylemle "İslamın içinde dışında" olma kaygısıyla olsa gerek bazı yörelerde az da olsa rastlanılan erkânlarda kullanılan duaları arapca okuma geleneği "İnsanın dua etmesi için zamanın, mekânın önemi yoktur. Kişi istediği yerde, istediği zamanda, istediği şekilde, istediği dille, istediği kelimelerle dua edebilir. *"Her gönderdiğimiz peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle yolladık ki, onlara açıkca beyanda bulunabilsin"* (İbrahim, 4)" düşüncesiyle Alevi Yol'un da yoktur. Şehirleşmeyle birlikte bu yöresel farklılıklar artık yok olmakta yürütülen erkânlar birliğe doğru kendi yolunu bulmaktadır. Bizim ulu ozanlarımız dahi Kuran'dan alınan sureleri kendi anadillerinde demeleştirmişlerdir.

Bismillahi nur-u Hüdâ hakkı için
Kalma günahlara el aman mürvet
Elhamdülillah, dîdâr hakkı için
Kalma günahlara el aman mürvet

Rabbi'l-âlemîn Aliye'l-Mürtezâ
Errahmâni'r-rahîm çektirme cezâ
Hasan, Şah Hüseyin lütfeyle bize
Kalma günahlara el aman mürvet

Mâliki yevmi'd-dîn'de ilmi buldum
İmam Zeynel'den bir himmet aldım
Bâkır'a Cafer'e tecellâ kıldım
Kalma günahlara el aman mürvet

İyyâke na'büdü Musâ-i Kâzım
İyyâke nesteîn benim niyazım
İmam Rızâ'ya doğrudur özüm
Kalma günahlara el aman mürvet.

İhdina's-sırâte'l-müstakıym Tâki
Sırâte'l-lezîne Aliye'l-Nâki
Yerin göğün arşın kürsün direği
Kalma günahlara el aman Mürvet

En'amte aleyhim geçmeden yetiş
Ecel şerbetini içmeden yetiş
Asker'i gam gussâ basmadan yetiş
Kalma günahlara el aman mürvet.

Gayri'l-mağdûbi aleyhim bir ismi Şah'a
Vela'd-dâlîn, âmîn ver Mehdi maha
Bizi de varınca ulu dergâha
Kalma günahlara el aman Mürvet

On Dört Mâsum-u Pak, on iki nâzır
Üçler, Beşler, Kırklar, Yediler hâzır
Kul Himmet der ki bizdedir özür
Kalma günahlara el aman mürvet

Ayin-i Cem; "*Ölmeden önce ölmek, hesaba çekilmeden önce hesabını vermek, ulu divana alnı açık yüzü ak olarak, kul hakkıyla gitmemektir. Kul kuldan razı olursa Allah da kuldan razı olur. Döktüğünüz varsa doldurun, ağlattığınız*

varsa güldürün" özü gereğince yapılır. Bu öze uymayanlar ceme alınmazlar.

"Erkek dişi sorulmaz, muhabbetin dilinde
Hakk'ın yarattığı her şey yerli yerinde
Bizim nazarımızda, kadın erkek farkı yok
Noksanlıkla eksiklik, senin görüşlerinde"

Hacı Bektaş Veli

Ayin-i cemde kadın- erkek ayrımı yoktur. Ne erkeğin ne kadının cinsiyeti vardır. Çünkü Aleviler, cemevine girdiği anda kimseye kadın veya erkek diye bakmaz ve her bir insanı "can" olarak kabul eder. Canlar, helal kazancından lokma yapar ya da ceme götüreceği bir yiyecek alır. Mümkünse ailesiyle ceme gelir.

"Ey Âdemoğulları! Her ibadet evine gidişinizde güzel giysilerinizi giyin ve (getirilen lokmaları) yiyin, için, fakat israf etmeyin, Çünkü Allah israf edenleri sevmez." (Araf: 31)

Cem de asıl olan gönül abdestidir; yani gönlü temiz olmak. Ama nihayetinde bedenimiz de temiz olmalı. Boy abdesti ve temiz giysilerle ceme gelinir. "*Bedenin abdesti su ile nefsin abdesti gözyaşı ile aklın abdesti ilim ile ruhun abdesti aşk ve muhabbet iledir.*"

"Dostumuzla beraber, yaralanır kanarız
Her nefeste aşk ile yaratanı anarız
Erenler meydanına, vahdet ile gir de gör
Kırk budaklı şamdanda kırkımız bir yanarız."

Hacı Bektaş Veli

Ceme giren canlar, Meydana niyaz eder, meydana niyaz cümlenin niyazı demektir. Dizüstü oturur. Dededen destur almadan konuşulmaz. Cemin bitişine kadar "*Oturun izzet ile dinleyin hürmet ile söyleyin edep ile. İbadetlerimizin kabulünün niyazıyla*" edep erkâna uyulur.

Cemlerin, dinî yönünden başka, sosyal ilişkileri canlı tutma, Kültürü ve ahlâki öğretileri genç nesillere aktarma, dargınları barıştırma, yanlışları doğruyla değişme ve toplumu bilgilendirme tarafı da önemlidir. Cemler genellikle sonbaharda başlar, Mart ayına kadar devam eder. Cemdeki özanlam kişi/canın, "*insanî benliğini bırakıp, kendisinde Allah'ın benliğini bulmasıdır.*"

"Muhammed ile bile Mirac'a ağan benim
Ashab-ı suffe'y ile yalıncak olan benim.
Sabr ile kanaatı viribidim bunlara
Kırk kişi bir gömlekten başın çıkaran benim.
O kırkından birine neşteri çaldımıdı
Kırkından kan akıtıp ibret gösteren benim.
Âdem peygamber ile Havva yaratılmadan
Uçmak'tan sürülü ben o müflis olan benim.
Adımı **Yunus** taktım sırrım âleme çaktım
Bundan ileri dahi dilde söylenen benim."

Cemin dayanağı olan Kırklar Cemi ve Hz. Peygamber'in miraca çıkışında Kırklar'a (Gayp Erenleri) dâhil olması Buyruk'ta şöyle anlatılır:

"Hz. Muhammed, miraca çıktığında ansızın önüne bir aslan çıkar. Aslan kükreyerek hücum edince, Resûlullah telaşlanır. Tam o anda gaipten bir ses gelir: "Ey Muhammed! Aslan senden bir nişan ister. Yüzüğü ağzına ver." Hz. Peygamber yüzüğü çıkarıp aslanın ağzına verince aslan sakinleşir. Hz. Muhammed yoluna devam edip, Sidretü'l-Münteha'ya erişir. Orada otuz bini şeriatla ilgili, gerisi Hz. Ali'de sır olacak doksan bin kelâm telaffuz edilir. Hz. Muhammed'e bal, süt, elma ve (şarap) verilir. (Hz.Muhammed, süt, elma ve baldan alıp taam etti.) Zira Allah süte sevgiyi, bala aşkı, elmaya dostluğu bağışlamış, insanlara cennet nimeti olarak vermiştir. Hz. Muhammed, miraçtan dönerken bir

kubbe görüp, ilgiyle kapısına varır ve kapıyı tıklar. İçeride bulunan "Kırklar": Kimsin, hacetin nedir? Diye sorunca, Hz. Peygamber: "Peygamberim, açın kapıyı içeri gireyim, siz erenler ile demi didar göreyim" diye cevap verir. Onlar ise, " Bizim aramıza peygamber sığmaz, peygamberliğini var ümmetine eyle" derler. Bunu duyan Hz. Muhammed, geri dönüp giderken, Hak Teâlâ nida buyurur: " Ya Muhammed ol kapıya var." Hz. Muhammed tekrar kapıya varınca baştaki diyalog tekrar yaşanır ve tekrar geri döner. İşte o zaman bir elçi gelip, Hz. Resul'e o kapıya varıp meclise dâhil olmasını tavsiye eder. Kapıya varan Hz. Muhammed bu kez, "Sırrı'l-kayyum, hâdimü'l-fukarayım, bir yoksulum."diye seslenir. O anda kapı açılır, içerdeki "Kırklar" : Merhaba, hoş geldin, kadem getirdin, gelmen mübarek olsun, diyerek onu karşılarlar, hürmet ederek yer gösterirler. İçeriye giren Hz. Resul, mecliste yirmi ikisi erkek, on yedisi kadın olmak üzere, otuz dokuz canın oturduğunu görür. Hz. Muhammed, Hz. Ali'nin yanma oturmasına rağmen onu tanımaz ve sorar:"Siz kimlersiniz?". "Biz Kırklarız" diye cevap verirler. Peki, sizin küçüğünüz, ulunuz kimdir? Diye sorunca, "Kırklar": "Bizim ulumuz da uludur, küçüğümüz de uludur. Bizim kırkımız bir, birimiz kırktır." şeklinde cevapladılar. Hz. Muhammed, eksik olan canı sorunca, Selman olduğunu ancak onun da burada hazır olduğunu söylerler. Ol dem Şah-ı Merdân Ali mübarek kolunu uzatır. Kırklardan biri destur deyip, neşteri vurun ca kan akıverir. Bununla beraber "Kırkların" her birinden de kan akar. Bir damla kan da bacadan gelip erişir. Hz. Ali'nin kolunu bağlayınca, hepsinin kanı birden durur. Daha sonra Selman-ı Farisi elinde bir üzüm tanesiyle çıkagelir ve bir üzüm tanesini Hz. Resul'ün önüne koyar. Üzüm tanesinin kırklara pay etmesi istenilince, Hz. Resul duraklar. O sırada Cebrail'e cennetten bir tabak alıp yetmesi emredilir. Tabak içerisinde üzüm tanesini ezerek, şerbet eyler. Cenabı Hakk'ın hikmetiyle o şerbetten içince hepsi mest olur ve oturdukları yerden ayağa kalkıp semaha başlarlar. Hz. Resul

dahi onlarla beraber semah eder. Hz. Resul'ün semah sırasında sarığı yere düşünce, o sarığı alıp kırka bölerler ve bellerine bağlarlar. Hz. Muhammed, Kırklar'a pirlerini ve rehberlerini sorar. Kırklar ise, "Pirimiz, Şah-ı Merdân Ali, rehberimiz ise Cebrail'dir." derler. Bunun üzerine Hz. Muhammed, Hz. Ali'nin orda olduğunu anlar. O anda Hz. Muhammed, miraca çıkarken aslanın ağzına verdiği yüzüğün Hz. Ali'nin parmağında olduğunu fark eder. (*Saddak ya Ali sana erdim ama sırrına eremedim der.*) Sahabe-i Kiram, miraçta buyrulan hakikatleri beyan etmesini Hz. Resul'den talep ederler. Hepsini dinleyip ikrar verip "talip" olurlar. Hz. Muhammed, "*Ey ashap, hakikat Ali hakkındadır varın, Ali'ye iradet getirin*" der, hepsi bu emri hemen yerine getirir."[67]

"Âlinin sırrına ereyim dersen
Mürşid-i kâmile varın erenler
Gönül Kabesi'ne gireyim dersen
Ol bahri ummana dalın erenler

Elest bezminde odur varolan
Haklı hakikatta bize yar olan
Bütün Kâinatta Gizli Sırolan
Bu İlmin Sırrına Erin Erenler

Esrari bu Yolun Kemter Kuludur
Yükü İlim İrfan Gevher Doludur
Ali Yolu İnsanlığın Yoludur
Gönülden Gönüle Girin Erenler"

[67] Adil Ali Atalay, Buyruk.

Cem Hizmetleri

Cemde on iki hizmet vardır. Bunun da dayanağı yine Kırklar Cemi ve Hz.Muhammed zamanındaki hizmet erbabıdır. Cabir Ensari çerağcı, Selman-ı Farisi süpürgeci, Amrı Ayyar haberci, Eyma tül Yemani meydancı, Mahmud ül Ensari kurbancı, Kanber Hazretleri ibriktar, Keysani sakacı, Ebuzer Gaffari gözcü olarak bilinir ve Kırklar Ceminin asıl hizmet sahipleri olarak, deyiş ve gülbenglerde zikredilmektedir.

Tarikat babında on iki hizmet
Fark edip bunları bilmeli imiş
Birinci mürşittir mümine sünnet
İkinci rehber olmalı imiş

Üçüncü hizmettir Seyyid-i Farraş
Bu yolda vermeli ser ile baş
Dördüncü Salmandır Pak ola sırdaş
Arıtıp kalbini silmeli imiş

Beşinci hizmettir Gülamı Kamber
Altıncı çırağı Cabir-i Ansar
Yedinci sakidir Abu Kevser
Şerâben tahûrâ kanmalı imiş

Sekizinci zakir ola zikrede
Ehli irfân sohbetini sır ede
Söyledikçe Hakk kelâmı nakşede
Bir zaman bu hizmete ermeli imiş.

Dokuzuncu İbrahim nakip kurbancı
Bize nasip oldu Güruhu Naci
Arzulayıp ceme gelen her bacı
Orada nasihat almalı imiş

Onuncu gözcüdür İsrafil gibi
Onbirinci peyik Mikail gibi
Vardığın mecliste dur kayın gibi
Mansur gibi dara durmalı imiş

Oniki ola semaha layık
Onu arz etmeye olasın layık
Turabi bunları bilmeyen âşık
Mürşidi Kâmilden sormalı imiş

Cemde on iki hizmet sahipleri meydana (dar) "*Haktan bize nida geldi*" deyişiyle çağrılır. Deyişte hizmet sahipleri anılır.

"Haktan bize nida geldi
Pirim sana beyan olsun
Şahdan bize name geldi
Rehberime haber olsun

Şah kuluna kıldı nazar
Dört kalıptan âdem süzer
Zeval gelmiş cemi bozar
Gözcü sana haber olsun

Zakirin zikri saz ile
Kuran okur avaz ile
Mümin Müslim niyaz ile
Zakirlere haber olsun

Hak kuluna nazar eyler
Hakkın kelamını söyler
Mümin gelmiş mürvet diler
Peyik sana haber olsun

Mümini çekti meydana
Münkiri sürdü zindana
Hizmet verildi Selman'a
Faraşçıya haber olsun

Mümin yolun yakın ister
Münkirlerden sakın ister
Delil yanmaz yağın ister
Delilciye haber olsun

Bu yola giden nâcidir
Erenler kardeş bacıdır
Cem kilidi kapıcıdır
Kapıcıya haber olsun

Zakirlerin zikri sazdır
Okunan deyiş düazdır
Mümin hak ile niyazdır
Niyazcıya haber olsun

Hak kuluna kıldı rahmet
Sana niyaz Ya Muhammed
Hizmet görüldü muhabbet
Tezekere haber olsun

Yola giden haslar hası
Mümin giyer Hak libası
Doldur ver engürün tası
Sakacıya haber olsun

Şah Hatayi'm varı geldi
Müminlerin kârı geldi
Hakkın armağanı geldi
İznikçiye haber olsun"

1. Dedelik

Alevi toplumu ocak sistemiyle anılır. Ocak demek Dede ve Talip bütünü demektir. Ocaklar, Hacı Bektaş Veli ile ilişkileri Velâyetname'de anılan Halifeler "Cemal Seyyid, Saru İsmail, Hacim Sultan, Baba Resul, Pir Ebi Sultan, Recep Seydi, Sultan Bahattin, Yahya Paşa, Barak Baba, Ali Baba, Saru Kadı, Atlas-püş Sultan, Dust-ı, Huda, Hızır Samıt..." gibi.[68] Alevî yolu-erkânmın Evladı-ı Resul kabul ettiği bu Halifelerin adlarından almaktadır. Ocaklar, bu Halifelerin soylarından gelenlerce devam ettirilmiş ve bu soydan gelenlere Ocakzade denilmektedir.

Alevilik'te Talip Pir'e, Pir Ocağa taliptir. Talip'in Dedesi, Dede'nin de Dedesi vardır. Dede'nin Dedesi Mürşid'dir. Mürşit ise Yol'un talibidir. Yol'a talip olmak turab olmaktır. Hızır Samıt ocağı, ocakzade (Dedeler), dedelik görevini icra edeceği zaman "*El ele el Hakka*" desturu[69] gereğince Hünkâr Hacı Bektaşi Veli Dergâhı Mürşit makamından icazet alır. İcazet almadan görgü de bulunmazlar. Dedelik, soydan gelse de Dedelerin seçiminde yeterlilikler aranmaktadır. Dedeyi saygın kılan onun ceddi (fazilet, kemalet, keramet), yola olan düşkünlüğü, bilgi birikimi ve icra kabiliyetidir. Oturduğu postun hakkını vermektir. Başı teslim olmak, ayağı hizmet etmek, sağı el tutmak, solu nefsi kırmak, dışı sebat etmek, içi temkinli olmak, ortası muhabbet, mihrabı çerağ, doğusu sevinç, batısı bilim, koşulu erenler önünde baş eğmek, canı tekbir, sefaatı yok olmak, tarikatı acımak, marifeti rıza, hakikatı bekleme ve kavuşma durağıdır postun tarifi. Onun için Alevilikte postun hakkını vermek çok önemlidir.

Dede, insanlara dini konular yanı sıra, hayata ilişkin bilgileri de aktaran, tecrübelerini onlarla paylaşan toplumcu

---

68 Abdulbaki Gölpınarlı, Hünkâr Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi.

69 Mürşit, Pir, Rehber, Talip, Yol'un talipleridir. Yol, Hakk'a giden yoldur.

insan tipleridir. Dedelik özelliklerine sahip bir dede, gerçek bir öğretmendir, eğitmendir. Toplumun psikolojisin en iyi bilen dedeler, bireysel olduğu kadar, toplumsal sorunların halledilmesinde de temel görevi üstlenirler.[70]

Dedeler, yazılı kültürün olmadığı, olsa da korunamadığı yol-erkânın aktarıcıları, sosyal düzeni sağlamakta etkili güç olmuşlardır. Onları saygın kılan, muhabbet ehlinin birer neferleri olmaları, Edep-ikrar ve sevgi ile bir gerçeğe bel bağlayan Alevi toplumuna, bu gerçeğe ulaşmasında yol gösteren, kendi yaşamında yolun gereğini yerine getiren, topluma örnek, ecdadıyla ulu kıldıkları insanlar olarak görülmelerindendir.

"Bir gerçeğe bel bağladım erenler...
Çaldı kalem bir deftere yazıldım...
İrfan mektebine yetirdi beni..."

Âşık Daimi

Dede, Cem'de birinci hizmet sahibidir. Hakk-el yakin mertebesinde kabul edilir. Cem âyini dışında kalan zamanda sorunları çözer, toplumu aydınlatır, eğitir ve yönetir. Halka doğru yolu gösterir. Evlâd-ı Resul'ün soyuna bağlı olan dede eğitim görmüş, ilim, irfan ve ahlâk sahibi, Hak-Muhammed-Ali'nin yolunu, erkânını iyi bilen ve uygulayan, Cemde On İki Hizmet'i hakkıyla yürütebilen kişi olmalıdır. Rehberi, talibi eğitir, gözetler ve olgunlaşmaları için gerekli olan ruhi ve pratik bilgileri verir, ikrar alır nasip verir. Cenaze, Musahiplik, Nikâh, Sünnet, Ad takar (isim takar). Dedeye Ser-Cem (Cem'in başı) denilir.[71]

Cem için canlar toplandığı zaman cemi yöneten dede:

Pir postuna oturmadan önce dar meydanına niyaz eder ve kendi özünü dara çeker: "*Allah Allah! Özüm darda, yüzüm*

---

70 Ayhan Aydın, Alevi-Bektaşi İnanç Önderleri, Dedeler Babalar.
71 www.karacaahmet.org.tr

yerde; Hak huzurundayım. Erlerin, pirlerin nüfuzunu üzerimden eksik eyleme. Doğruluktan, dürüstlükten ayırma. Eksiğimi, noksanlığımı affeyle. Eda edeceğim bu ağır ve kutsal görevde yardımını benden esirgeme. Yapacağım bu hizmetimi Ali yel-Mürt eza'nın, Hüseyni Ker bela'nın dergâhına kaydeyle. Nefes benden himmet Hünkâr Hacı Bektaşi Veli'den ola. Gerçeğe Hü. Ya Ali!"

Sonra pir postuna niyaz eder, oturur.

Cem başlamadan önce Dede veya zakir on iki hizmet sahiplerini meydana çağırır: görevlerinin ne olduğunu bildirir, öğütlerde bulunur. Onları dua eder.

"Bismi Şah Allah, Allah... Akşamlar hayrola. Hayırlar feth ola... Şerler dêf ola... Hizmetleriniz kabul ola... Muratlarınız hâsıl ola... Hazır gaip, zahir, batın ayin-i cem erenlerinin gül cemallerine aşk ola... On sekiz bin âlemle birlikte cümle mümin müslüm âlemini Muhammet-Ali Gülbenginden mahrum eylemiye... Allah cümlemizi didar-ı Ehlibeyt'e, meşrebi Hüseyin'e nail eyleye...

Muhammedü'l Mustafa, Aliyyü'l Mürteza, gözcümüz Cebrailü'l Musaffa, çerağımız Cabirü'l Ensari, zakirimizi Bilal Habeşi, farraşımız Selmanı Piri Pak, iznikcimiz Hüzeymetü'l Ensari, kurbancımız Mahmutü'l Ensari, sakkacımız İmam-ü'l Hüseyin Şehitler Şahı, ibriktarımız Gulam Kamber, peyikimiz Mri Eyyar, Semahcımız Abuzer Gaffari ve bacımız Feyidetünnisa Fatimatün Zehra Hazretlerinin şefaatlarına nail ola... Bu efendilerimizin hüsnü himmetleri üzerinizde şaye-ban ola...

Saklaya, bekleye... Yolsuza uğratmaya... Hızır yoldaşınız, evliya haldaşınız ola... Dil bizden, nefes Kutbü'l arifin Gavsu'l vasilin Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den ola... Nuru Nebi, Keremi Ali, Gülbengi Muhammedi, Demi Pir Hünkâr Hacı Bektaşı Veli... Gerçek erenler demine hüüü."

Hizmet sahipleri duadan sonra meydana niyaz edip tekrar dara dururlar. Dede;

"Tecella, Tevalla Hakk' a yazıla. Tecellanız temiz, yüzünüz ak ola. Tecella gören, cehennem narı görmeye. Erenlerden himmet şey an lillah, Allah eyvallah."

Hizmet sahipleri hizmetlerinin başına giderler.

Dede cem olan bütün canlara cem ayini başlamadan önce şöyle der:

"*Canlar, On İki hizmete başlamadan önce birbiriyle küskün, dargın var mı? Alacağınız, vereceğiniz, davanız var mı? Yoksa herkes birbirinden razı mı?*" diye sorar. Canların birbirlerinden razılıkları varsa hep bir ağızdan "*Allah eyvallah*" derler. Küskün, dargın veya herhangi bir sorun varsa davacı hemen yerinden kalkıp meydana gelir niyaz eder ve darda şikâyetini sorununu dile getirir. İlgili kişiler Dede tarafından meydana çağrılır ve dargın olanlar barıştırılır, alacak verecek olanlar helalleştirilir.

Dede, Cem süresince, hizmetlerin sonunda hizmet görene hizmetlerin kabulü babında dileklerini, (duasını) gülbenğini okur. Cemi yönetir.

Hizmet itibari ile Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Post-Hacı Bektaş Veli'yi temsil eder.

2. Rehberlik

Cem ibadetini yöneten iki önemli makam vardır. Bunlar; mürşit ve rehber makamlarıdır. Post dedesi mürşitse rehber de dede soyludur. Bunlara dede denir. Mürşit makamında olan dede cemi yönetir. Rehber makamında olan dede mürşide yardım eder. Mürşit yoksa ocağın dedesi mürşit makamındadır. Hızır Samıt Ocağı'nda her köyde ya da yörede bir de "baba" vardır. Babalar aynı zamanda dedenin rehberdirler. Bu Bektaşilikteki babalıktan farklı bir olgudur. Her köy veya yörede dedeye yardımcı olmak, dedeyle talip arasında-

ki iletişimi sağlamak, köye ya da yöreye dedenin ziyareti öncesi hazırlıkların yapılmasına veya duyurulması, sıraya konulmasında dedenin en önemli yardımcısıdır. İkrar verip nasip alırken talibe önderlik yapar. Ayrıca dede yılın tüm zamanlarında orada olmayacağına göre, yaşanan günlük yaşamın tek elden yerleşik tanığı konumundadır. Dede olmadığı zamanlarda köy ve yörede başvurulacak kişidir. Sorunlarında yardımcı olur. Babalar yöreden veya köyden yolun gereklerini bilen, sosyal iletişimi güçlü, özüne-sözüne güvenilir özverili kişilerden olurlar. Bu da baba konumundaki canlara büyük sorumluluk ve sayğınlık verir. Cem de dara duracak talipleri çağırır takdim eder ve dualarını okur. Dedenin en yakın yardımcısıdır.

Mürşide varmaya talip olursan
İptida bu yoldan rehber isterler
Verdiğin ikrara doğru gidersen
Ahd ile peymanından rehber isterler

Görev itibariyle Hz.Ali ve İmam Hüseyin'i temsil eder. Post-Emircem Sultan

3. Gözcü

Cemde düzeni ve sükûneti sağlar, uygun davranmayan olursa önce uyarır, gerekirse Dâr'a çekilmesini ister, cezalandırır. Tarikata yeni girmiş talipleri ve dervişlik derecesine yükselmiş tarikat mensuplarını gözetler.

Görev itibariyle Ebuzer Gaffari'yi temsil eder.

Allah'tan hidayet
Muhammed'den şefaat
Ali'yel Murtaza'dan keramet
Pirimiz Gözcü Karaca Ahmet.

Gözcülük görevinin piri Karaca Ahmed Sultan olarak da bilinir.

4. Çerağcı-Delilci

Cemevinin ilâhi nur ile nurlanmasını sembolize eden mumları yakmak ile sorumludur. Bu işleme çerağ uyandırmak denir. Üç adet mum yakar. Bu mumlar Allah, Muhammed ve Ali'yi temsil eder. Bütün güzelliklerin Allah'ın zatından tecelli ettiğini ifade etmek için üç mum yakılır. (Çerağ uyandırılır.) Allah'ı zatı her şeyin kaynağı olan özdür. Muhammed aklı, Ali ise aşkı temsil eder. Çerağcı meydana gelir. Gözcü: "*Marifete Hüü*" diyerek tüm canları edeperkâna çağırır. Tüm canlar çerağ için dara durur. Delilci çerağı Dede'nin bulunduğu yere yakın serili postun üzerine koyup "*Allah, Muhammet ya Ali*" diyerek çerağm sağma, soluna ve önüne üç defa niyaz eder. Çerağı yakarken iki diz üzeri oturur ve okumaya devam eder:

"*Destur-u Pir... İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır. Düşünce karanlığına ışık tutanlara ne mutlu. Çerağı ruşen, fahri dervişan, himmeti pirân, piri Horasan, küşad-ı meydan, kuvve-i abdalan, kanun-u evliya, gerçek erenlerin demine hüü".Hak Muhammed ya Ali, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli...*" Diyerek çerağ uyandırır. Niyaz eder. Ayağa kalkar, üç adım geri çekilir ve meydanın orta yerinde dara durup şu duazı okur:

"*Çün çerağ-ı Fahr uyandırdık, Hûda'nın aşkına. Seyyide'l- Kevneyn Muhammed Mustafa'nın aşkına. Saki-i Kevser Aliyye'l Murtaza'nın aşkına. Hem Hatice Fatıma Hayrün'nisâ'nın aşkına. Şah Hasan Hulki Rıza hem Şah Hüseyn-i Kerbelâ. Ol İmam-ı etkiya Zeynel Aba'nın aşkına. Hem Muhammed Bakır ol kim Nesl-i Pâki Murtaza. Cafer-üs Sâdık îmam-ı Rehnüma'nın aşkına. Musa-i Kazım İmam-ı serfiraz-ı ehl-i Hakk. Hem İmam-ı Ali Rıza Sabira'nın aşkına. Şah Taki ve Ba Naki hem Hasan-ül Askeri. Ol Muhammed Mehdi-i Sahib Liva'nın aşkına. Pirimiz Üstadımız Bektaş Veli'nin aşkına. Haşre dek yanan yakılan âşıkanın aşkına. Allah Eyvallah Hü...*"

Dede şu gülbengi okur:

"Bismişah... Allah Allah... Akşamlar hayır ola, hayırlar fetih ola, şerler def ola. Münkirler mat, münafıklar berbat ola. Meydanlar aydın gönüller şad ola. Cabir Ensar efendimizin hüsn-i himmet ve hidayeti üzerimizde hazır ola. Hakk erenler cümlemize birlik, dirlik, düzen ihsan eyleye. Nur-ı Nebi Kerem-i Ali Pirimiz Hacı Bektaş Veli gerçek erenlerin demine hü..."

Görev itibariyle Cabir-ül Ensari'yi, Hadi Ekber'i temsil eder.

5. Süpürge Hizmeti - Ferraş - Car

Hünkâr Hacı Bektaş Veli; *"Söyle inananlara; gönül evlerini alçak gönüllülük âşıklık süpürgesiyle süpürsünler. Hırsı, nasılı, niçini, münafıklılığı, hainliği, çekememezliği, dedikoduyu süpürüp atsınlar"* der.

Hizmet sahibi koltuğunun altında süpürgeyle meydana gelir. '*Hü*' der, eğilir, cem meydanını *"Allah, Muhammed, Ali"* diyerek süpürür, sembolik olarak çulun (meydandaki halı, kilim v.b.) ucunu kaldırıp altına doğru *"sırrı sır edenin demine hüü"* deyip süpürgeyi çaldıktan sonra dara durur. Süpürgeyi sol koltuğuna alır ve şu duayı okur:

"Destur-u pir... Hamdülillah Pirimiz ol Hünkâr Hacı Bektaş'dır. Üstadımız Al-i Muhammed'den Seyyid-i Farraş'dır. Muhammed'in gül cemaline, Kemal-i İmam Hasan Şah Hüseyin Aliyye'l Murtaza'nın yoluna, Allah Eyvallah. Hü..." der.

Eğer bu hizmeti üç bacı yapıyorsa *"Destur-u pir... Allah Allah! Üç bacıyız, güruhu naciyiz kırkların ceminde süpürgeciyiz. Süpürgeyi çaldı Selman, kör olsun Mervan, zuhur etsin Mehdi'yi sahibi zaman, Allah eyvallah, nefes pirdedir... Hü..."*

Süpürge, manevi iç temizliğimizin sembolüdür. İnanç, bir iç dünya olayıdır. Süpürgenin iki manası vardır. Zahiri manası canlara çevrenizi temizleyin süpürün pislik içinde oturmayın, batını manası ise, insanın iç dünyasına hitap eder. Süpürgecinin okuduğu tercümanda "*Güruhu Naciyiz*" derken manası kurtulanlar topluluğundanız anlamıdadır.

Hz.Muhammed "*Benim ümmetim de 73 fırka olacak, 72 si delalete ve sapıklığa ayrılacak ve ancak bir fırkası benim yolumu izleyecektir. Bu fırka ise, evladı Resul sülalesine bağlı Güruhu Naci kavmi olarak gelenlerdir*" demiştir. Çünkü gerçek anlamda nefsinden kurtulanlar Güruhu Naci'den sayılır. Ehl-i Beyt'in, Oniki imamların yolundan gidenler doğru yolda olacaklardır. Bu yolda olanlar, Fırka-i Naciye kavmi veya Güruhu Naci kavmi (kurtarılmış insanlar) olarak adlandırılır. Demek ki Ehl-i Beyt sevgisi Aleviliğin esasını oluşturur. Tevella ve teberra anlayışı da bu sevgiden kaynaklanır. Tevella: Ehl-i Beyt'i, On İki İmamları, On Dört Masumu Pakları, On Yedi Kemerbestleri ve onların yolundan gidenleri sevmek, Teberra ise onları sevmeyenleri sevmemektir.[72] "*Kırkların ceminde süpürgeciyiz*" derken, Hak cemi içinde görevimiz temizliktir, kalpleri temizleriz." ve "*Süpürgeyi çaldı Selman*" anlamı ise, Selman Fâris'dir. Selman Ehlibeyt yolunun mürşitlerindendir. Mürşid insanın içini temizler. "*Kör olsun Mervan*" insanın içindeki kötü nefis kör olsun. "*Uyansın Mehdiyi sahibi zaman*" kötü nefis yok olunca onun yerine rahman hâkim olur. Mürşide teslim ol ki, o senin içindeki kötü huylarını gidersin anlamındadır.

Dede'de şu gülbengi okur:

---

72 Alevi yolunda yetmiş iki millete bir nazarla bakma anlayışı vardır. Buradaki sevmemekten kasıt; bu yola gidenlere, emeğe zulmedenler, hırsız, sapık, zındık, zorba v.b takımıdır. Bizim 'Rıza Şehri'miz tüm insanlığı kapsamaktadır.

"Bismi Şah. Allah Allah. Seyit Farraş efendimizin hüsnü himmet ve hidayeti üzerimizde hazır ola. Hizmet sahipleri hizmetinden şefaat bula. Nur-u Nebi Kerem-i Ali Pirimiz Üstadımız Hacı Bektaş-ı Veli. Gerçek erenlerin demine hü."

Görev itibariyle Selman'ı Piri Pakı temsil eder.

6. Meydancı - İznikçi

Meydancı hizmet sahibi olarak postu seccadeyi alıp, *"Hü... Erenler Hak Muhammet Ali Hizmeti geliyor"* diye birer adım atarak üç defa tekrar eder darda durur.

"Bu post Hak Muhammet Ali'nin, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin 12 İmamların Postu... Hallac-ı Mansur, Seyit Nesimi gibi dara duranların postudur. Şah Hüseyin, Pir Sultan gibi ser verenlerin postudur. Cem birliğine, sohbet sırlığına, uğur açıklığına, dest-i post Allah Eyvallah Hü..."

Dede şu gülbengi okur:

"Bismişah... Allah Allah... Bu post Hak Muhammet Ali'nin, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin 12 İmamların Postu... Kamber Ali Sultanın sermiş olduğu post ola. Hizmet sahibinin hizmeti kabul muradı hâsıl ola. Dil bizden nefes pirimiz Hacı Bektaş Veli'den ola. Gerçeğe hü..." Meydancı postu serer niyaz eder yerine geçer. Post cem erenlerinin huzurunda özünü dara çekip rızalaşmak isteyen canların üzerinde durdukları dar postu'dur.

Hizmet sahibi ayrıca cemevinin temizlenmesinden, tören için hazırlanmasından sorumludur. Cem'e gelenlerin yanlışlarını önler-örter.

Hüzeymetü'l Ensari'dir pirimiz
Tarikatta İznikçidir yerimiz
Halka hizmet hakka hizmet bilmişiz
Onun için doğruluktur yolumuz

Görev itibariyle Hüzeymetü'l Ensari'yi temsil eder.

7. Niyazcı - Sofracı - Lokmacı - Nakip Kurbancı

Kurban ve yemek işlerine bakar. Lokmacı sofrayı alır, meydana gelir ve şu duayı okur: *"Evvel Allah diyelim, kadim Allah diyelim, geldi Ali sofrası, Şah versin biz yiyelim gerçeğin demine hü diyelim. Sofra aldım destime. Hakk'dan hidayet isterim, cümle cem erlerinden nasip nusret isterim, Allah ulu, sofra dolu, Pirimiz Hacı Bektaşi Veli Allah, Muhammet, ya Ali."*

Dede şu gülbengi okur:

"Bismişah... Allah Allah... Hayır, hizmetin kabul, muradın hâsıl olsun. Sofran, Kamberin serdiği sofra olsun. On iki imam Yardımcınız olsun. (canlar Allah Allah der) Lokma hakkına, evliya keremine, cömertler cemine, gerçek erenler demine hüü!"

Lokmacılar: "*Hak yetirsin*" der ve tüm canlar "*Er Hak bereket versin*" derler. Lokmacı: "*Canlar elimizde yoktur okka terazi, herkes hakkına oldu mu razı"* diye üç defa sorar. Bütün canlar rızalık getirdikten sonra Dede "*Lokma hakkına, evliya keremine, cömertler cemine, gerçek erenler demine hüü!"* Diyerek herhangi bir cana şah lokmasını verip destur der ve cemdeki canlar lokmalarını yemeye başlarlar. Lokmalar yendikten sonra lokmacı: "*Lokmalarımızın kabulüne diyelim Allah Allah"* der.

Dede sofra duası yapar.

"Allah Allah... Elhamdülillah, Elhamdülillah, Sümme Elhamdülillah, Nimet-i Celil, Bereket-ı Halil, Şefaati Resul, İnayet-i Ali, Himmet-i Veli... Bu gide, yenisi gele... Hak Muhammed Ali kabul ede... Yiyene helal, yedirene delil ola... Yiyeni, yedireni, pişirip getireni Hak saklaya, Hızır bekleye... Şey en Lillah, Allah Eyvallah, hü..."

Görev itibariyle Mahmut el Ensari'yi temsil eder.

8. İbrikçi - Sakka - Sakacı - Sakî - Dolucu - Tezektâr - İbriktar

Cem birlemeden sonra tarikat yani el suyu hizmeti başlar. Tarikat abdesti alınması için bir ibrikçi, bir bacı hizmete başlar. Bir ibrik su, bir de el leğeni alır. Bacı da bir el havlusu alır. '*Hü*' diyerek meydana gelir. Birbirlerinin ellerine üç defa '*Hak Muhammed ya Ali*' diyerek su döküp kurulayarak, önce kendileri abdest alır. Sonra dede den başlayarak halkadaki canlara su dökülür. . Canlar iki elinin şahadet parmaklarını yan yana getirerek dökülen suyun altına tutarlar. Arkadan gelen bacı canlara havlu tutar. Bu vaziyette halkada bulunan canlara tarikat abdesti aldırırlar. En son canda"*Cem birliğine*" denilir. Bitince önce ibrikçi, sonra bacı abdest alırlar Dar meydanına gelir, dara dururlar.

"Bismi Şah. Allah Allah. Arifler hem arı, hem arıtıcıdır."

Bu suyla yunduk arındık olduk pak. Cümlemize güzellikler versin Hak. Kırklar meydanında erler katında, Pirimiz üstadımız Selman-ı Pak. Allah Eyvallah, hü..."

Dede dua eder:

"Bismi Şah. Allah, Allah. Hizmetleriniz kabul ola, dileğinizi Hak, Muhammet, Ali vere, elleriniz dert görmeye, gönlünüz incinmeye, yoluna hizmet ettiğiniz Pir'in himmeti üzerinize ola. Abdestiniz devamlı ola. Yardımcınız Selmanı Pak ve Ali ola. Dil bizden, nefes Hünkâr'dan ola. Gerçeğe hü..."

Duadan sonra bu hizmet bitmiş olur. Hizmet sahipleri niyaz edip yerlerine geçerler. Cem'in işleyişi içerisinde sırasıyla hizmetlerine devam ederler. Seccade serilince de Selman suyu verirler. Sakka suyu dağıtır, susayanlara su verir. Dem/dolu sunar.

Kerbela'nın anıldığı bölümlerde İmam Hüseyin aşkına su dağıtılır, canlara su serpilir. Suyu dağıtılması için Sakkacı meydana gelir. Çok kalabalık ise iki kişi de yardımcı olarak ellerinde birer tas su ile meydana gelirler. Ayaklar mühürlü

bir şekilde yere inmeden hafif eğilerek "*hü*" der ve doğrulup şu duayı okur:

"Bismi Şah. Allah Allah. Dertlere derman, içenlere ab-ı hayat olsun. Selam olsun İmam Hasan Şah Hüseyin'e ve İmam Hasan Şah Hüseyin'in evlâdına! Lanet olsun İmam Hasan Şah Hüseyin'in katillerine ve onların izinde gidenlere! Lütfüne muhtacız eyle ihsan ya Hüseyin! Derdimize senden derman eyle derman ya Hüseyin! Gayriye muhtaç kılma âşık' ını eleman. Sen medet kıl bizlere her vakit her an ya Hüseyin! Sad Hezaren lanet olsun ol sapıtmış güruha. Ki şehit kıldılar onlar seni ya Hüseyin! İsmi pak'ın hürmetine zikredeni koyma zulmette. Ver muradın gözü kan yaş ağlayanın ya Hüseyin! İznin ile su getirdim aşkına vermek için Aşkınla içenlere kıl ab-ı hayat ya Hüseyin!"

Sakkacılar "*Bir su veririm İmam Hasan Şah Hüseyin aşkına*" diyerek dededen itibaren bütün canlara ya da üç cana birer yudum su içirirler. Sonra meydana gelir, kendileri de birbirlerine birer yudum su içirir, tek kişiyse kendisi bir yudum içer. Sonra dâra durur, sakkacı *"Bel mezid-bilâkis çoğalsın*" der canlar da "*Lanetullah kavme'l-Yezid*" derler. Anlamı: "*Su hayattır ve bu suyu Hüseyin'e vermeyen Yezid'e ve ona taraf olana lanet olsun.*" Sonra canların üzerine üç tarafa elle su serpilir. Serperken de sakkacı şöyle devam eder:

"Ya ilâhi kıl şefaat katresinden düşene, dü cihanda ver muradın, Ya Hüseyin çağıranın." der. Selamullah Ya Hüseyin... Selamullah Ya Hüseyin... Selamullah Ya Hüseyin... "Ya ilâhi ver muradımız, Mustafa'nın aşkına. Saki-i kevser Aliyye'l-Murtaza'nın aşkına. Hem Hatice Kibriya, Fatıma Hayrü'n-Nisa, İmam Hasan, Şah Hüseyn-i Kerbelâ'nın aşkına. İmam-ı Zeynel Aba, Muhammed Bakır, Düca İmam Cafer, Musa Kazım, Ali Rıza'nın aşkına. İmam Taki, Ali Naki, Hem Hasan-ül Askeri. İmam Muhammed Mehdi Sahip Liva'nın aşkına. İki gönlü bir eden Şah-ı Merdan-ı Ali, Pirimiz üstadımız Bektaş Veli'nin aşkına."

Tekrar dara gelirler. Burada Dede şu gülbengi okur:

"Allah Allah... Ya ilâhi secdeye inen canları katar-ı Ehlibeyt'ten Güruh-u Naci zümresinden ayırmaya, saki-i kevser Ali'yyel Murtaza, yapılan hizmetleri hak makbul Divan-ı Dergâh'ına kayıt eyleye, hizmet sahipleri hizmetinden şefaat bula. Dil bizden nefes Şah-ı Şehid-i Kerbelâ'dan ola. Gerçek erenlerin demine Hüü."

Görev itibariyle Kamber Hazretlerini, Salman-i Pak temsil eder.

9. Kapıcı - Bekçi

Cem töreni yapılan evin kapısında bekler. Cem'e gelenlerin evlerinin güvenliğini sağlar. Girene çıkana göz kulak olur. Kurban tekbirlenirken ve cem birlenirken kimsenin içeri girmesini ve dışarı çıkmamasını sağlar. Görev Hz Hasan ile Hz Hüseyin adına yapılır.

Çün babı Ali'dir içiyle dışı
Muhammed Fatıma oldu eşiği
Hasan Hüseyin'dir hem iki yanı
Pirimiz cennette Rıdvan kapıcı

10. Peyikçi - Davetçi - Okuyucu - Haberci

Cemin yapılacağını önceden bütün canlara haber verir. Görev itibariyle Amr-ı Ayyar'ı temsil eder. Piri Cebrail.

Bülbül oldum gülzara geldim
Halim arzetmeye dildara geldim
Koyarlarsa bizi hane içeri
Erenler cemine davete geldim

11. Pervane - Semah

"Hâşâ ki, bizim semahımız oyuncak değildir
İlahi bir aşktır salıncak değildir

Kim ki semahı bir oyuncak sayar
Mümin deyi namazı kılınacak değildir"

Hacı Bektaşi Veli

"Sevgi muhabbet kaynar kanımızda
Bülbüller aşka gelir açar kucağımızda
Hırs ve kinler yok olur, aşk semahımızda
Aslanla ceylanlar dost olur kucağımızda"

Balım Sultan

Semaha kalkacak semahçıları belirler. Semah on iki hizmetten birisidir. Pervane de denilir. Kelebekler gece ışığı giderler ışığın çevresinde o kadar yaklaşırlar ki, kelebeğin ışığa olan tutkusu onun hayatına mal olur. Semah insanın Hakk ile Hakk oluşunu, Hakk'a ulaşmayı sembolize eder. Ruhların, Elest Meclisi'nde toplanması, insanın yaratılışı, yaşamı, yaşamın çeşitli bölümleri, ölüm ve aslına (Tanrı'ya geri dönüş) anlatılmaktadır. Semah'ta kadın-erkek eşitliği olmazsa olmaz koşuldur. Bu inancın başlangıcı, sonu ve birçok figürleri; kadınla erkeğin eşitliğini ve erin bacıya saygı göstermesi gerektiğini anlatmaktadır.

"Bütün evren semah döner
Aşkından güneşler yanar
Aslına ermektir hüner
Beş vakitle avunmayız

Canan bizim canımızdır
Teni bizim tenimizdir
Sevgi bizim dinimizdir
Başka dine inanmayız

Hüdayi'yem hüdamız var
Dost elinden bademiz var

Muhabbetten gıdamız var
Ölüm olur biz ölmeyiz."

"Semâ evrendeki boşluk demektir. Boşlukta bulunan bütün cisimler, galaksiler, yıldızlar, gezegenler ve en ufak parça olan atom bile zıttı ile beraberdir. Negatif ve pozitif enerjidir. Ezelden ebede kadar birisi diğerinin etrafında döner. Yaşam bu dönmeler sayesinde devam eder. Atomun içindeki elektronun çekirdeğin etrafında dönmesi ile gezegenlerin güneş etrafında dönmesi arasındaki bu benzerliği hayatın ve canlıların her türünde görmek olanaklıdır. Bu dönüşün simgesel tekrarı olan semahta insanın ilâhi aşkla dolduğu an helyum gazı ile doldurulmuş bir balon gibi yerden yükselmesine benzer; artık oturduğu yerde duramaz, kalkıp dönmek yücelen ruhunu doyurmak için dönmeye başlar. Kişideki aşk tabiatın yüce, sonsuz aşkıyla birleşmiş olur. Bu çok anlamlı yüksek bir aşk halidir. Ama her semaha giren bu aşk haline ulaşabilir mi bilinmez. Semah zakirlerin saz çalması ile başlar üç hareketle yapılır. Birincisi karşılıklı durup eller göğüs üstüne açıp kapatarak Hakk'ın aşkı gönlümüzdedir, denilmek istenir. İkincisi ağır ağır yürürler bu ısınma orta haldir. Üçüncüsü tam hızlı dönerler bu derin aşk halidir. Bu hale erenlere selâm olsun."[73]

Semahtan sonra dede şu gülbengi okur:

"Bismişah... Allah Allah. Semahlar saf ola, günahlar af ola, semahlar Kırklar semahı ola, dil bizden nefes Şah-ı Şehid-i Kerbelâ'dan ola, gerçek Erenlerin demine hü..."

Dedenin gülbenginden sonra, tekrar iki veya üç semah yapılır. Bu semahlar hangi yöreye ait olursa olsun fark etmez.

Pervâneleri Abuzer Gaffari ve bacımız Feyide tün nisa Fatimat'ül Zehra Hazretleri temsil eder.

---

73 Karacaahmet. org.tr

12. Zakir – Âşık – Sazandar - Güvende

Cem on iki hizmetin yerine getirilişinde sırası geldikçe deyiş ve düvazları saz ile seslendirerek, hizmetlerin yapılmasına katkı sunar. Kerbela bölümünde mersiyeler, cem birlemede miraçlama, ayrıca tevhit ve semahlar okuyarak cemde bulunanlara büyük coşkunluk verir. Sazsız ve sözsüz cem olmaz. Cemlerde zakirlerin elindeki sazı Aleviler "*Telli Kur'an*" olarak ta tanımlarlar.

Cemde yapılan müzik, söylenen deyişler, eğlence içerikli değil, Alevi inanç ve kültürünün gelişmesini sağlayacak ana unsurlardır. Cemlerde söylenen deyişler, içerik olarak alevi kültüründe yer alan önemli konuları işler. Gelen talipler, bu deyişler sayesinde Alevi inancını ve felsefesini, bağlamanın da katkısıyla öğrenir. Söylenen deyişler rasgele seçilmiş şiir örnekleri değil, hepside Alevi tekke edebiyatının ve şiirinin önde gelen ulu isimlerine ait, içeriği derin, felsefi yönü ağır basan öğretici şiirlerdir. Cemlerde yapılan her hizmete özgü, o hizmetin önemini anlatan, üç deyiş söylenerek o hizmet kutsanmış olur. Zakirler, cemde salt deyiş okumazlar. Ayrıca nefes, duvaz-imam, devriye, tevhid, miraçlama, mersiye gibi ritüelleri açıklayan şiirler de okunur. Bu şiirler, daha çok Alevi yol inancım çok iyi bilen tarikat ehli halk ozanlarından seçilir ki bunlar yedi ulu ozanlardır.

Zakirim zikrederim
Gerçege hükmederim
Elimde sazım ile
Hakk kelamı söylerim

Doğruluktur yolumuz
Kur'an okur dilimiz
Yedi hakk aşığıdır
Üstadımız pirimiz

Nurdur oniki imam
Söyleriz düvazimam
Miraçlama semahla
İbadet olur tamam

Genellikle üç kişi olur. Dede hizmetlerin kabulü babında zakirlerden sonra şu gülbengi okur:

"Allah Allah... Hizmetleriniz kabul ola. Muradlarınız hâsıl ola. Muhammed Ali, Ehl-i Beyt katarlarından, didarlarından ayırmaya. Adlarını zikrettiğiniz on iki imamların himmeti üzerinizde ola. Diliniz dert görmeye. Hakk erenler cümlemizi delili Şah-ı Merdân'dan ayırmaya. Dil bizden nefes Hazret-i Pir Hacı Bektaş-ı Veli'den ola. Gerçek erenler demine hü..."

Görev itibariyle Bilalı Habeş ve yedi ulu ozanı temsil eder.

Bazı bölgelerde oniki hizmet içerisinde mihmadar, seccade, kemerbest, serbetçi görev isimleri olarak da kullanılmaktadır.

Cemde Söylenen Deyişler

Çerağ (Delil) Uyandırma

Çerağ (Delil) uyarmakla, evrenin bir ışıktan doğduğu, dünyada yaşamın, güneş ışığının yeryüzüne düşmesiyle başladığını ve yaratılışın tüm evreleri sembollerle anlatımıdır. Zakirler bunu nefesleriyle anlamlandırır.

Hata ettim Hüda'nındır bu delil
Muhammed Mustafa'nındır bu delil
Sofi nesli Cüneyt Haydar ola
Ali'el Murtaza'nındır bu delil

Ali'nin düldülü Kanber'i Zülfikar'ı
Kıldığı kazanındır bu delil
Hatice Fatima Hayrü'n Nisa
İmamlar silsilesinindir bu delil

Şah Hasan aşkına giriptir meydana
Hüseyin-i deşti Kerbela'nındır bu delil
Zeynel, Bakır, Cafer, Kazım
Musa Rıza'nındır bu delil

Şah Taki ve Naki Hasan Ali Askeri
Mehti sahip livanındır bu delil
Şah Hatay-i on iki imam nur oldu
Nurum oldur Hüdanındır bu delil

* * *

Kudret kandilinde parlayıp duran
Muhammed Ali'nin nurudur vallah
Zuhur deip küffar askerin kıran
Elinde Zülfkar Ali'dir billâh

Elinde Zülfikar altında düldül
Önünde Kamber'i dilleri bülbül
Hatice Fatima cenette bir gül
O'na sırrın dedi Hak Habibullah

Zuhur etti İmam Hasan Hüseyin
Anların nurundan ziyalandı bu din
Kırk pare bölündü Zeynel Abidin
Tutarız yasını Hasbünallah

Muhammed Bakır'dan Cafer-ü Sadık
Kazım Musa Rıza'ya hem belli dedik
Tarikat adabiyle cismimiz yuduk
Hak dedi mümin kalbi beytullah

Taki, Naki İmamların civanı
Hasan Ali Askeri cismim sultanı
Elinde hüccetli Mehdi divanı
Vakti tamam oldu göndere Allah

Ta ezelden bu yol böyle kuruldu
Hariciler her dergâhtan sürüldü
Gün deyince yedi kat yer gök dürüldü
Bir harf ile bina tuttu Arşullah

Virani'yem niyazım var üstada
Elinde Zülfikar hem ehli gaza
Bin bir dondan baş gösterdi Mürtaza
Biz bir bildik dedik Ey Vallah

* * *

Muhemmed Mustafa ey Şah-i Merdan
Ali gel Murtaza sana sığındım
Hatice Fatıma Hasan-ı Müçteba
Hüseyin-i Kerbela sana sığındım

İmam Zeynel ile Muhammed Bakır
Cennet bahçesinde bülbüller şakır
Cafer-i Sadık'a erdik çok şükür
Kazım Musa Rıza sana sığındım

Muhammed Taki'ye verdim salâvat
Ali-yel Naki'den umarım imdat
Hasan Ali Askeri elaman müğret
Mehdi sahip liva sana sığındım

On dört masum pak Güruh-u Naci
On yedi kemerbest derdim ilacı
Pirim Hacı Bektaş serimin tacı
Hünkâr evliya sana sığındım

Virdi Derviş senin kulun kurbanın
Yarın arasatta ulu divanın
Senin mücrümlere çoktur ihsanın
Pirim Suca Baba sana sığındım

Miraçlama[74]

"Kün" dedi karar eyledi
Yeri göğü arşullahı
Çar anasırdan yarattı
Âdem Safiyullah'ı

Evvel Âdem Hakk'ı bildi
Başına çok haller geldi
Alnına bir top nur indi
Âdem bildi Nurullah'ı

"Velekad keremnâ" dedi
Melekler secdeye indi

74 Hz. Muhammed'in miraca yükselmesini ve Kırklar Meclisine dâhil olmasını tasvir eden dizelerdir.

İblis lâin etmem dedi
Takındı lanetullahı

Âdem'den zürriyet geldi
Hak emri dört güruh oldu
Dördüne dört ta'at verdi
Evvel zikri Zikrullah'ı

Bir katre nutfeden oldu
Âdem'den nur Şit'e geldi
Ehl-i Hakk tahkik kıldı
Ve hem Şit Nebiyullah'ı

Açıldı Haşimi necli
Mustafa Murtaza nesli
Yüz yirmidörtbin nebi
İbrahim Halilullah'ı

Halil'in evladı gelip
Abdülmuttalip Ebu Talip
Ol zaman nur iki olup
Bilen bildi Beytullah'ı

Abdullah'tan nebi zuhur
Dü cihanda oldu fahir
Ebu Talip'den etti zahir
Ali'yy-ün Veliyullah'ı

Dü cihan güneşi Ahmed
Vahiy geldi oldu irşâd
Münkir ne bilsün Ahâd
Ol bir nuru Nurullahı

Hak emretti Cebrail'e
"Habibim Mirac'a gele"
Önünce delili bile
Cebrail Emirullah'ı

Dostunun selâmın aldı
Gönülleri şâdi kıldı
Cebrail rehberi oldu
Seyr eyledi Arşullah'ı

Sidret-ül-müntehaya vardı
Anda Cebrail durdu
Bundan öte sana dedi
Sen görürsün ol Allah'ı

Yetmiş iki perde geçti
Hakk'ın emri ile aştı
Birinci perdeye ulaştı
Gördü Hikmetullahî

Arş-ı muazzama vardı
Anda çok hâller gördü
Orda bir nişan verdi
Hâtem-i Nebiyullahı

Nalinin çıkarmak ister
Hatiften nida dost der
Arş-ı Azim'i göster
Nalini Habibullahi

Uçmak babına vardı
"Destur Ya Rabbim" dedi
"Gel" dedi Rab virdeyledi
Uzattı desd-i Yedullah'ı

Azizullah el uzattı
Nûrı-u âlemi bezetti
Âlem bu anı gözetti
Gördü hatemin vallahi

Âşık maşuğunu gördü
Habib maksuduna erdi

Doksan bin kelâm sordu
Danışdı Kelâmullah'ı

Otuz bini şeriatta
Otuz bini tarikatta
Otuz bini hakikatte
Bilenler bildi vallahi

Olanları bilir bilen
Hakikate âşık olan
Gördü bir mahbup civan
Habib bildi Sırrullahı

Kudret lokması geldi
Süt elma baldan aldı
İkisi de bile tattı
Yediler nimetullahı

Gelmek için destur aldı
Muhammed ayağa kalktı
Mümin'e tevhîd verdi
Tutmak için îllallahi

Kudret hazinesin buldu
Üzümü ikiye böldü
Engürü bergüzar aldı
Secde edip Babullah'ı

Kırklar yolunu gözetti
Vardı kırkları bezm etti
Oturuben niyaz etti
Selman sundu keşküllahı

Selman'a bir üzüm verdi
Yar yâri ol demde gördü
Cümlesi pervane girdi
Tutundular arşullahı

Kırklar muradını aldı.
Esrar-ı Hak galip oldu
Muhammed evine geldi
Gördü Ali Keremullah'ı

Ali anda tavaf etti
Doksan bin kelâmı vasfetti
Hatemi nümayan etti
Verdi Şah emrullahi

Çâr emânet fahri geldi
Muhammed Ali'ye verdi
Ahir sahibi var dedi
Bektaş Kaddesallah'ı

Şah Hasan Hüseyin geldi
İmam Zeynel parelendi
İmam Bakır şehid oldu
Ol sırr-ı Kutbullah'ı

İmam Cafer din rehberi
Musa Kazım din serveri
Olalım Rıza'nın çekeri
Veririm canı billahi

Takî Nakî Şâh Askerî
Onlar birbirinin yâri
Mehdi mü'min intizârı
Tez gele Zamanullahi

Kutb-u alem Hünkâr geldi
Emanet sahibini buldu
Cümle erler nasîb aldı
Bağlandı rızaullahi

Bendesin almış araya
Varınca baki saraya

Bu Hasret'i bî-çareye
Şef'aat eder inşallahi

* * *

Miraç okudu Cebrail
Muhammed Mustafa mah'i
Hak emrine oldu kail
Eyledi bir azm-i rah'i

Gaipten yandı bir çırak
Çünkü yakın oldu ırak
Cebrail getirdi Burak
Bindi ol Habib-ullahi

Burak kadem bastı arşe
Erişti fevk ile ferşe
Hak kadirdir cümle işe
Eyledi bir gez-nigâhi

Bir nida erişti Hak'tan
Ya Muhammed'im Burak'ta
Göz kamaşır şerer-nâk'tan
Müminlerin kıblegahı

Yolda rast geldi bir şîr
Ya nedir bu işe tedbir
Hatemiyi ağzına ver
Sundu iki cihan şahı

Çıktı sitr-el müntehaya
Erişti ilanihaya
Kavuştu sırr-ı Hüda'ya
Seyretti Cemalullahı

Orda gördü bir nevcivan
Yüzü şemsi mahi taban

Cemalına oldu hayran
Nazar kıldı âl-Allah'i

Sordu doksan bin kelamı
Hak ile nik-ü namı
Bir dem eyledi âramı
Bu ne sırdır ya ilahi

Gaipten geldi yeşil el
Verdi sib, şir, engûr, asel
O demde gördü bir mahfel
Selmanı şey'en lillahi

Ayak üstü kalktı server[75]
Oldu gönlü gözü enver
Sır ile oldu münevver
Dedi bu hikmet ilahi

Oldu miracın mübarek
Hak kıldı Kur'an tebarek
Şanına levlâk-e levlâk
Padişahlar padişahı

Vardı kırkların cemine
Oturdu Hak makamına[76]
Hü dedi gerçek demine
Dem-be-dem Resulullahi

Buyurdu ol nur-u vahid
Size armağan bu tevhid
Cümlesi de oldu sacid
Zikretti kelamullahı

---

75 Herkes ayağa kalkar.
76 Herkes oturur.

Kırklar bir şerbet içtiler
Can ile baştan geçtiler
Cezbe-i aşka düştüler
Ettiler kırklar semahı

Gözleri kurretü'l ayn
Ali bin Hasan Hüseyin
İmam-ı Zeynel Abidin
Güruh-u Naci güvahi

İmam Bakır İmam Cafer
Kazım Musa Rıza Server
Şah Taki ba Naki Asker
Muhammed Mehdi penahı

Ata bahş eyledi lütfundan
Dûr eyleme rahmetinden
Mahrum koyma şefkatinden
Geda Feyzi pür günahi

* * *

Geldi Cebrâil çağırdı
Hak Muhammed Mustafa
Hak seni Mirâc'a okur
Davetine kadir Hüdâ

Evvel emanetim budur
Bir pîr-ü rehber tutasın
Daimî erkâna yatıp
Tarîk ile müstakime

Muhammed sükûta vardı
Yoktur senden bir aziz
Şimdi senden el tutalım
Hak buyurdu vedduhuna

Muhammed belin bağladı
Anda hazır Cebrâil
İki gönül bir ettiler
Yürüdüler Dergâha

Vardı dergâh kapısına
Gördü aslan yatar orda
Aslan anda hamle kıldı
Başa da koptu bir fen

Buyurdu sırr-ı kâinat
Korkmasın Habibim dedi
Hatemi ağzına versin
Aslan istiyor nişane

Hatemi ağzına verdi
Aslan oldu anda sakin
Muhammed'e yol verildi
Aslan da gitti nihane

Vardı Hakk'ı tavaf etti
Evvela bunu söyledi
Ne çetin şîrin var imiş
Hayli cevreyledi bize

Gördü bir biçare derviş
Hemendem yutmak diledi
Ali bile olayıdı
Dayanırdı bu cevre

Ey benim sırr-ı devletim
Sana tâbidir Habîbim
Eğiliben secde kıldı
Eşiğine kıblegâh'a

Doksan bin kelam danıştı
İki gönül dost dostuna

Tevhid'i armağan verdi
Yeryüzünde insana

Kudretten üç hon geldi
Sütü elma baldan aldı
Muhammed destini sundu
Nuş eyledi emrullaha

Muhammed ayağa durdu
Ümmetini diledi
Cümlesine rahmet olsun
Dedi ağladı Kibriya

Eğiliben secde kıldı
Hoşcakal sultanım dedi
Kalkıp evine giderken
Yolun uğrattı Kırklara

Vardı Kırklar makamına
Oturuben oldu sâkin
Eğiliben secde kıldı
Eşiğine kıblegâha

Secdeye indirdi özün
Türaplara sürdü yüzün
Cebrâil getirdi üzüm
Hasan ile Hüseyine

Anda Selman hazır idi
Şeydullahını diledi
Bir üzüm tanesi koydu
Selmanın da keşkülüne

Kuduretten bir el geldi
Ezdi engür eylediler
Hatemi ol elde gördü
Uğradı bir müşkül hale

Canım size kimler derler
Şahım bize Kırklar derler
Cümleden ulu yolumuz
Eldedir küllü varımız

Birimize neşter vursan
Bir yere akar kanımız
Cümleden ulu yolumuz
Eldedir küllü varımız

Madem size Kırklar derler
Nedendir eksik biriniz
Selman Şeydullah'a gitti
Ondandır eksik birimiz

Selman şeydullah'tan geldi
Hü deyip içeri girdi
Muhammed esredi coştu
Tacı başından da düştü

Ol şerbetten biri içti
Cümlesi oldu hayran
Mümin müslim üryan büryan
Hep girdiler semaha

Cümlesi de el çırpuben
Dediler Allah Allah
Muhammed de bile girdi
Kırklar ile semaha

Muhammed de coşageldi
Tacı başından attı
Çevresin kırk pare bölüp
Sarıldılar Kırklara

Muhabbet de galip oldu
Yol-erkân yerin aldı

Muhammedi gönderdiler
Hatırlar oldu sefa

Muhammed evine gitti
Ali Hakk'ı tavaf etti
Hatemi önüne koydu
Dedi saddaksın Mürteza

Evveli sen âhiri sen
Bâtını sen zâhiri sen
Cümle işler sana bağlı
Dedi Şâh-ı Evliya

Şah Hatayi'm vâkıf oldu
Bu sırrın ötesine
Hakk'ı inandıramadı
Özü çürük ervaha

Düvazimam[77]

Medet, mürvet dedim kapına geldim
Muhammed Mustafa, Ali gel yetiş
İsyan deryasına gark olup kaldım
Hünkâr Hacı Bektaş Veli gel yetiş

Şu benim halimi Pirime bildir
Gönlümün evini nur ile doldur
Cesedim ölmeden nefsimi öldür
Hadice, Fatıma, ulu gel yetiş

Bir yanımda nefs-i emmârem azar
Bir yanda vesvese çok hile düzer
Melek günahımı yazmada bezer
Şah Hasan, Hüseyin, dolu gel yetiş

77 Farsça'da on iki anlamına gelen düvazdeh kelimesinin kısaltılmış söylenişidir. Duvazlar On İki İmam'ı öven nefeslerdir

Yezid'in elinden müşkül halimiz
Münafıklar faş eyledi yolumuz
El-aman Yâ Zeynel sen tut elimiz
Muhammed Bâkır'ın dili gel yetiş

Tamaha aldanma geziyor her bar
Hırsa, nefse fırsat verme ya Cebbâr
Sana sığınmışız Vahid-ül-Kahhar
Car günümdür Câfer eli gel yetiş

Dağlarca günahım gel vurma yüze
Tamu'nun odunu gösterme bize
Mûsâ Kâzım ile Şah İmam Rıza
İmam Takî, Nakî Ali gel yetiş

Tevbekârım muhabbetim bu yolda
Mürüvvet dilerim kusurum elde
Göster cemâlini eyleme dalda
Askerî gönlümün gülü gel yetiş

Noksani arzeder didar-ı cennet
Masûm-i Pâkler'den erişe himmet
Sana sığınmışım Mehdi Muhammed
Sarı Saltık Kızıl Deli gel yetiş

* * *

Allah medet Ya Muhammed Ya Ali
Bizi dergâhından mahrum eyleme
Pirim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Âdem safiyullah atam hakkı-çün
Eyyub'a sürülen sitem hakkı-çün
Muhammed Mustafa hatem hakkı-çün
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Hasan'm aşkına kılalım zârı
Hüseyin'dir dinimizin serveri
Âlemler Cebbârı Cenâb-ı Bâri
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Zeynel'in canına kıldılar eza
Ol İmam Bâkır'dır sırr-ı Mürteza
İmam Câfer, Kâzım Mûsa-yı Rıza
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Muhammed'im eder ey Gani Kadir
Takî, Nakî, Asker, er-Rahmanımdır
Muhammed Mehdi'ye niyazım vardır
Bizi dergâhından mahrum eyleme

* * *

İnâyettir bize Fazl-ı Hudâ'dan
Umarım kurtara cümle belâdan
Her dem ki şefâat eyle Muhammed
Evvel himmet Aliyyel-Mürtezâ'dan

Şah Hasan'dan bulduk meyl-i muhabbet
Şah Hüseyn şehid-i deşt-i Kerbela'dan
İmam Zeynel, İmam Bâkır-u Câfer
Delil bize Kâzım Mûsa Rızâ'dan

Şah Takî bâ Nakî, Askerî billâh
Gelecektir Mehdi şah evliyadan
Dediler **Hatayi**'m ne meşrebdensin
Aşk-ı muhabbetten sıdk-ı safâdan

Tevhid[78]

Medet hey Allahım Medet
Gel dertlere derman eyle

78 Allah'ın birliğine inanma, bir sayma, bir olarak bakma.

Yetiş Ya Ali, Muhammed
Gel dertlere derman eyle
Allah, Allah, Allah, Allah[79]
Allah, Allah, Allah, Allah

Hasan, Hüseyin aşkına
Yardım edesin düşküne
İmam Zeynel'in aşkına
Gel dertlere derman eyle

İmam Bâkır'ın katına
Câfer'in ilm-i zatına
Mûsa Rıza hürmetine
Gel dertlere derman eyle

Şah Takî'nin ve Nakî'nin
Askerî'nin ve Kemterî'nin
Yarlığamak senin şanın
Gel dertlere derman eyle

Var Allah'tan dilek dile
Mehdi sahip zaman gele
Dedemoğlu secde kıla
Gel dertlere derman eyle

* * *

Çağıralım Muhammed'e
Ali deyi Ali deyi
Ağlar gezerim dünyada
Ali deyi Ali deyi[80]
Ali... Ali... Ali...

Bektaş-ı Veli'de hal var

79 Her dizeden sonra tekrarlanır.
80 Her dizeden sonra tekrarlanır.

Fatmanada bir hayal var
Sabah sabah Hakka yalvar

Hasan, Hüseyin uğruşur
Melekler çırpar seyrişir
Sinem bülbülü çığrışır

İmam Zeynel semah tutar
Bakır'a, Cafer'e yeter
Kumru dost dost deyi öter

Mûsayı Kâzım'dan içtik
Ali Rızâ'ya tez ulaştık
Şah'ın sevdasına düştük

Takî, Nakî bu dediler
Askerî'ye hü dediler
Mehdi'dir Kırklar, Yediler

Kul Himmet üstadım yeter
Güher almış güher satar
Arşullah'da bir kuş öter

* * *

Ol Kırkların ceminde
La ilâhe illallâh
Erenler meydanında
La ilâhe illallâh
Hak la ilâhe illallah
La ilâhe illallâh
Ali mürşid güzel Şah
Şahım eyvallah eyvallah[81]

81 Her dizeden sonra tekrarlanır.

El çaldılar dest-i kefe
Dediler ki cana sefa
Yetiş Muhammed Mustafa

İmam Hasan meydanda
Şah Hüseyin irfanda
İmam Zeynel zindanda

İmam Bâkır sultanı
İmam Câfer erkânı
Yetiş keremler kânı

Mûsa-i Kâzım Şah'tır
Daim der Hakka şükür
İmam Rıza bin okur

Takî, Nakî engine
Al'Asker'in dengine
Mehdi resul cengine

Kalmadı imamlar derdi
Aşkı muhabbet verdi
Derviş Veli'nin virdi

Mersiye[82]

Bugün matem günü geldi
Ah Hüseyin Şah Hüseyin
Senin derdin bağrım deldi
Ah Hüseyin Şah Hüseyin
Şehit düşmüş Şah-ı Merdan
Şah Hüseyin'im Can Hüseyin'im[83]

---

82 Kerbela'da şehit edilen İmam Hüseyin ve Kerbela şehitleri anılır, onların anısına su dağıtılır, cemdeki canların üzerlerine serpilir, mersiyeler okunur. Mersiyede, ozanın dilinden İmam Hüseyin'in Kerbela'da çektiği acı anlatılmaktadır

83 Son iki dize her dörtlükten sonra tekrarlanır.

Kerbela'nın önü yazı
Yüreğimden çıkmaz sızı
Yezitler mi kırdı sizi
Ah Hüseyin Şah Hüseyin

Bizimle gelenler gelsin
Serini meydana koysun
Hüseyin'le şehid olsun
Ah Hüseyin Şah Hüseyin

Kerbela'nın yazıları
Şehit düştü gazileri
Fatma'nanın kuzuları
Ah Hüseyin Şah Hüseyin

Kerbela'nın önü düzdür
Geceler bana gündüzdür
Şah Kerbela'da yalnızdır
Ah Hüseyin Şah Hüseyin

Hür şehit atından düştü
Kâfirler başına üştü
Müminlere matem düştü
Ah Hüseyin Şah Hüseyin

İşte geldi bahar yazlar
Yazı yazlar güzü güzler
Fatman yolların gözler
Ah Hüseyin Şah Hüseyin

Kerbela'nm önü çağlı
Benim ciğerciğim dağlı
Hazreti Ali'nin oğlu
Ah Hüseyin Şah Hüseyin

Atan Ali, anan Fatma
Dert üstüne dertler katma

Didarından mahrum etme
Ah Hüseyin Şah Hüseyin

Fatma'na zülfünü çözer
Ağlayı ağlayı gezer
Müminlerin bağrın ezer
Ah Hüseyin Şah Hüseyin

Gazel oldu bahçe bağlar
Dumanlıdır yüce dağlar
Can **Hatayi** yanar ağlar
Ah Hüseyin Şah Hüseyin

* * *

Deli gönül çok açılıp şad olma
Kerbela'da Şah Hüseyn'e baksana
Nefsine uyup da kahkaha gülme
Ehlibeyt yastadır gama baksana

Yezid kasteyledi vermedi suyu
Orada tutuldu Kasım'ın toyu
Sakine ağlıyor ne murat deyu
Fatıma'nın kınasına baksana

Ümmü Gülsüm, Zeynep hep yasta
Alemdar Abbas'ın kolları kalem
Takdir-i ezelde böyleydi ilam
Fırat suyu kan ağlıyor baksana

Ümmü Gülsüm, Zeynep çekerler te'sif
Kerbela çölleri İmam'a nasib
Siması peygamber, cemali Yusuf
Al'Ekber'in Leyla'sına baksana

Çok cefaya malik Zeyneb-i Sani
Müseyb Gazi ala onlardan hayfi

Hür şehid de Kerbela'nın kurbanı
Haymegah'ın ateşine baksana

Esiri guş eyle bu dünya cefa
Bunca kahramanlar sürmedi sefa
Ağalar ağası ey Necef Şaha
Harabada Sakine'ye baksana

* * *

Gündüz hayalimde gece düşümde
Ah senin dertlerin İmam Hüseyin
On iki ayların hem sabahında
Dilimde ivirdim İmam Hüseyin

Hatice, Fatıma divanda bile
Şehriban geliyor saç yola yola
Ağladıkça çeşmim yaşını sile
Mah yüzüne dökmüş İmam Hüseyin

Yarın iller mahşer derilinceğiz
Sorgu sual orda soruluncağız
Kanlı mektubumuz verilinceğiz
Hesabın görüyor İmam Hüseyin

Asası elinde sancak uğrunda
Gâhî mizan gâhî sırat yolunda
Muhammed'in sancağının önünde
Mazlum mazlum gezer İmam Hüseyin

Şah Hatayi'm ne hoş gördün yerini
Kimse bilmez evliyanın sırrını
Maviye soyunu mülcem oğlunu
Sürün şu dergâhtan İmam Hüseyin

Semah

Erzincan Semahı

Gitme turnam gitme nerden gelirsin
Sen nazlı cânana benzersin turnam
Her bakışta beni mecnun edersin
Gönülde mihmana benzersin turnam

Kaşlarında mim duası yazılı[84] Haydar yazılı
Cemâline türlü benler dizili
Seni sevmeyenler Hak'dan üzülü
Pîr Balım Sultan'a benzersin turnam

Has nenni nenni, dost nenni nenni
Pîr Balım Sultan'a benzersin turnam
Yürü de dilber yürü, canana yürü
Turnam gökyüzünde pervane döner

Dertli âşıklara badeler sunar
Âşıkların senden inayet umar
Tabibe, Lokman'a benzersin turnam
Pîr Balım Sultan'a benzersin turnam

Hızlanma
Allah Allah Allah Allah
Hudey Hudey Hudey Hudey

Bugün ben pirimi gördüm
Gelir salını salını
Selamına karşı durdum
Bağrım delini delini

Gel dedim yanıma geldi
Gamzesi sinemi deldi

84 Bir başka çeşitlenmesi "Kaşlarında Haydar yazılı"

Bir izzetli selam verdi
Aldım sevini sevini

Kaynadı karıştı kanım
Ezelden severdi canım
Sen benimsin, ben de senin
Dedim sevini sevini

* * *

Heybeten baha biçilmez
Cemalin nurdan seçilmiş
Vakitsiz güller açmaz
Derdim gülünü gülünü
Hudey Hudey Hudey Hudey
Derdim gülünü gülünü
Hudey Hudey Hudey Hudey
Derdim gülünü gülünü[85]

Dedemoğlu der ağlatma
Yüreğim aşka dağlatma
Varıp yâdları bağlatma
Zülfün telini telini

Kırat Semahı

Yine kırcılandı dağların başı
Durmayıp akıyor gözümün yaşı

Ne yaman firkatli kıratın başı
Kırat bu dağları aşmalı bugün
Bağdat'tan Mısır'a da göçmeli bugün
Yârin yaylasına düşmeli bugün
Has nenni nenni de dost nenni nenni

[85] **Çeşitlenme:** Allah Allah Allah Allah / Zülfün telini telini / Hudey Hudey Hudey Hudey / Zülfün telini telini

Kırat kalk gidelim şirin ovadan
Kısmetimiz gelir Bâri Hudâ'dan
Kestiren yemini, binem Zeyve'den
Kıymetin cihanı taşmalı bugün

Kırat da gidiyor koştuğu zaman
Dizgini boynundan aştığı zaman
Deli poyraz gibi coştuğu zaman
Köpüğü sağrıdan seçmeli bugün

Kırat da gidiyor başı dumanlı
Kırat kaldır gönlündeki gümanı
Seherden sonrası kuşluk zamanı
Dostun ellerini aşmalı bugün

Derviş Mehemmed'im pirim pir ise
O yârınan ahd-amanın bir ise
Kırat sende küheylanlık var ise
Pirin dergâhına düşmeli bugün

* * *

Kudret kandilinde parlayıp duran
Muhammet Ali'nin nurudur vallah
Zuhur edip küffar askerin kıran
Elinde Zülfikar Ali'dir billâh

Elinde Zülfikar, altında düldül
Önünde Kamberi dilleri bülbül
Hazreti Fatima cennette bir gül
Ona sırrın dedi Hak Habibullah

Zuhur etti imam Hasan, Hüseyin
Onların nurundan ziyalandı din
Kırk pare bölündü Zeynel Abidin
Tutarız yasını hasbeten Lillah

Muhammed Bakır'la Cafer-i Sadık
Şahım Musa Kazım, hem Rıza dedik
Tarikat adabiyle cismimiz yuduk
Hak dedi: Müminin kalbi Beytullah

Taki, Naki imamların civanı
Hasan-ül Askeri cismim sultanı
Elinde hücceti Mehdi devranı
Vakit tamam oldu gönderir Allah

Virani'yem niyazım var üstada
Elinde zülfikar hem ehli gaza
Bin bir dondan baş gösterdi Mürteza
Biz bir bildik dedik Allah eyvallah

Kurban[86]

Bugün erenlere kurban
Serim meydanda meydanda
Bütün ikrar canım feda
Canım meydanda meydanda.

Kellemi koltuğuma aldım
Kan ettim kapına geldim
Ettiğime pişman oldum
Sırrım meydanda meydanda

Yoktur çınarım timarım
Yoktur gönülde gümanım
Al malımı ver imanı
Varım meydanda meydanda

Erlere hülle don biçin
Kelb-i rakiplerden kaçın

86 Kurbanın iniş öyküsünü anlatan ve kurbanı kutsayan duvazlar okunur.

Ben bülbülüm bir gül için
Zarım meydanda meydanda

Gerçek olan olur veli
Veli olan olur gani
Nesimi'yem yüzün beni
Derim meydanda meydanda

* * *

Hak için kendini kurban eyleyen
Şah-ı Merdan oğlu İmam Hüseyin
Cümle erenlere ferman eyleyen
Erenler serdarı İmam Hüseyin

Muhammet Ali'nin çeşmi çerağı
Erenler yolunun gülşeni bağı
Ciğerler paresi gönül durağı
Gözlerimin nuru İmam Hüseyin

Ceddi Muhammet'tir atası Ali
Anası Fatıma cihan evveli
Cümle evliyalar ederler beli
Evliyalar piri İmam Hüseyin

Batının sultanı müminin şahı
Gayıp âleminin şems ile mahı
Şah Hüseyn'em deyu ederler ahı
Matem ile zarı İmam Hüseyin

Pir Sultan Abdal tut demanın
Düşmanına düşman ol hanedanın
Nur-ı çeşmidürür Şah Murtaza'nın
Erenler hünkârı İmam Hüseyin

* * *

Akıl ermez yaradanın sırrına
Muhammed Ali'ye indi bu kurban
Kurban olam kudretinin nuruna
Hasan Hüseyin'e indi bu kurban

Ol İmâm Zeynel'in destinde idim
Muhammed Bâkır'ın dostunda idim
Ca'fer-i Sâdık'ın postunda idim
Mûsa Kâzım, Rızâ'ya indi bu kurban

Muhammed Takî'nin nûrunda idim
Aliyyün-Nakî'nin sırrında idim
Hasanü'l Askerîn dârında idim
Muhammed Mehdî'ye indi bu kurban

Aslı Şâh-ı Merdan, Gürûh'u Naci
Gerçeğe bağlıdır bu yolun ucu.
Senede bir kurban tâlibin borcu
Pir-i Tarikat'a indi bu kurban

Tarikattan hakikat'a ereler
Cennet-i Âlâ'ya hülle sereler
Muhammed Ali'nin yüzün göreler
Erenler aşkına indi bu kurban

Şâh Hatâyim eder bilirmi her can
Kurbanın üstüne yürüdü erkân
Tırnağında tesbih kanında mercan
Mü'min müslüman'a indi bu kurban

* * *

Kurbanlar tığlanıp gülbank çekildi
Gaflet uykusundan uyana geldim

Dört kapı sancağı anda dikildi
Üryan büryan olup meydana geldim

Evvel eşiğine koydum başımı
İçeri aldılar döktüm yaşımı
Erenler yolunda gör savaşımı
Can, baş feda edip kurbana geldim

Ol demde uyandı batın çerağı
Rehberim boynuma bend etti bağı
Üçer adım ile attım ayağı
Koç kurban dediler inana geldim

Pirim kulağıma eyledi telkin
Şah-ı Vilayet'e olmuşum yakın
Mezhebim Ca'ferüs Sadık-ul metin
Allah dost eyvallah peymana geldim

Özüm darda yüzüm yerde durmuşum
Muhammed Ali'ye ikrar vermişim
Sekahüm hamrini anda görmüşüm
İçip kana kana mestane geldim

Yolumuz On İki İmam'a çıkar
Mürşidim Muhamed Ahmed-i Muhtar
Rehberim Ali'dir sahip-Zülfikar
Kulundur **Şahi**'ya divana geldim

Alevilikte Bazı Kavramlar

Allah - Allah

Erkanlarımızda okunan dualardan sonra Âmin yerine "*Allah Allah*" deriz. "*Allah*" Tanrı'nın tüm sıfatlarını içine alan "*Varlık Birliği*" isimdir. "Nereye dönerseniz Allah'ın vechi (zatı, hakikati) oradadır" (Bakara/115) "Âmin" kelimesi duanın kabulünü temenni etmek anlamındadır ve Kur'an da geçmemektedir. "*Allah Eyvallah* " diyerek de Allah'ın adıyla onaylarız. Alevî yolunun esası sevgidir; bu sevgi "Allah Muhammed Ali muhabbetiyle " başlar ve birbirinden ayrılmaz.

Her sabah hersabah ötüşür kuşlar
Allah bir Muhammed Ali diyerek
Bülbül de gül için figana başlar
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Fatma Düldül Kamber durdu duaya
İsa kahrıyla ağdı havaya
Şehriban soyundu bindi deveye
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Kıblemizden kısmetimiz verile
Arı da iniler kudret balına
Veysel Karan gitti Yemen eline
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Biz çekelim imamlarını yasını
Dinleyelim gerçeklerin sesini
İmam Hasan içti ağu tasını
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Mümin olan inc'elekten elendi
Talip olan Hak yoluna dolandı
Şah Hüseyin al kanlara bulandı
Allah bir Muhammed Ali diyerek

İmam Zeynel parelendi bölündü
Muhammed Bakır'a secde kılındı
İmam Cafer'e de erkân çalındı
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Uçtu gönül kuşu bulmaz yuvası
Serimize çöktü Şah'ın havası
Musa Kazım Rıza'nın da duası
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Taki ile Naki bir olup gitti
Ol Hasan Askeri nur olup gitti
Mehdi mağarada sır olup gitti
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Dört kitap indi de dördüne düştü
Kuran Muammed'in virdine düştü
Kul Himmet Ali'nin derdine düştü
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Bismi Şah

"Soyundum harf libasından eriştim nokta-i sırra
O nokta içre mahv ettim vücudum Hayder-i oldum"

Hakk'ın emri rızasıyla her şeyin aslı nokta'dır. Nokta; varlığı (oluşu-doğuşu), atomu açıklayan, "*Vahdet*" in sembolüdür. Evrenin oluşumu dahi "*enerji yüklü, tek bir nokta*" dan meydana gelmiştir. Hz.Ali: "*İlim bir nokta idi, onu cahiller çoğalttı. İlahi kitapların sırrı Kur'anda, Kur'an sırrı ve özeti Fatiha'da, Fatiha'nın sırrı ve özeti Besmele'de,*

Besmelenin sırrı ve özeti "Ba" harfinde, onunda sırrı, özeti altındaki noktadadır. O noktada benim" diyor. Yani "*Bismi Şah*" sonsuzluğa açılan kapıyı ifade ediyor. Virani bunu şöyle açıklıyor: *Hamdülillâh biz Muhammed'den okuduk defteri Nokta nokta harf-be-harf bildik rumûzu Hayder-i...*"[87]

"Harf-ı nokta cavidandan al sabah
Asl-u fer'i nakş-ı arşullah oku
Fa-ü dad-ü lam'dan iste rabbini
Ey **Kalender** ilm-ü ehlullah oku"

Kalender Çelebi

Âşıklarımızın söylediği, nokta ilmi.[88] Bu sırra ulaşan arifler "*besmele*" sırrında "*fena*" ve "*beka*" ya "*vahdet-i vücud*" sırrıyla ulaşmışlardır. Bu nedenle Hz. Muhammed "*Beni gören Hakk'ı görmüştür.*" Yunus Emre bu hakikati "*Ete kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm*" dizeleriyle dile getirmiştir. Virani "*Ey Cemâl'in harfi, Bismillâh'tır, Dest-i kudret, hikmet-i Allâh'dır*" der.

"Cihan var olmadan ketm-i âdemde
Hak ile birlikte yektaş idim ben
Yarattı bu mülkü çünkü o demde
Yaptım tasfirini nakkaş idim ben

Anasırdan bir libasa büründüm
Nar'ü, hak'ü, bad'ü, ab'dan göründüm
Hayrül beser ile dünyaya geldim
Âdem ile bile bir yas idim ben"

Hamdullah Çelebi

---

87 Biz bilgiyi peygamberin kendisinden aldık. Çünkü bizim bilgimiz İmam Ali'ye dayanır. O ise peygamber Muhammet'in bilgisine ulaşmak için girilecek tek kapıdır.

88 İlmi ledûn, ilmi Hakk'dan almak.

"Huvel evvelu vel âhiru vez zâhiru vel bâtın(bâtını) ve huve bi kulli şey'in alîm(alîmun)." "Ve odur her şeyden önce var olan ve her şeyden sonra kalan ve her şeye üstün olup delilleriyle bilinen ve her şeyi bilen de duygularla bilinmeyen ve o, her şeyi bilir." (Hadîd 3)

"Bismillah bir nokta amel kapısı
İtikat şarına girelim dilber
Küllü eşya mevcut olur hepisi
Bir kâmil mürşide varalım dilber"

Seyit Süleyman

"Nokta-i vahidden âdeme geldim
Ne ihsanım bu ihsandan içeri
Anda nihan oldum, remzini buldum
Ne irfanım bu irfandan içeri"

Esrari

"İlim ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir / Sen kendini bilmezsin / Ya nice okumaktır / Okumaktan murat ne / Kişi Hakk'ı bilmektir / Çün okudun bilmezsin / Ha bir kuru ekmektir / Okudum bildim deme / Çok taat kıldım deme / Eğer Hak bilmez isen / Abes yere gelmektir / Dört kitabın mânâsı / Bellidir bir elifte / Sen elifi bilmezsin / Bu nice okumaktır / Yiğirmi dokuz hece / Okursun uçtan uca / Sen elif dersin hoca / Mânâsı ne demektir / **Yunus Emre** der hoca / Gerekse bin var hacca / Hepisinden iyice / Bir gönüle girmektir"

"İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır. Akıl, başta sultandır. Yeryüzünde akıl ölçüsünden önemli birşey yoktur. Çünkü herşeyi bilen ve buyuran akıldır. Herşeyin büyüğü bilim ve hilim (yumuşaklık). Akıldan yararlanmasını bilen için gizli birşey yoktur. Bilim evrenin tüm değerlerinin üzerindedir. Bilimle gidilmeyen yolun sonu karanlıktır. Bilimle araştırmalı, izlemeli gözlemeli. Yolumuz bilim ve irfan sevgi-

si üzerine kuruludur." diyerek, ilimin ve mantığın insan hayatında önemli bir konuma sahip olduğunu belirtir Hacı Bektaşi Veli. Bu sözle canlara, bilimi rehber olarak kullanmalarını ve ilim yolunda emin adımlarla yürümelerini öğütler. Yaşam nefestir, hayattır, Hakk'tır. Ne yaşam durur, ne Hakikat! Senin sınırlayıcı düşüncelerinden bağımsız, doğanın ve evrenin yasaları işliyor. Asıl olan aşktır. Onun için erenler "Aşk ile" diyor.

"*İnsanlar, kendilerini geliştirebilmek için aşk ile ilmin peşinden ayrılmamalıdır ki doğru yolu bulabilsinler*" düşüncesiyle "*Sen seni bilirsen yüzün Hüdâ'dır; sen seni bilmezsen, Hak senden cüdâdır.*" diyerek yolumuzun ilim irfan ve bu yolun yolcusunun da özünü Hakk' da bulan kâmil insan olacağını bildirir. Biz de Hacı Bektaş Veli bendeleri olarak, dualarımıza "*Bismi Şah"*la başlar; *"Pirimiz, üstadımız, kutbu'l âlem Hünkâr Hacı Bektaşi Veli, Şah-ı Horasan, destur-u Pir, gerçeğe Hû!"*diyerek bitiririz.

Dâra Durmak

Dar Yaratıcının huzurunda durduğunu kabul ederek özünü, benliğini ortaya koyup, teslim olmanın adıdır. O her şeyi bilip gördüğüne göre. Bilineni bilenden saklamanın bir anlamı da yoktur. "*Allah Allah, yüzüm yerde, özüm darda, erenler huzurunda, Hak Muhammed Ali divanında canım kurban, tenim tercüman...*" Dar, "Ölmeden önce ölünüp özümüzü dara çekme" yani kendini sorgulama, özünü eleştiri fırsatıdır.

Dârın dört çeşidi Buyruk'ta şöyle dile getirilmektedir:

"Tarikatta dört türlü dâr vardır; Dâr-ı Mansur, dâr-ı Fazlı, dâr-ı Nesimi ve dâr-ı Fâtıma. Dâr-ı Mansur; ağaca (dâr) asılır gibi doğru bir şekilde pir huzurunda el sallandırarak durmaktır. Dâr-ı Fazlı; "Aşk ola!" denildiğinde secdeye varmaktır. Hz. Fazlı, yüzü üstü bıçağa bırakılmıştı, bu demektir ki bıçak Fazlı gibi ciğerimdedir. Secdeden doğru-

lup oturduğunda ise bu dâr-ı Nesimi olur. Nesimi gibi postumu yüzdürdüm demektir. Dâr-ı Fâtıma ise ayağını birbiri üstüne koyup mühürlemektir. İmam Hüseyin'den kalmıştır. Söyle ki; bir gün İmam Hasan ile İmam Hüseyin birlikteyken Sultan-ı Enbiya hazretleri su ister, İmam Hüseyin atik idi, hemen davranınca sol ayak parmağını tasa vurup kanatır. Hz. Muhammed'e su verince hayâ ettiğinden dolayı sağ ayağını sol ayağını üstüne koyarak verir. Bir sufi sıdk ile dâra dursa bu dört dârın piri o mümine şefaat eder."[89]

Rızalık – Razılık - Helallik Almak

"Sakın bir kimsenin gönlünü yıkma
Gerçek erenlerin sözünden çıkma
Eğer insan isen ölmezsin, korkma
Âşığı kurt yemez, uc'da değildir"

Hacı Bektaş Veli

Razılık, kul hakkından arınmaktır. "*Hesaba çekilmeden önce hesabını vermek, ulu divana alnı açık yüzü ak olarak, kul hakkıyla gitmemektir. Kul kuldan razı olursa Allah da kuldan razı olur." ile "döktüğünüz varsa doldurun, ağlattığınız varsa güldürün.*": Hakkı sahibine yaşıyorken vermektir. Helallik almaktır. Yol'a giren can, rıza ile girer. Zorlama, baskı yoktur. Her gönül rıza-razı olursa helal lokmasını malı mala canı cana katarak "El ele el Hakka ulaşır" Kur'an; "*İnnemel mû'minûne ihvetun fe aslihû beyne ehaveykum vettekûllâhe leallekum turhamûn(turhamûne).*" "İnananlar, ancak kardeştirler, artık kardeşlerinizin arasını bulun, barıştırın, uzlaştırın onları" (Hucurat-10) "*Yâ eyyetuhen nefsul mutmainneh(mutmainnetu). İrciî ilâ rabbiki râdıyeten mardıyyeh(mardıyyeten)*". "Can! Dön Rabbine, ondan râzı olarak ve rızâsını kazanmış bulunarak."der. (Fecir; 27-28)

---

89 Dr. Sefer Aytekin, Buyruk, Ankara: Emek Basım Yayınevi, 1958.

Sakka Suyu

"Her şeyi sudan yarattık" *"E ve lem yerellezîne keferû ennes semâvâti vel arda kânetâ retkan fe fetaknâhuma ve cealnâ minel mâi kulle şey'in hayy(hayyin), e fe lâ yu'minûn(yu'minûne)."* (Enbiya 30) Su candır-yaşamdır, temizliktir-paklıktır, arılıktır. Ama zalimler bunlardan korkarlar, cana kast ederler. Zalimin, zulmünü lanetlemek ve suya hasret bırakılan Mazlum Kerbela şehitlerini anmak için su dağıtırız.

"Damarlar yarıldı kanlar çağladı
Gökte melek yerde insan ağladı
Ay gün kara giydi kara bağladı
İmam Hüseynimin kanı nicoldu

Dedesi Muhammet yanma geldi
Torununun elin, eline aldı
Arşta Fatma Ana saçını yoldu
İmam Hüseyn'imin kanı nicoldu"

Pir Sultan Abdal

"Katliamın muhatabı, İslam Peygamberinin soyudur: Katliamı düzenleyen ve bu amaçla Kerbela üzerine asker gönderen Muaviye oğlu Yezittir! İşte bu nedenledir ki, Alevi-Bektaşiler binlerce yıldır Muaviye, Yezit ve Mervan'lara ve bunların soyuna lanet ederler."[90]

Çerağ Uyandırmak

Nur suresinin 35. ve 36. ayetleri gereğince Allah'ın, Nübüvvetin, Velayetin nurunu temsilen. 3 mum yakarız. Nur, ışıktır. Kandil nasıl ışık verip, karanlığı aydınlatıyorsa, biz canlar da etrafımıza çerağ gibi ışık vermeliyiz. Bilgiyle donanmalıyız. İnsanlığa yararlı olmalıyız.

---

90 Murtaza Demir, 2010.

"Hak, Muhammed, Ali üçü bir nurdur
Söyleyen Muhammed. *dinleyen Ali.*"

Pir Sultan Abdal

"Yemini, Hz. Ali'nin doğumuyla ilgili verdiği bilgilerde; Tanrı'nın Âdemi yarattığım ve yeryüzüne halife kıldığını, alnına kutsal bir ışık koyduğunu ve "*Ey Âdem, bu ışık sevgili peygamberimin nurudur, sana emanettir. Bu emanetin değerini bil. Bunun yüzünden âlem yaratıldı*", buyurduğunu ifade ederek; "*Yerle gök bu nurla doludur. Yaratanın güzelliği başta Âdem olmak üzere bütün Peygamberlere erişti, sonunda Hayber fatihi Ali'de karar kıldı*" diyerek, ilk yaratılışta bir nurun iki yansıması olarak tasvir ettiği Muhammed ve Ali'nin cismen de aynı nuru taşıdığını belirtmektedir."[91]

Diğer bir deyişle; yaşamı, canlılığı, var olmayı kanıtlayan, mutlak varlığın özü; can (ruh, nefes),var oluşu sürekli üretkenliği içinde barındıran, maddenin öğesi olan; toprak, su, hava ve evrenin aydınlığı olan ateş (nur, ışık, alev, delil, çerağ, ocak, bilim) Aleviler için kutsaldır. Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Makalat'ta tanrı insanın dört türlü nesneden yarattı diyor:

"Hak Sübhane ve Taala âdemoğullarını dört dürlü nesneden yarattı. Ve hem dört bölük kıldı. Ve hem dört bölüğün dahi dört dürlü taatleri (ibadet) vardır. Dört dürlü arzuları ve dört dürlü halleri vardır. Pes, edekkim, dört dürlü nesneden yarattı."[92] ***Hacı Bektaşi Veli***

Aleviliğin felsefesi özet olarak "Dört Kapı Kırk Makam" da toplanmıştır ve Alevi-Bektaşiliğin ahlak kurallarının esaslarını oluşturur. Dört Kapı ve bu kapıların onar makamı aşama, aşama insanı; kendisine, ailesine ve topluma yararlı olgun insan (İnsan-ı Kamil) durumuna yükseltmektedir.

---

91 M. Saffet Sarıkaya Alevî inanç kültüründe Hz. Muhammed

92 Makalat, Hazırlayan: Sefer Aytekin, s. 25.

Tövbe - Tevbe Etmek

Alevi-Bektaşi inancında ulu ozanların deyiş/düvazimamlarını okumak, bunu telli kuran dediğimiz sazla okumak ibadettir. Bütün inandıklarını, deyişlerin, hikâyelerin, cemin, semahın, sazın, sözün içerisine inanç öğeleri ile bütünleştirip günümüze kadar ulaştırmışlardır. Aşağıdaki Düvaz-imam tövbe etmeye en güzel örnek. Başka söze ne gerek:

"Bismi Şah... Allah Allah...
Gece gündüz hata etmektir işimiz
Tövbe günahlarımıza estağfurullah
Muhammed Ali'ye bağlıdır başımız
Tövbe günahlarımıza estağfurullah

Hasan Hüseyin sır içinde sır ise
İmam Zeynel nur içinde nur ise
Özümüzde kibir benlik var ise
Tövbe günahlarımıza estağfurullah

Muhammed Bakır'ın izinden çıkma
Yükün Cafer'den tut gayriye bakma
Hatıra değip gönüller yıkma
Tövbe günahlarımıza estağfurullah

Benim sevdiceğim Musa-i Kâzım
İmam Rıza'ya bağlıdır özüm
Eksiklik noksanlık hep kusur bizim
Tövbe günahlarımıza estağfurullah

Muhammed Taki İle varalım şaha
Ali Naki emeğimizi vermeye zaya
Ettiğimiz kem işlere bed huya
Tövbe günahlarımıza estağfurullah

Hasan Askerinin gülleri bite
Mehdi gönlümüzün gamını ata

Ettiğimiz yalan gova gıybete
Tövbe günahlarımıza estağfurullah

Şah Hatayi'm eder Bağdat Basra
Kaldık zamaneye böyle asra
Ya Ali Kerem kanisin kalma kusura
Tövbe günahlarımıza estağfurullah"

Secde

"Ellerin kabesi var benim kabem insandır."

Ayin-i cemde halka namazı dediğimiz cemal cemale oturulur. Allah'ın güzelliği insanın cemalindedir. Her şeyin merkezinde insan vardır. Onun için insana secde edilir. Ancak, insana tapılmaz. "Kişinin namazı kalbindeki nurdur. Sizden kim onu elde etmek isterse kendisini nurlandırsın." Diye kabul edilir ve secde Aşk ile yapılır.

"Hararet nardadır sacda değildir
Keramet hırkada taçta değildir
Her ne ararsan kendinde ara
Mekke'de Kudüs'te hac da değildir"

Hacı Bektaş Veli

Semah

Semah geleneğinin kökeni Kırklar Cemi ile açıklanmaktadır. İlahi bir aşk olarak görülür. Semah seyirlik bir oyun değil, kutsal olarak görülen hareketler bütünüdür. Bunun içindir ki semah edilirken "*Seyir için olmaya, Hakk için ola, Hakk için ola*" diyerek seslenilir. Ne yazık ki kabul edilemez bir olgu olmasına rağmen şimdilerde düğünlerde ve eğlence mekânlarında semah (edilmiyor) oynanıyor. Cem sadece semahtan ibaretmiş gibi sunuluyor. Törenlere semah ekipleri oluşturuluyor. Bu da Aleviliği bir folklor öğesiymiş gibi sunanların ekmeğine yağ çalıyor. Semah, Alevi felsefesinin ve yolunun önemli inanç unsurlarındandır. Semah aynı zaman-

da Aleviliğin temel ibadeti olan cemin de önemli bir parçasıdır. Onun içindir ki yetmiş iki milleti bir gözle gören "Alevi felsefesi, hümanist özüyle ulus ve dünya barışına katkı sağlayacak içeriktedir. Felsefenin olmazsa olmazı olan semahın korunup yaşatılması; ulusal kültür mozaiğini zenginleştiren unsuru olması yanında, barışa, dostluğa, kardeşliğe ve birlikteliğe davetiyle önemli bir işlevi yerine getirecek kudrette olduğu da açıktır."[93]

Farklı Alevi-Bektaşi yörelerinde, yüze yakın farklı semah tipleri ve değişik adları bulunmaktadır. Bunlardan en tanınmışları Kırklar Semahı, Turnalar Semahı, Gönüller Semahı, Kırat Semahı, Hubyar Semahı gibi adlarla bilinen değişik yörelere ait semahlardır.

Semahlar normalde kadın erkek karışık, yalın ayak, baş açık, bele kuşak bağlanarak yapılmaktadır. *"Başım açık yalın ayak yürürüm, Sen merhamet eyle lebi balım yar."* Semahın yöresine ve türüne göre semah edenlerin sayısı da değişebilmektedir. Semaha kalkanlar, uzaydaki gezegenler gibi birbirlerine dokunmadan, daire şeklinde ve karşılıklı durarak semah ederler.

Bütün semah türlerinde ortak olan özellik, yavaş hareketlerle başlayıp, giderek hızlanmasıdır. Semah, ağırlama, yürüme ve hızlanma olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Zakir, semah deyişini bu bölümlerin ritmine uygun çalarken, semahçılar da buna uygun olarak hareket ederler. Semah sırasında yapılan el hareketlerinin ve duruş şekillerinin değişik mistik, felsefi anlamları bulunmaktadır. Örneğin: Eller haktan alıp, halka vermek, gökyüzüne ve yere bakan eller 1. kapı hava ile 4. kapı toprağı, kalbe giden eller canı temsil eder.

Semah sırasındaki el, kol hareketlerinin turnalarla da benzediği görülmektedir. Bunun nedeni halkın turnayı kendi

93 Yusuf Sağlam, Kardeşlik Töreni, Semah, s. 100.

özlemlerini ulaştıran bir can yoldaşı, dertlere çare bulan bir kuş olarak görmesi ve semaha hareketle, sözle turnayı da dâhil etmiş olmasıdır. Turna'nın sesi Hz. Ali'nin sesi ile benzeştirilip saygı duyulması bakımından da önemli olup, Alevilerce deyişlerde de özel bir yere sahiptir.

Buna şöyle bir örnek verebiliriz:

Yemen ellerimden beri gelirken
Turnalar O şahı, şahı görmediniz mi?
Hava üzerinde semah dönerken
Turnalar O şahı, şahı görmediniz mi?
Aman turnam Aman Ali'mi sin sen?
Yoksa Hünkâr Bektaş Veli'mi sin sen?
Ali sevilmez mi, hey, hey deli misin sen?

Yine bir başka semah türü olan Kırat Semahı ile insana sadık bir hayvan olması, rüzgâr gibi gitmesi gibi yararlı özellikleri nedeniyle at tasvir edilmiş ve semaha adı verilmiştir.

Ayrıca; Muhammed Ali Semahı, Kırklar Semahı, Abdallar Semahı, Ali Yar Semahı, Hacı Bektaş Semahı gibi türlerde de görüldüğü gibi inanç önderlerinin adlarının da semahlara verildiği görülmektedir. Semah türlerine verilen adlarda bölge ve topluluk isimleri de bulunmaktadır. Şiran Semahı, Hubyar Semahı, Urfa-Kısas vs.

Cem İbadeti sırasında Miraçlama deyişinin sonuna doğru Kırklar Semahı dönülür. Miraçlamadan sonra veya cem bitikten sonra bazı yörelerde istek semahları da dönülür. Zakirin deyişi ile meydana çıkan semahçılar, meydana niyaz ederek semaha başlarlar. Ağırlama, yürüme ve hızlanma bölümlerinin ardından, yan yana gelip birliğe dönüp, Pir'in karşısında duaya dururlar. Alevilikte insan Hakk'ın bir parçasıdır, dolayısıyla insan Hakk'a korkuyla değil sevgiyle yaklaşma-

lıdır. Aleviler Hakk'ın cezalandırıcı değil, sevgi dolu olduğuna inanırlar. Alevi öğretisine göre Hakk'a ulaşmanın en iyi yolu İnsan-ı Kâmil olmaktır. İnsan-ı Kâmil ise Hakk'ın yeryüzünde yarattığı en şerefli varlıktır. (Eşref-i mahlûkat) Semahlar aşk ile Hakk ile Hakk olmak adına Hakk için ola.

Şu fani dünyaya geldim giderim
Bin yılda bir çiçeğin bittiğin gördüm
Ana rahminden geldim cihana
Nice bin yıl yattığın gördüm

Atamın belinde boyandım kana
Al yeşil nurundan indim kandile
Atam bahane oldu geldim cihana
Erenlerin ikrar verdiğin gördüm

Sülük sohbetinin ya sünneti kaç
Eğer kâmil isen; gel bir irfan aç
Dünya kurulmadan güveren ağaç
Güverip hurmanın bittiğin gördüm

Gülün emri neydi? Gül şaha çekti
Bülbülü de gülün oduna yaktı
Bunca melaike seyrana çıktı
Ol Şems-i Tiflis'in öttüğün gördüm

Ol deryada balığın yatağında
Peydah oldum Muhammed'in dağında
Evvel kul yoğudu cennet bağında
Getirip Cebrail'in diktiğin gördüm

Seyyit Mehemmed'im bu sıraya kattım
Yalan dünya sana çok gelip gittim
Âdem Safiyullah'la arzuhal ettim
İnsanları katere çektiğin gördüm

Alevilikte Dört Kapı Kırık Makam

Şekilcilikten, dogmalardan ve katı kurallardan uzak; Tanrı-İnsan-Doğa sevgisi, hoşgörü, gönül ve ruh temizliğine dayanan Alevilik, "*Şeriat, Tarikat ve Marifet*" kapılarından geçip "*Sırr-ı Hakikat*"a giden bir yoldur.

Dört Kapı-Kırk Makam ilkeleri, yüzaltmış menziliyle doğruluğu, temizliği, "*nefsine, hiddetine, eline, beline, diline sahip olmayı*" daha açık bir deyişle, ilim ve irfan yoluyla eksiksiz ve noksansız kâmil insan olmayı emreder. Mürşid-i kâmil (olgun ve yetkin insan) olmanın manevi aşamaları olan dört kapının (Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat'm) onardan kırk makamı ve yüzaltmış menzili (mertebesi) vardır. İnsanın oluşumundaki doğa unsurlarının önemini vurgulayan Hacı Bektaş Veli ibadetleri, yaşam biçimleri ve düşünceleri itibariyle insanların yer aldıkları makamları şöyle açıklamaktadır:

1. Bölük, abidlerdir (sofular, Tanrı'ya kulluk edenler), Bunlar şeriat kavmidir ve asılları yeldir. Yel hem safi'dir hem de kavi'dir. (hem şifa vericidir hem de kuvvetlidir) Zira ki yel esmeyince daneler samanından ayrılmaz. Eğer yel esmeseydi mecmu-u âlem (bütün âlem) kokudan helak olurdu... abidlerin taatleri (ibadetleri) namaz, oruç, zekât ve hac'dır. Aruzları: Dünyayı terk etmek ve ahireti sevmektir.
2. Bölük: zahidlerdir (dini emirlere aşırı bağlı olanlardır) Bunların aslı od'dandır (ateştendir) Bunlar tarikat taifesidir. Od gibi dünü gün yansalar gerektir. Bunların ibadetleri her zaman Allah'ı anmak ve zikretmektir.
3. Bölük, ariflerdir. Bunlar marifet kavmidir. Aslı su'dandır. Su, hem arıdır, hem arıtıcıdır. Arifler de hem arıdır (temiz ve saftır) hem arıtıcıdır. Ariflerin ibadetleri tefekkür (düşünme) ve seyir'dir. (gerçek varlığa ulaşmaktır) Zira

kim, cümle nesne canla dirilir can marifetle dirilir. Marifetli can erenler canıdır; marifetsiz can hayvanlar canıdır. Can iki türlüdür. Biri candır, biri can-ı candır. Bir nicelerin canı, bir nicelerin teni ölür. Canları ölenlerin tenleri hayatta yaralı, gönülleri hastedır. Tenleri ölüp canları ölmeyen âşıklardır, ariflerdir.

4. Bölük, muhiblerdir (sevener, âşıklar) Bunların aslı topraktandır. Toprak, teslim-i rıza (turab) olmaktır. Muhib dahi teslim-i rıza olmaktır. Bunlar hakikat kavmidir. İbadetleri münacat'tır. (Tanrı'yı özünde bulmaktır) Eğer muhiblere sorsalar ki " Tanrı'yı nasıl bildiniz?" muhiblerin yanıtı şudur: "Tanrı'yı kendi özümüzde bildik ve hem kendi özümüzü Çalap Tanrı'da bildik. Sözümüzün delili, şartı budur ki, Hz. Resul buyurur ki: "*Men arefe nesehu, fekad arefe Rabbehu*" Yani her kim kendisini tanırsa, nefsini, özünü bilirse, Tanrı'yı bilmiş olur.

İmam Cafer Sadık'a göre;

- Şeriat gemidir, tarikat denizdir, marifet gavvastır (dalgıçtır), hakikat ise dürr'dür (incidir). Pir olan kimse, gemiye binip tarikat denizinde yüzmesi ve marifette dalgıç olup hakikat incisine erişmesi gerekir.
- Şeriat yakın olmaktır; tarikat kendini ispatlamaktır; marifet sözün gerçek anlamını bilmektir; hakikat vasıl olmaktır (Hakk'a ermektir)
- Şeriat kulluk etmektir; tarikat bilmektir, marifet ermektir, hakikat görmektir.
- Şeriat tendir; tarikat ettir; marifet iliktir; hakikat candır.
- Şeriat işitmektir; tarikat görmektir; marifet anlamaktır; hakikat bilmektir.
- Şeriat kapıdır; tarikat eşiktir; marifet sövedir (çerçevedir) hakikat kilittir.
- Diğer bir tanıma göre, Şeriat çerağdır; Tarikat fitildir; Marifet yağdır; Hakikat şuledir (ışıktır). İmdi (Şimdi, buna göre) taliplere dahi öyle gerektir ki. Çerağ gibi doğru

duralar; fitil gibi yanalar; yağ gibi eriyeler; nur gibi şule vereler. Erenler meydanından dönmiyeler. Tarikat halinde duralar, dahi hakikatten çıkmayalar; mürebbiden, müsahipten dönmüyeler; talip olalar, kalıp olmayalar...

Hakikat dil ile ikrar, kalp ile tasdik, vücut ile ameldir. Hakikat Hak yoludur. Hakikata giren taliplerin külli işleri Hakk'a layık olması gerekir. Diğer bir tanımla, Hakikat doğru rah-ı kadimdir ve hem doğru binadır.

Alevi cemlerinde, özellikle ikrar ayininde, yola girmek isteyen talip ve musahip canlar, Mürşit huzurunda ve Mansur darında ikrar verip nasip alırken, her şeyden önce Dört Kapı Kırık Makam ilkelerini bilmeleri ve bu aşamalardan geçmeleri gerekir.

Üçler: Allah, Hz Muhammed, Ali-yel Murtaza.

Beşler: Hz.Muhammed, Ali-yel Murtaza, Fatime-tül Zehra, Hasan Hulki Rıza, Hüseyn-i Şahı şehidi Kerbela.

Yediler: Hz. Muhammed, eşi Hatice, kızı Fatımai, damadı Ali, torunları Hasan, Hüseyin ve Hazreti Muhammed'in ailesinde, Ehl-i Beyt'inde saydığı Selman Farisi'dir. İmam Musa-i Kazım'a kadar olan imamlara da "Yediler" veya Yedi İmamlılar denir. Yedi ulu ozan: Hatayi, Nesimi, Fuzuli, Kul Himmet, Virani, Yemini, Pir Sultan Abdal.

On Dört Masum-u Pak: Henüz çocuk yaşta iken zalimce katledilen on dört çocuğun adıdır. On dört Masum Pak, arılığın, masumluğun, saflığın sembolüdürler. On dört Masum Pak, Alevi toplumu için masumiyetin temsilcileri olmaları ile günlük yaşam içinde dahi anılırlar. On dört Masum Pak, Ehlibeyt ve On iki İmamlar'm evlatlarıdırlar. Emevi ve Abbasi halifeleri zulüm ve katliamlarını sadece Ehl-i Beyt'in büyüklerine değil, çocuklarına karşı da uyguladılar. Küçük yaşta şehit edilen, sayıları on dört kişiyi bulan bu gencecik

çocuklar, Alevilerde suçsuz, günahsız ve temiz anlamında "masum-u pak" olarak anılırlar. Zilhicce (Kurban bayramının içinde olduğu aya zilhicce ayı denir) ayının 28-29-30 günlerinde Mâsûm-u Pâk Orucu'nu tutulur. Bu orucun peşinde, Muharrem'in birinde başlayan Mâtem Orucu tutulur.

1. **Muhammed Ekber:** İmam Ali'nin oğludur. Hz. Fatıma'nın karnında çocuk iken Tahir isimli bir lanetli şiddetle kapıyı itmiş, kapı Hz. Fatıma'nın üzerine düşmüş kanaması olmuş çocuğu düşürmüştür. Şehit olmuştur. Anne ve baba acısını tadan Hz. Fatıma evlat acısıda çekmiştir. Kırık kapı olarak tarihe yazılmıştır. Muhammed Ekber'e yapılan bu olay ileride Ehlibeyt'e yapılacakların habercisidir.
2. **Abdullah:** Hz. Hasan'ın oğludur. Yedi yaşında bir çocuk iken, muaviye'nin adamlarından Tahla bin Amir taradından şehit edilir. Babası tarafından Medine'nin Bakiy mezarlığına defnedilir.
3. **Abdullah:** Hz. Hüseyin'in oğludur. Henüz iki yaşında iken, Kerbela'da Abdullah ibni Erzak Dımışkı tarafından şehit edilir.
4. **Kasım:** Hz. Hüseyin'in oğludur. Henüz üç yaşında iken, Kerbela'da Hazime Kahl tarafından şehit edilmitir.
5. **Ali Asgar:** Hz. Hüseyin'in oğludur. Henüz bir yaşında iken Kerbela'da babası Hz. Hüseyin tarafından Yezit ordusuna gösterilerek, yavruya su vermelerini ister. Arm ibni Sad'ın emriyle, Harmele adında melun ıkçu tarafından şehit edilir.
6. **Kasım:** Diğer bir adı "Hüseyin"dir. İmam Zeynel Abidin'in oğludur. Üç yaşında iken, Bekir İbni Urve tarafından şehit edilir. Kabri Basra şehrindedir.
7. **Ali Eftar:** İmam Muhammed Bakır'm oğludur. Altı yaşında çocuk iken, Ahmet ibni Masnsur tarafından şehit edilmiştir. Kabri Safa'dadır.

8. **Abdullah:** İmam Cafer Sadık'ın oğludur. Üç yaşında çocuk iken, ibni Mercan tarafından şehit edilir. Kabri Bestam'dadır.
9. **Yahya El Hadi:** İmam Cafer Sadık'ın oğludur. Dört yaşında çocuk iken, Abbasi hükümdarı huzurunda, Abdullah ibni Mahmut Küfi tarafından şehit edilir. Kabri Bağdat'tadır.
10. **Salih:** İmam Musa'yı Kazim'ın oğludur. Dört yaşında iken Osman ibni Abdullah tarafından şehit edilir. Kabri Şiraz'dadır.
11. **Tayyib:** İmam Musa'yı Kazim'in oğludur. Yedi yaşında iken, Yusuf ibni İbrahim tarafından şehit edilir. Kabri Rey şehrindedir.
12. **Cafer:** İmam Muhammed Taki'nin oğludur. Henüz dört yaşında çocuk iken, Yusuf ibni İbrahim tarafından şehit edilir. Kabri Iran'ın Kum şehrindedir.
13. **Cafer:** İmam Ali'yül El Naki'nin oğludur. Henüz üç yaşında çocuk iken, Yusuf ibni İbrahim Dımışkı tarafından şehit edilir. Kabri Cezire'dedir.
14. **Kasım:** İmam Hasan al Asker'in oğludur. Henüz bir yaşında bebek iken, Muhammed Nasır Dımışkı tarafından şehit edilir. Kabri İran'ın Rey şehrindedir.

On Yedi Kemerbest:

Bu konuda 2 rivayet vardır. Birincisi İmam Ali'nin kendi çocuklarına, kendi eli ile kemer kuşattığıdır. Bunlar; İmam Hasan, İmam Hüseyin, Hadi-i Ekber, Abdülvahid, Tahir, Tayyib, Türab, Muhammed Hanefi, Abdurrauf, Ali Ekber, Abdülvahab, Abdülcelil, Abdurrahim, Abdülmuin, Abdullah Abbas, Abdülkerim, Abdüssamed.

Peygamberimiz Hz.Muhammed Mustafa (A.S.)' ın Miraç Gecesi dönüşü uğradığı Kırklar Cemi'nde, bir üzüm tanesi ezilip (engur edilip) içilir. Kırk kişi de mest olup, semaha

kalkar. Peygamberimizin başındaki imamesi düştüğünde, Allah'ın isteği ile ilk sekiz kişiye Hz.Ali, daha sonrakilere de Hz.Selmani Faris'in kuşak kuşatıkları bu 17 kişiye (Kemerbest-i Handan) adı verilmiştir. On yedi Kemerbest'in çoğu Ehlibeyt yolu için şehit olmuştur. On yedi Kemerbestler, Hz. Ali ile aynı düşünce, felsefe ve inancı paylaşan ve Hz. Ali tarafından kemer bağlanan, nasib (icazet) verilen kutsal kişilerdir. On yedi Kemerbestler, diğer bir tanımla Hz. Ali'nin fikir ve mücadele arkadaşlarıdır. Kemer, Hırka ve Tac, bilindiği gibi, kemale ulaşmış, hakikate ermiş kişilere giydirilir.

1. Hz. Selman-ı Farisi, eceliyle.
2. Ammar Bin Yaser, şehit edildi. (Muaviye)
3. Malik Eşter Bin Haris, zehirlendi. (Muaviye)
4. Muhammed bin Ebubekir, işkencede öldürüldü. (Muaviye)
5. Veysel Karani, şehit edildi. (Muaviye)
6. Ebu-Zer Gaffari, eceliyle.
7. Zeyd bin Haris, şehit edildi. (Muaviye)
8. Abdullah bin Yedi, şehit edildi. (Muaviye)
9. Abdullah bin Adiel Haris, şehit edildi. (Muaviye)
10. Abu el Hisam, şehit edildi. (Muaviye)
11. Haris Seybani, şehit edildi. (Muaviye)
12. Haşim bin Utbe, şehit edildi. (Muaviye)
13. Muhammed bin Ebu Hazika, şehit edildi.
14. Kanber, şehit edildi. (Zalim Haccac)
15. Mürtefi bin Vecza, şehit edildi. (Muaviye)
16. Said bin Kays, şehit edildi. (Muaviye)
17. Abdullah ibn-i Abbas, şehit edildi. (Muaviye)

On İki İmam:

Hz. Ali Kerramallahü Veche, İmamı-ı Hasan, İmamı-ı Hüseyin, İmam-ı Zeynel Abidin, İmam-ı Muhammed Bakır, İmam-ı Cafer Sadık, İmam-ı Musa Kazım, İmam-ı Ali Rıza, İmam-ı Muhammed Taki, İmam-ı Aliy'yül Naki, İmam-ı Hasan el-Askeri, İmam-ı Muhammed Mehdi.

Muhammet Ali'nin aslın sorarsan
Taç Muhammet ismi baş ile geldi
Eğer Hakkı öz kalbinde ararsan
Hatice Fatima kaş ile geldi

Gözde bir nokta var Ali bilesin
Fehm ed ki Hakk'ı kendinde bulasın
Cavidan ilminden haber alasın
Hasan'la Hüseyin huş ile geldi

Kirpiktir Zeynel'dir secdeyi kılan
Bakırdır burundan kokuyu alan
Cafer'dir yüzünde balkıyıp duran
Yedi hat üstünde beş ile geldi

Bıyıktır sakaldır Kazım-ı Rıza
Dudağı Taki'den derisin düze
Ağzı suyunu Naki'den süze
Hasan el Askeri dişile geldi

Dilde söyleyen Mehdi'dir meğer
Mümin müslüm onun vasfını eyler
Sıdkına çağıranların kalbine doğar
Ah eder dedesi yaş ile geldi

Münkir münafık bu sırra eremez
Aldanır karaya fehmine varamaz
Hakikaten arar Âdem'de bilmez
Dolar mescide boş ile geldi

Fedayi çağırırı Settar el Gafur,
Âdemi hak bilmeyen mutlaka kâfir
Âdem değil midir hatem-ül mühür
Bu sevda serime cuş ile geldi.

Alevilikte Kırklar:

Alevi inancına göre kırklar, Tanrının ruhları yarattığında yaratılan, her devir ve zamanda yeryüzünde bulunduklarına inanılan ermişlerdir. Bu kırk ermiş dünyanın çeşitli zamanlarında insan suretinde yeryüzüne gelmişler, ölümlerinden sonra da değişik donlarda (başka kimlikte) yaşadıkları ve dünya durdukça da yaşayacakları kabul edilmektedir. Kırkların 23'ü erkek 17'si kadındır. Hiçbir kaynakta kırkının isimleri bulunamamaktadır. Kırklar, Hz. Ali ile beraber Kırklar Meclisinde toplanan Arif-i billâh mertebesine (Tanrı gizemine) ulaşmış ulu kişilerdir. Hz. Ali, bu velayet (ermişlik) makamının başıdır. Bu nedenle Hz. Ali'ye 'Velayet Şahı' , 'Velayet Rehberi' gibi unvanlar verilmiştir.

Kırklar Meclisi, Alevi gizemciliğinin (tasavvufunun) özünü oluşturur. Kemal aşamasını (İlim ve İrfan) simgeleyen bu ermişlik makamında (Hakikat Kapısında) her can eşittir. Bu makamda ırk, dil, din renk, mevki, mertebe, cinsiyer farklılığı gözetilmez. Arınmış, gönlü temiz insanların ulaşabileceği bu son durakta, Hallac-ı Mansur'un da ifade ettiği gibi "ben", "biz" veya "sen" yoktur; ben, biz, sen ve o hep "bir"dir.

Kırkıların, hepimiz bir gönül, bir cihetiz; "birimiz kırkız kırkımız biriz" demeleri işte bundandır. Kırklar meclisi ölmeden önce ölmenin (nefsini yenmenin) ve Hakk ile hak olmanın (ikilikten kutulup birliğe varmanın) mertebesidir. Kırkların Hz. Fatıma'nın evinde toplanması ve onyedisinin bacılardan oluşması, Alevilikte kadına verilen önemin ve eşit değerin göstergesidir. Alevi Bektaşi cemleri, Kırklar Meclisi'nden kaynaklanır.

Yetmiş İki Kerbela Şehidi:

Hz. Hüseyin ile birlikte Kerbela meydanında Yezid ordularına karşı göğüslerini siper ederek onurluca ser veren, ama

zalime sır vermeyen ve Alevilerce saygıyla anılan yetmiş iki şehittir.

"Canan bizim canımızdır
Teni bizim tenimizdir
Sevgi bizim dinimizdir
Başka dine inanmayız"

Âşık Hüdai

"Hakk Muhammed Ali, Üçler, Beşler, Yediler, On İki İmamlar, On Dört Masumu Pak, On Yedi Kemerbest, Kırklar, Kerbela Şehitleri, Cümle Erenler katarlarından, didarlarından ayırmaya."

Ayin-i Cem

Ayin-i cemde kurban (lokma) en esaslı unsurdur. Kurbansız cem olmaz. Kurban illa bir şey kesmek anlamında değil, lokma yerine geçen türlü yemişler de lokmadır. Lokma yerine geçen türlü yemişler ve kaynatılan "Kara Kazan" tüm birlikteliğin, hakça paylaşımın ana unsurudur. O nedenle cemler halk arasında kurban adıyla da anılır. Düşünsel olarak ise yola kurban olmak anlamındadır. "*Allah Allah, yüzüm yerde, özüm darda, erenler huzurunda, Hak Muhammed Ali divanında canım kurban, tenim tercüman...*" Buna göre genel anlamıyla yol (erkân) olarak adlandırılan dört tür Cem Ayin-i-Erkânı, (Ayin-i Cemi (Kurbanı) sayabiliriz.

1. İkrar Ayin-i Cemi (Kurbanı)

"Canimiz melek canidir
Tenimiz Selman tenidir
İçtiğimiz aslan sütüdür
İçebilirsen gel beri

Ben has bahçenin gülüyüm
Ayn-i Cem bülbülüyüm
Kırk kapının kilidiyim
Açabilirsen gel beri"

Pir Sultan Abdal

Alevi ana-babadan doğan isteyen her can, tamamen özgür iradesiyle "*özünü-benliğini yola turap eder.*" Yol'a talip olmak turab olmaktır. Alevi ana-babadan doğan kişi Alevi kökenlidir. İkrar verdikten sonra Yol'a dâhil-talip olur. Ebu Türap, Alevilikte Hz.Ali şahsında toprağın babası anlamına gelir. Bu onun mütevazılığı yanında evrenin "*Her şey doğadan gelir, doğaya gider*" felsefesinden kaynaklanır. İnsanoğ-

lu doğar, büyür, yaşar, ölür ve bedeni toprak olur. Toprakla birleşir ve bütünleşir. Ona karışır. Toprak her şeyi karşılıksız verir, karşılıksız alır. Her zaman ayaklar altındadır yani en alçak gönüllüdür. Herkes tarafından çiğnenmiş olmasına rağmen kimseye dert yanmaz. Herkese hoşgörü ile sevgi ve şefkat ile yaklaşır. Toprak cömerttir. Toprak berekettir. Toprak, onla başlayıp onla bitmektir.

Alevi yolunda, yola girmeye "*İkrar-Nasip Alma-Teslim olma, Ölmeden önce ölmek*" demektedirler. İkrar söz vermektir. Yoluna girmenin, bağlanmanın, yolu layıkıyla sürdürmenin adıdır. "*Öl ikrar verme, öl ikrarında dönme, gelme gelme, dönme dönme*" Hakk Yol'u doğruluktur. Yol, hayır ve şer üzerine, yalan üzerine değil, ikrar iman üzerine kurulur.

Sonradan "*Bir daha dünyaya gelsem böyle yapmazdım.*" demek yerine, nefsini ölmeden önce öldürüp yeniden doğuşu yaşamak diye anlamlandırılır. Cem için İkrar gerekir. İkrar için ise itikat gerekir.

"Nefsi öldür ölmeden
Böyle emretmiş yaradan."

Âşık Veysel

İkrar ceminde, Rehber can ya da canları, '*Cümle cem erenlerinin aşk-ı niyazı*' diye eşiğe niyaz ettirerek meydana getirir. Meydana gelerek ikrar verecek canlar; baş açık, yalın ayak, boyunlarında bent[94] ile üzerlerinde varsa takı ve süs eşyası çıkarılmış olarak[95] meydanda dedeye takdim eder.

İkrar verecek canlar, sağ elleriyle sol kulak memesini, rehberde boyunlarına bağlanan bendin ucundan tutar.

---

94 Daha sonra bellerine bağlanacak uzunlıkta tülbent ya da şerit bez, kemerbest.

95 Bu durum dünya varlığından arınmış olmayı simgeler.

Rehber: "*Marifetten gelip sırrı hakikate gidiyoruz destur Pirim...*

Hü Erenler... Hak Muhammed-Ali'nin yoluna, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin katarına girerek, erenler meydanına koç kuzulu kurban kurban olarak ikrar verecek canları meydana getirdim. Ölümüz olur, dönüşümüz olmaz başımız acık, ayağımız yalın. Özümüz darda, yüzümüz yerde. Pir'den ne gelirse "Allah eyvallah" dedik, durduk darına. Boynumuz kıldan ince, yolumuz kılıçtan keskin. İnandık iman getirdik. Huzurunuzda birliğe yettik."

Dede, Canlar, "*Hak Muhammed Ali kabul eylesin*"

Rehber her seslenişte dört kapıyı simgeleyen dört adım atar. "*Hü... Şeriat Erenleri, Hü... Tarikat Erenleri, Hü... Marifet Erenleri, Hü... Sırrı Hakikat Ustazları.*"

Dede, Rehberin her adımından sonra: "*Gerçeğe Hü Şeriat Erenleri, Gerçeğe Hü Tarikat Erenleri, Gerçeğe Hü Marifet Erenleri* ve devamla; *Gerçeğe Hü Sırrı Hakikat Erenleri. Bu yol çok zordur demirden leblebidir yenilmez. Ateşten gömlektir giyilmez. Gelme, gelme! Gelirsen dönme! Gelenin malı gider, dönenin canı gider. Öl ama ikrar verme. Öl, ikrarından dönme! Gidin düşünün, konuşun öyle gelin.*"der.

Rehber can veya canlara; "*Bu yol, Hak Muhammed Ali, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli yoludur. Kıldan ince kılıçtan keskindir. Elinize, dilinize, belinize sahip, aşınıza, işinize, eşinize sadık olacağınıza Allah Eyvallah diyor kendinize güveniyor ve inanıyorsanız öyle ikrar verin ya da şu an hazır değilseniz daha sonra ikrar verebilirsiniz. Ne diyorsunuz?*" Canlar kendilerini hazır hissediyorlarsa "*Hü Eyvallah*" derler. Rehber tekrar başta olduğu gibi Dört Kapı'yı simgeleyen birer adım atarak bu gidiş gelişi üç kez tekrarlar. Son gelişinde:

"*Pirim, canların gönül birliğine, erenlerin aydınlık yoluna inanarak özümüzü turap edip, teslim-i rıza ile meydana geldik. Hü... Eyvallah*"

Dede: "*Canı bedeninizle Hak Erenlere teslim-i rıza oldunuz mu? Verdiğiniz ikrar üzre niyaza varınız.*" İkrar verecek canlar niyaza inerler.

Dede: " *Ne gördünüz? Ne işittiniz? Baş kaldırıp dile gelin.*" Niyazda olan canlar doğrulur. "*Hak gördük, Hak işittik*" derler.

Dede: "*Hak gören gözler ağrı acı görmesin. Hak Erenler, dinlemek anlamak nasip eylesin. Erenler canlar duydunuz, işittiniz hepiniz dilli başlısınız. Karar veremek için meydana gelen bu canları yola girmeye uygun görüyormusunuz? Duyduğunuz bildiğiniz ya da tanıklık ettiğiniz bir kusurları, alacağınız vereceğiniz ya da bir isteğiniz varsa dile gelin bile gelin, hakkınızı talep eyleyin.*" Bir müşgül yoksa devam edilir. "*Erenler, canlar bu canların ellerinden, dillerinden, bellerinden ve her bir hallerinden hoşnut ve razımısınız?*" diye dede üç kez sorar. Cemde bulunan canlar " *razıyız*" diye razılıklarını gösterdikten sonra, ikrar verecek canlar niyaz edip dara dururlar. Dardaki canlara dede:

"*Sizleri hazırdaki cem erenlerine sorduk. Her halinizden hoşnutluk razılık getirdiler. Siz kendinizi nasıl bilirsiniz? El gövdede kaşınan yeri bilir, özünüzü yoklayın; Ağlattığın varsa güldürmeye. Yıktığın varsa kaldırmaya. Döktüğünüzü doldurmaya, Küstüğünüzle barışmaya, Allah Eyvallah mı?*"

Dardakiler "*Allah Eyvallah*"

Dede: "*Elinize, dilinize, belinize sahip olacağınıza; aşınıza, işinize, eşinize sadık kalacağınıza; kendinize yapılmasını istemediğinizi başkasına yapmayacağınıza; hakkınıza razı olup herkesin hakkını kendi hakkınız gibi görüp gözeteceğinize; Allah Eyvallah mı?*"

Dardakiler: "*Allah Eyvallah.*" Dede: " *Burada olmayıp da başka bir zaman başka bir yerde herhangi bir can sizden davacı olup hak talep ederse, onun da hakkını hak bilip Hakk'tan kaçmayacağınıza Allah Eyvallah mı?*"

Dardakiler: *"Allah Eyvallah.*"

Dede: "*Bu ahdi ve ikrarı bozmayacağınıza, Hak Muhammed Ali şahit olsun mu?"*

Dardakiler*: "Olsun."*

Dede: *"Üçler, beşler, yediler, oniki imamlar, kırklar şahit olsun mu?*" Dardakiler: "*Olsun.*"

Dede: "*Erenler evliyalar, âşıklar, sadıklar ve hazırda bulunan cem erenleri şahit olsun mu?*"

Dardakiler: *"Olsun.*"

Dede: "*Hak erenleri dinlemek, anlamak nasip eyleye, ikrarınızı kaim ve daim eyleye. Bu ahdi, ikrarı bozmayacağınıza dair meydana niyaz olup, dara durunuz."* Canlar niyaz olup dara dururlar.

Dede: "*Eliniz erde, yüzünüz yerde, Özünüz dar-ı Mansur'da Hak Muhammed Ali yolunda Erenler meydanı Pir divanındasınız, Dört Kapı, Kırk Makam hak mı? Pir, mürşit ve rehber hak mı? On iki matem orucu, kırksekiz perşembe hak mı? Ana ata hakkı hak mı? Komşu hakkı hak mı?"* Canlar: "*Hak*" derler. Devamla Dede: "*Hak diyen diller ağrı acı görmeye, Allah Eyvallah diyen canları hak erenler katarından didarından ayırmaya."*der. Canlar dedenin önünde diz üzeri oturur. Dede en sağ tarafta oturanın sağ elinden tutar. Başparmağını kendi başparmağına rapteder. Talip sol eliyle dedenin eteğinden tutar. Onun solunda oturan eşi ve diğerleri kendi sağındakinin eteğinden tutar.

"İnnellezîne yubâyiûneke innemâ yubâyiûnallâh (yubâyiûnallâhe), yedullâhi fevka eydîhim, fe men nekese fe innemâ yenkusu âlâ nefsih (nefsihî), ve men evfâ bi mâ âhe-

de aleyhullâhe fe se yu'tîhi ecren azîmâ (azîmen). Ey Muhammed Şüphe yok ki sana baş eğerek ellerini verenler (seninle bîatlaşanlar), ancak Allah'la bîatlaşmışlardır, Allah'ın eli, onların ellerinin üstündedir; artık kim dönerse zararı kendi nefsinedir ve kim Allah'la (verdiği sözde) ahitleştiği şeyde durursa ona, yakında büyük bir ecir verilecektir. (Fetih:10)

Dede: "*Bismişah Allah Allah... Secde haktır âdeme, seyrangahız âdeme, El ele el Hakk'a dedik. Geldik bu Dem'e. Hal erenler halidir. Yol erenler yoludur. Gafil olmayın canlar, inen ustaz elidir. El bizden. Pençe; Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den ola. Hak Muhammed ya Ali pirimiz Hünkâr Hacı Bektaşi Veli.*"

"La Feta İlla Ali La Seyfe İlla Zülfikar Nasrun-Mim Allah Ve Fethun Karip Ve Beşirr il Mi mün, Ya Allah Ya Muhammed, ya Ali!" der. Sonra dede*: "Pirimiz, üstadımız, kutbu'l âlem Hünkâr Hacı Bektaşi Veli. Şah-ı Horasan, destur-u Pir, gerçeğe Hû!"* diyerek, canlar sırayla dedenin önünde niyaz ederler. Dede onlar niyazdayken sırtlarını, *"Allah, Muhammed ya Ali"* diyerek sıvazlar veya sırtlarına pençe vurur. Canlar dara durur.

Dede:*"Ta elest bezminde hakkın verdiği cümle kula. Kavl-i ikrar ahd-i misak üzre gitmektir yola. Al-i evladı Ali'den eyleyip tecdidi ahd. Ehl-i Naci'den olan, her maksuda vuslat bula. Mustafa ve Murtaza evladını candan sevip, Hünkâr'ın yolunu süren ehli tarike aşk ola. Gönül birliğiyle, ikrar veren canların ikrarının kabülüne diyelim; Allah Allah..."* Cemdekiler *"Allah Allah." der.*

Dede: *"Sizi sizden aldık size teslim ettik. "Bismişah... Allah Allah... Hak erenler, niyaza varan canları Ehlibeyt katarından didarından ayırmaya. Yüzü yerde, özü darda, ikrar veren canların, dilde dilekleri, gönülde muratları verile. Verdikleri ikrarda berkarar olalar. Görünür, görünmez ka-*

zalar, belalar uzak ola, Hak Muhammed Ali'nin himmetleri üzerlerimüzde hazır ve nazır ola. Dil bizden nefes Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den ola... Gerçeğe Hü..."

İkrar veren canların boyunlarındaki bent çözülerek bellerine bağlanır. Meydana niyaz edip yerlerine geçerler.

2. Görgü Ayin-i Cemi (Terceman Kurbanı)

Görgü Cemine girebilmek için, ikrarlı olmak, musahipli olmak, evli olmak, adap ve ahlaka uygun olmak, düşkün olmamak, yani toplum içerisinde her hangi yüz kızartıcı bir suçu bulunmamak. Pir'e, mürşide ve dedeye inançlı ve itikatlı olmak gerekmektedir. İtikat, körü körüne "inanç" değildir. İtikat sorgu-görgü-muhabbet üzerinedir. İtikat muhabbet üzerine hakikati aranmaktır. Muhabbeti ise yol'u doğru süren, sorgu-görgüden geçip, nefsini-egosunu öldürüp Hakk ile Hakk olan anlayabilir. Hakk Erenlerinin Yol'u rıza yoludur. Rıza ile muhibban olmaktır.

Görgü cemi ikrar cemine uysa da ikrar vermiş talibi görme amaçlıdır. Görgüsü yapılacak canları Rehberin öncülüğünde eşleriyle beraber dâr meydanına gelirler. Dedenin karşısında ve cemaatin huzurunda yalın ayak, sağ ayak başparmağı sol ayak başparmağı üzerinde, sol el altta sağ el üstte, bellerinde kemerbest kuşağı, niyaz ederek dâra dururlar.

Rehber: "*Destur-u Pir... Eli erde, yüzü yerde, özü dâr-ı Mansur'da, Hak- Muhammed-Ali yolunda, erenler meydanı, pir divanında. Canı kurban, teni tercüman. 12 imam ve 14 masum-u pâk efendilerimizin dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmak kavliyle ve Hakk erenlerin nasihatlerini kabul muktezasıyla amel etmek üzere, yalın ayak, yüz üzeri sürünerek gelmiş ayin-i cem erenlerinin izin-i icazetiyle, Muhammed-Ali yoluna, Seyyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Velî tarik-i nazenine dâhil olmak üzere, koç kuzulu kurbanlarıyla gelmişler. Hakk'ı görmüşler, Rah'ı Hakk bilmişler. Nesimi gibi yüzülüp, Mansur gibi asılıp, Fazlı gibi borç-*

tan halas olmak dilerler. Ve erenlerden himmeti pir niyaz ederler. Allah, eyvallah..."

Görgüden geçecek can veya canlar hep birlikte, bilmiyorlarsa rehber: *"Can-ı dilden bel bağladım evliya erkânına. Hamdülillah yine durdum pirimin divanına. Bi cümle kusurlarımı elime alıp geldim. Sığındım erenlerin lütfuna ihsanına. Rah-ı zulmetten çıkıp doğru yola bastım kadem. Mürşidim oldu Muhammed rehberimdir mürtaza. Yolumuz hak yoludur gayrilerden el yudum. Pirimiz Hünkâr Bacı Bektaş Şems-i Burc-u Evliya. Elimiz erde, yüzümüz yerde, özümüz Dar-ı Mansur'da Hak Muhammed Ali yolunda, Erenler meydanı Pir divanındayız. Bizlerden ağrınmış, incinmiş varsa dile gelsini, bile gelsin, özrümüzü meydana sersin, hakkını talep eylesin... Allah Eyvallah..."*

Dede: *"Erenler, canlar. Duydunuz işittiniz. Hepiniz dilli başlısınız. Görgüden geçmek üzere meydana gelen bu canların ellerinden, dillerinden, bellerinden ve her bir hallerinden hoşnut ve razı mısınız?"* Bunu üç defa tekrarlar. Cemde bulunan canlar herhangi bir müşgül yoksa "*razıyız*" derler. Dede: "*Allah da sizlerden razı olsun Hakk Muhammed ve Ali gönlünüzü görsün, muratlarınızı hâsıl eylesin. Âşık'a nişan, davaya bürhan isterler, davanız yoksa razılığınıza nişan gösterin*" der ve canlar önlerine niyaz ederek nişan gösterir.

Dede: "*Canlar sizleri hazırdaki cem erenlerinden sorduk. Her bir halinizden hoşnutluk ve razılık getirdiler. Hak cümlesinden razı ola. Sizler de razılık veren cem erenlerinden hoşnut ve razı mısınız?* Bu soru üç kez sorulur. Dardaki canlar herhangi bir müşgül yoksa "razıyız"derler.

Dede: "*Bugün burada olmayıp da başka bir zaman başka bir yerde herhangi bir can sizden davacı olup hak talep ederse, onun da hakkını hak bilip Hakk'tan kaçmayacağınıza Allah Eyvallah mı?*" Dardakiler "*Allah Eyvallah.*" derler.

Dede: "*Döktüğünüzü doldurmaya, Ağlattığın varsa güldürmeye. Yıktığın varsa kaldırmaya. Küstüğünüzle barışma-*

ya, Allah Eyvallah mı?" Dardakiler: "*Allah Eyvallah." derler.*

Dede: "*Elinize, dilinize, belinize sahip olacağınıza; aşınıza, işinize, eşinize sadık kalacağınıza; kendinize yapılmasını istemediğinizi başkasına yapmayacağınıza; hakkınıza razı olup herkesin hakkını kendi hakkınız gibi görüp gözeteceğinize; Allah Eyvallah mı?"* Dardakiler: "*Allah Eyvallah.*" derler.

Dede: *"Meydana koyduğunuz erenlerin, gizlediğiniz sizin. Ne dersiniz?"* Dardakiler "*Allah Eyvallah.*" derler.

Dede: "*Canı bedeninizle, verdiğiniz ikrar üzre niyaza varınız."* der. Canlar baş yere değecek şekilde niyaza varır.

Dede: *"Durduğunuz Mansur darı, gördüğünüz Hak didarı, ağız talip, dil müşit, ne gördünüz? Ne işittiniz? Baş kaldırıp dile gelin"* Niyazda olan canlar doğrularak: *"Hak gördük Hak işittik. Hakk'a geldik.*" derler.

Dede: "*Hak gören gözler ağrı acı görmesin. Hak Erenler, dinlemek anlamak nasip eylesin. İkrarla yürüdüğünüz yola sadık kaldığınıza ve kalacagınıza; Allah Eyvallah mı?* Üç defa sorar. Dardaki canlar her seferinde "*Allah Eyvallah.*" derler.

Dede: "*Allah Eyvallah diyen canları Hak erenler katarından didarından ayırmaya."* Canlar dedenin önünde diz üzeri oturur. Dede en sağ tarafta oturanın sağ elinden tutar. Başparmağını kendi başparmağına rapteder. Talip sol eliyle dedenin eteğinden tutar. Onun solunda oturan eşi ve diğerleri kendi sağındakinin eteğinden tutar. Dede:

"*Bismişah... Allah Allah... Secde haktır âdeme, seyrangahız âdeme, El ele el Hakk'a dedik. Geldik bu Dem'e. Hal erenler halidir. Yol erenler yoludur. Gafil olmayın canlar, inen ustaz elidir. El bizden. Pençe; Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den ola. Hak Muhammed ya Ali pirimiz Hünkâr Hacı Bektaşi Veli... La Feta İlla Ali La Seyfe İlla Zülfikar*

Nasrun-Mim Allah Ve Fethun Karip Ve Beşirr il Mi mün, Ya Allah Ya Muhammed, ya Ali! Pirimiz, üstadımız, kutbu'l âlem Hünkâr Hacı Bektaşi Veli. Şah-ı Horasan, destur-u Pir, gerçeğe Hû!" dediğibde, canlar sırayla dedenin önünde niyaz ederler. Onlar niyazdayken dede sırtlarını, *"Allah, Muhammed ya Ali"* diyerek sıvazlar veya sırtlarına pençe vurur. Canlar dâra durur. Dede:

"Ta elest bezminde hakkın verdiği cümle kula. Kavl-i ikrar ahd-i misak üzre gitmektir yola. Al-i evladı Ali'den eyleyip tecdidi ahd. Ehl-i Naci'den olan, her maksuda vuslat bula. Mustafa ve Murtaza evladını candan sevip Hünkâr'ın yolunu süren ehli tarike aşk ola. Gönül birliğiyle, ikrar veren canların ikrarının kabülüne diyelim Allah Allah... Sizi sizden aldık size teslim ettik. Bismişah... Allah Allah... Hak erenler, niyaza varan canları Ehlibeyt katarından didarından ayırmaya. Yüzü yerde, özü darda, ikrar veren canların, dilde dilekleri, gönülde muratları verile. Verdikleri ikrarda berkarar olalar. Görünür, görünmez kazalar, belalar uzak ola, Hak Muhammed Ali'nin himmetleri üzerlerimüzde hazır ve nazır ola. Dil bizden nefes Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den ola... Gerçeğe Hü... Niyazda bulunan her can kalkar ve geri geri çekilerek yerine geçer oturur.

3. Musahip Ayin-i Cemi-Kurbanı

"Hasan ile girdim ceme
Hüseyin sırrımı deme
Musahipsiz lokma yeme
Ali ye Selman olasın"

Hatayi

Musahiplik, Hz. Muhammed tarafından Medine'ye hicrette oluşturulmuş, muhacir ve ensar ailelere ikişerli olarak kardeşlik akdi yaptırılmıştır. Medine'ye onu korumak için yatağında yatan ve sonradan gelen Hz Ali'yi de Peygamber kendisine musahip kıldı. Peygamber Hz. Ali'ye hitaben dedi

ki; *"Ya Ali sen benim dünya ahret kardeşimsin, Musa'ya Harun neyse sende bana öylesin."* Sonrasında orada bulunan bütün Müslümanlara hitaben, bu Allah'ın isteğidir diye Buyurdu. Musahip kardeşliği Kur'an ayetlerinde vardır. Ayrıca, Alevilerce gerçek islamın uygulandığına inandıkları Hz. Muhammed dönemi Medine Vesikası'nda da madde olarak mevcuttur.

Talip, Pir'den nasip alır ve Musahip tutar ve Musahiplik Cemi erkânından geçerek kurban keser (tığlar). Musahiplerde *"Yârin yanağı hariç her şey ortaktır: Malı mala, canı cana katmaktır."*

"Musahip olanın özü yuyulur
Hak cemine el-ayaksız girilir"

Hatayi

Dede/baba ve pir, taliple, âlim cahille, mümin münafıkla, inanan inanmayanla, piri olan pirsiz olanla, düşkünler, evli kimseler bekârlarla, genç yaşlıyla, zalim mazlumla musahip olmaz.

Alevilerde kardeş çocukları arasında bile evlilik nadir olsa da olanaklı olduğu halde, musahiplerin çocukları arasında evlenmenin yasak olması musahiplik bağının oldukça önemli olduğunu gösterir. Buyrukta da musahibin kızının musahibin oğluna düşmediği, yani evlenmenin olanaklı olmadığı belirtilir.

Musahip olmak isteyen iki aile kurban keserler. Ayrıca o gece cemdeki bütün masrafları bu iki aile çekerler. Musahip Cemine/Kurbanına sadece musahibi olanlar katılır. Lokmasından da sadece musahipliler yiyebilir.

"Eğer farz içinde farzı sorarsan
Yine farz içinde farzdır musahip
Dört kapıdan kırk makamdan ararsan
Yine farz içinde farzdır musahip

Musahipsiz kişi ceme gelir mi
Ettiği niyazlar kabul olur mu
Muhammet Ali'den derman bulur mu
Yine farz içinde farzdır musahip

Musahipsiz ise ceme götürmen
Tecellisi bozuk Hakk'a yetirmen
Musahipsiz ile durup oturman
Yine farz içinde farzdır musahip

Farz Allah'tan kaldı ya sünnet kimden
Musahibin işi daima sırdan
Musahipli kişi ol şah-ı Merdan
Yine farz içinde farzdır musahip

Pir Sultan Abdal'ım hey kerem-kanı
Yine sensin dü cihanın sultanı
Aşnanı buldun musahibin hani
Yine farz içinde farzdır musahip"

Musahip olcak canlar daha evvel ikrar vermiş iseler, görgüdeki uygulama; ikrar vermemiş iseler ikrar erkânı uygulanır.

Dede, Cem'de bulunan rehber başta olmak üzere tüm cemaate bu kişilerin musahip olmalarına engel bir halleri olup olmadığını sorarak şöyle sürdürür:

"*Sevgili canlar! ... Adlı can, ... Adlı can ile Hak-Muhammed-Ali kavlince musahip kavline girmek istiyorlar. Siz bu kişileri tanıyor musunuz? Bunlar Hak yoluna ikrar verebilir mi? Hak için tanıklık ediniz...*" *Cemaat tanıklık ettikten sonra* Dede*: "Bu canlardan razı mısınız?"* diye sorar. Cemaat de rızalık verdikten sonra Rehber, musahip olacakların boyunlarına tülbent takıp, diz üstü çökmelerini sağ-

lar ve Dede der ki: *"Bakınız evlatlarım! Sizin arzu ettiğiniz musahiplik kavli, büyük kapıdır. Bu musahiplik kavli önce Ali ile Muhammed'den kalmıştır. Bunun kadrini bilmeli. Şimdi, birbirinize candan bağlı mısınız? Birbirinizi seviyor musunuz? Bu ikrardan, bu imandan dönmeyesiniz. Senin kanın benim kanım. Senin cismin benim cismim, kavline giriyorsunuz. Canı candan, kanı kandan, teni tenden, malı maldan ayırmayacaksınız. Ayıracak olursanız, lanet olsun mu? Hazret-i Ali'nin Zülfikar'ına uğrayasınız mı? Yüzünüz kara olsun mu?"* (Bunu üç kez tekrarlar)

Musahipler "*Eyvallah*!" diye cevap verirler. Ondan sonra On iki imamların adlarını anıp: *"...İkrarınız kadim ola, yüzünüz ak ola. İşiniz sağlam ola. Hak-Muhammed-Ali yardımcınız, gözcünüz, bekçiniz ola. Bu ahidden bu peymandan (sözden) dönmeyesiniz. Birbirinize muhabbetiniz daim ola. Hak Yoluna inancınız daim ola. Pirinizin, rehberinizin yoluna canınız feda ola. Yol kardeşlerinize riayetiniz çok ola. Başınız devletli ola. Ağzınız tatlı kala. Haramdan, zinadan, yalandan, kinden, kibirden, kahkahadan beri olasınız. Sağlıklı, mutlu olasınız. Malınız arta, Hakka yaraya. Üçler, Beşler, Kırklar, Yediler, Erenler, evliyalar, âşıklar, sadıklar, bağrı yanıklar, uyanıklar, Nesimi, Hata-i Sultan, Kızıl Deli, pirim Hünkâr Hacı Bektaşi Veli bu ahidde, bu demanda berkarar eyleye. Gerçeğin demine hü mümine ya Ali..."*

"Musahib davasın kılan
Evvel başdan hâlil gerek
Ruhu ruha ol şevk
Cesed dahi ölü gerek

Gönül ayinesin silüp
Kendi kemalini bilüp
Hırsla nefsi ölüp
Aşkla can diri gerek

Gönül ayinesin açana
Hakkı batıldan seçene
On iki derbendi geçene
Hakka gider yolu gerek

Şah Hatayi'nin bendine
Şah gerek şah menendine
Lahmukelahmi yurduna
Şah Murteza Ali gerek"

4. Abdal Musa Birlik Kurbanı

Abdal Musa Alevi yolunun önde gelen büyüklerinden olup, dergâhı Antalya'nın Elmalı ilçesi Tekke köyündedir. Alevi köylerinde yüzyıllardır uygulanan bir diğer gelenek de "Abdal Musa Kurbanı" veya "Birlik Cemi" olarak adlandırılmaktadır.

Hızır Samıt Ocağı süreğinde, yöre ya da köyde Görgü Cemleri, yapılacaksa eğer İkrar, Musahip Cemlerinin sonunda tüm köyün ya da yörenin katılacağı Abdal Musa Birlik Cemi yapılarak. Hizmetler mühürlenmiş olur.

Bu cem başka zamanlarda her daim de yapılabilir. Birlik-beraberlik, bereket -bolluk veya eğitim amaçlı da yapılabilir. Düşkün olmayanlar dışında, "*bizi biz bilen*" herkes bu ceme katılabilir. İstisnası yoktur. Burada düşkünlüğe bir açıklama getirmek gerekirse, "*Haksız yere keyfi olarak eşini boşayan, haram kazanç sağlayan, yalancı şahitlik yapan, nefsine hâkim olmayan, hırsızlık yapan, adam öldüren, insanlara zarar veren, komşusunu inciten, emekçinin ve yetimin hakkı yiyenler vs.*" Ceme alınmazlar. Böylece ceme katılanlar "*Seni senden sorarım*" kavlince bu yola gönül temizliğince gelmiş canlardır.

Alevi-Bektaşilerde sosyal disipline aykırı davranışlar topluluk hukuku çerçevesinde çözümlenmekte ve bu da cem

sırasında bütün cemaatin huzurunda onların da kararın oluşumuna katkıları ile olmaktadır. Kendilerinden şikâyetçi olanları cem'de bulunan canlar haklı görürlerse, şikâyet edilenler onları razı etmek zorundadırlar. Kimseyle küs, dargın ve kavgalı kalamazlar. Birine hakları geçtiyse, yâda başkasının hakkı kendisinde kaldıysa hesaplaşır ve helallik (razılık) alır. Barışmadıkça görgüleri yapılmaz. Eğer borçları varsa görgüden önce ödenir veya bir çözüme kavuşturulur. Bu durum, kişinin kendisi ile toplumla ve yol ile rızalaşmalıdır. Başka bir anlatımla; Alevi Yolu'nun yaşamın içinde oluşturduğu "Rıza Şehri" dir.

"Bir ulu şehirde tellalığım var
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir
Artık alıp eksik satsam gene kar
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir

Mezada vermişim şirin canımı
Tarümar eyleyip hanümanımı
Lal ü gevherimi dür mercanımı
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir

Elimdeki sermayemdir Ali'mden
Bir mangırlık malım yoktur malımdan
Bin hazine mal devrolur elimden
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir

Bu Rıza malıdır alıp sattığım
Üçler Beşler Kırklar pazar ettiğim
İmam Cafer dükkânıdır tuttuğum
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir

Hint Yemen'in malı değil satamam
Bu rıza malıdır kesip biçemem

Her nadana dükkânımı açamam
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir

Ledün derler işbu şehrin adına
Doyamadım lezzetine tadına
Metahımı koydum Hakk'ın katına
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir

Veli Baba der ki Hak'la pazarım
Tellal olmuş şu âlem gezerim
Kudret ile dükkânımı bezerim
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir"

Özellikle Osmanlı döneminde çoğunlukla uygulanan ve Alevi köylerinin mahkemeye gitme gereği hissetmediği halk mahkemesi denilen bu hukuksal boyut, artık sadece arabuluculuk, barıştırma düzeyinde yürütülmektedir. Cumhuriyet, büyük şehirlere ve yurtdışına göçle birlikte gerisini artık resmi adalet sistemine bırakmışlardır. Yine de bu sosyal yapı içerisinde düşkünlüğü gerektirecek suçlar kabul görmemekte, kendisisini bu sosyal yapının içerisinde kabul eden canlar kendisini düşkün addedecek bu tür suçlardan imtina etmektedir. Yeni sosyo-ekonomik yapı içerisinde cemler özellikle inanç ve ahlak-i eğitim işlevini her daim sürdürmektedir.

Günümüzde cemler köylerde, kentlerde, müsait bir evde, ya bir salonda veya cemevlerinde yapılmaktadır.

Abdal Musa Birlik-Muhabbet Cemi ve diğer cemler genelde aşağıda sıraladığım on iki hizmet sahiplerinin yapacakları hizmetler ve cemdeki okunacak gülbenk ve deyiş-düvazimamları aşağıdaki sıralı sistemle icra edilir. Ama bu cemde ikrar, musahiplik ve görgü yapılmaz. Yöresel bazı değişiklikler olmakla birlikte genelde cem bu şekilde yürütülür.

Cemdeki Sıralama

1. Hizmet sahipleri cemde gerekli araç ve gereçleri tamamlarlar. Peyik canları belirlenen gün ve yerde ceme çağırır.
2. Cemaat, cemevinde toplanır. Beraberinde getirdikleri lokmaları ile dara durup rehberden dua alırlar.
3. Pir, usulünce cemevine girip, meydan ve post duasını yaparak cemaatten cemi yönetmek için izin-desdur alıp, postuna oturur.
4. Dede, canlara eğitici bir konuşma yapar. Yol-erkân konusunda canlara bilgi verir, varsa soruları cevaplar.
5. Zâkirler, sazla deyiş çalıp söyler.
6. Süpürge (car) çalınır, hizmet duası verilir.
7. Post serilir, hizmet sahibi dört köşesi ve ortasına (Beşler'e) niyaz eder, hizmet duası verilir.
8. Dargınlar barıştırılır, sorunlar çözümlenir, canlardan rızalık alınır, ortak cem duası verilir.(Razılık alma / Gönül birleme)
9. On iki hizmet sahipleri deyişle meydana çağrılır, halktan onay alınır, duaları verilir.
10. Tezekâr "tarîkat abdesti" aldırır. Bir kadın ve bir erkekten oluşan hizmet sahipleri, önce erkek kadının eline su döker ve siler, ardından kadın erkeğin eline su döker ve ikisi sembolik olarak sırada oturan on iki kişinin eline birkaç damla su döküp havlu ile silerler. Dâra durup pirden, hizmet dualarını alırlar.
11. Çerağ duasını okuyup delil uyandırılır, hizmet duasını alır.
12. Kurban ve lokmaların duaları verilir. Lokma ve kurban verenler meydana gelip, hizmet sahibi ile birlikte duasını alırlar.
13. Cem mühürlenir. Kimse içeri girip dışarı çıkmaz. Canlar birbirine (yanlarındakine) ardından Hak için meydana niyaz eder.

14. Üç Düvazimam okunur. Muhabbet Erkânı yürütülür.
15. Miraçlama okunur, Kırklar Semahı yapılır. Hizmet duaları verilir.
16. Üç Tevhîd çekilir (Hakk'ın birliğini içeren deyişler okunup söylenir). (niyaz edilir)
17. İstek semahları yapılır. (Bu bölümde isteyen canlar semah döner)
18. Sakka suyu, şerbet vs. içecek dağıtılır, hizmet duası verilir.
19. Mersiyeler okunur. (Kerbala ve İmam Hüseyin'i konu alan deyişler) okunur.
20. Lokma ve Kurban (Sofra) hizmeti sunulur. Lokmacılar lokmaları (yemekleri) dağıtır. Ve *''Elimde yoktur hokka terazi, herkes odlumu hakkına razı.''* diye 3 defa seslenir. Dede hizmet ve destur (yemek yiyebilirsiniz) duası okur.
21. Lokmalar yenilip sofra duası edildikten sonra Dede *"Oturan duran, Pir-i pir civan, kovsuz kaybet siz, evine varansın..."* Dağılma (Gidene - Durana) duası verir. Bu duadan sonra isteyen gidebilir veya kalıp cem sonrasında muhabbet edebilir.
22. Bundan sonra da şu hizmetler yerine getirilir: Süpürge çalınır, post kaldırılır, On iki hizmet sahiplerinin duası verilir, çerağ dinlendirilir ve cem ibadeti sona erer.

Bunlardan başka, Koldan Kopma, Dardan İndirme, Hızır Kurbanı, Sultan Nevruz veya kurbanlı-kurbansız, eğitici, bilgilendirici toplantılar da yapılabilmektedir. Bu önemli günlerde de Kuran, nefes, düvaz okunmaktadır.

Alevi-Bektaşi toplumunun değer verdiği yine ibadetin içinden sayılan kutsal günleri ve sosyal değerleri vardır. Bu günleri de gereği gibi geleneklerine göre kutlar-kutsarlar. Bunları şu şekilde sayabiliriz.

Matem Orucu ve Aşure

Muharrem hicri takvimin birinci ayıdır. Muharrem ayının onuncu günü İslam öncesinde de kutsal sayılarak oruç tutulmaktaydı. Alevilerce Muharrem orucunun anlamı ise esas olarak 10 Muharrem 61 Hicri (10 Ekim 680) günü Emevi Halifesi Yezidin emriyle Hz. Muhammed'in torunu ve Hz. Ali'nin oğlu İmam Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesine dayanmaktadır. Bu olay sırasında Hz. Hüseyin'in ailesi ve taraftarlarından 72 kişi de Yezidin ordusunca acımasızca katledilmiştir. Bu gelişme tarihte *'Kerbela Olayı'* olarak bilinmektedir.

Hz. Hüseyin ve Kerbela şehitleri, Elbetteki onuru, düşünce ve inançları ve büyük idealler için canını vermiş kişilerden insanlık çok şey öğrenmiş. Çağlar boyu kendilerinden sonra gelenler için, erdem, yiğitlik, korkusuzluk ve haksızlığa direnme örnekleri oluşturmuşlardır. Hüseyin de bu örneklerden biridir. Hüseyin'in büyüklüğü, Yezid'in haksızlığı ve zalimliğine boyun eğmemek için, bir avuç yandaşıyla 4-5 bin kişilik silahlı çıkarcı güce Kerbala çölünde ölümüne direnmesiydi.

Aleviler, bu acı olayı Oniki İmamlar ve daha sonra katledilen Alevi uluları ile de bütünleştirerek, 1 Muharrem'den başlamak üzere on iki gün oruç tutarlar. (Muharrem ayı Hicri-Kameri takvimin 1. ayıdır. Kameri takvimde Muharrem 30 gün, devam eden diğer aylardan biri 29 diğeri 30 gün olmak üzere 12 ay vardır. Toplam 354 gündür. 10 yılda bir 365 gün olarak hesaplanır ve Ay takvimidir.)

Bazı yörelerde Ana Fatma için bir gün önceden, bazı yörelerde de Masum-u Pak orucu olarak üç gün önceden başlanır. Buna *'Matem Orucu'* da denilmektedir. Oruç süresince su içilmeden, sulu içeceklerle yetinmek, hayvan kesilmeme-

si, düğün, eğlence yapılmaması vb. gibi uygulamalar İmam Hüseyin'in matemini simgelemektedir.

"Bugün Matem günü geldi
Ah Hüseyin vah Hüseyin
Senin derdin bağrım deldi
Ah Hüseyin vah Hüseyin

Kerbela'nın yazıları
Şehit düşmüş gazileri
Fatma Ana kuzuları
Ah Hüseyin Şah Hüseyin"

Hatayi

Yine oruç günlerinin akşamlarında şehirleşmeden evvelki günlerde köy odalarında, cem evlerinde dedelerce Kerbela Olayını konu alan Fuzuli'nin "Saadete Ermişlerin Bahçesi" gibi kitaplar, Alevi ozanlarının Kerbela Olayı'nı konu alan hüzünlü deyişleri ki, bunlar "mersiye"olarak adlandırılır, okunurdu. Şimdi ise bu görenek zamanın şartlarına göre yine cemevlerinde geçmiş tarihimiz ve ulularımızın bize öğretileri muhabbet ortamında yapılan güncel etkinliklerle devam etmektedir. Bu orucun sonunda Aşure günü yapılır. O gün en az 12 yiyecekten pişirilen Aşure tatlısı da İmam Hüseyin'in oğlu İmam Zeynel Abidin'in Kerbela katliamından kurtulması ve Hz. Ali soyunun ondan sürmesinden duyulan memnuniyeti ifade etmektedir.

Etli pilav ve Aşure'nin topluma dağıtılması orucun bitiminde yani on ikinci günü akşamı veya on üçüncü gün yapılmaktadır. Bu nedenle bugüne Aşure Günü de denilmektedir. Bunun dışında Aşure ile Nuh peygamberin Nuh tufanı sırasında yediği son yemek ve başka inanışlarla da ilişkiler kurulur. Aleviler 48 perşembe, 12 İmam Matem orucu (12

gün) Fatma ana orucu, Masum-u Pak orucu, Hızır Orucu gibi oruçlar tutarlar. 48 Perşembe (ramazan ayındaki 4 perşembe hariç) kişisel niyet orucudur. Hızır orucu, ocak ayının son günü başlar ve üç hafta boyunca değişik sürelerde (3 gün veya 5 gün) tutulabilir.

Alevi-Bektaşilerde oruç sıkı yaptırımlara tabi olmaz. Amaç nefsi terbiye edip, benlikten kibirden uzaklaşmaktır. Hedef ise ilim, irfan ve edep ile Kamil insan olmaya çalışmaktır.

Hızır Orucu

Alevilikte *"Kul çağırmayınca Hızır yetişmez."* denilir.

Hızır Peygamber hakkında başka toplumlar arasında olduğu gibi Aleviler arasında da Hızır'ın zor durumda olan kişilerin yardımına yetiştiğine inanılır. Bunu anlatan *"Yetiş Ya Bozatlı Hızır"* gibi sözler sıkça kullanılır. Hızır önemli bir yer tutar. Ayrıca Hızır Samıt Ocağı gibi Hızır isimli birçok ocak da vardır.

Yine İnanışa göre Hızır Peygamber'in yoksul, yetim veya esir şeklinde evleri üç gün peş peşe ziyaret ettiğine inanılır. Bu amaçla Aleviler arasında 3 gün Hızır Orucu tutulur. Bu orucun her yılın 13-14-15 Şubat tarihleri arasında tutulması yerleşmiş bir gelenek halini almıştır. Hızır Orucu genellikle üç gün tutulur ancak Orta Anadolu'daki bazı Alevi grupları arasında yedi gün tutulduğu da bilinmektedir. Ayrıca Hızır Cemi de yapılır.

Sultan-ı Nevruz

Her yılın 21 Mart günü Sultan Nevruz olarak adlandırılır ve bugün yapılan ceme de Sultan Nevruz Cemi adı verilir. Bugünün Aleviler bakımından çeşitli anlamları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri bugünün Hz. Ali'nin doğum günü ve bahar başlangıcı olarak kabul edilmesidir.

Aleviliğe adını veren Hz. Ali'nin doğduğu gün ve doğanın uyanması yani insan için yaşamsal maddelerin üretimi için gerekli koşulların oluşmaya başlaması anlamına gelen baharın başlangıcının önemi büyüktür. Bu iki önemli olayın gerçekleştiği Sultan Nevruz günü bu nedenle bir bayram ve sevinç günü olarak benimsenmiştir.

Değişik yörelerde bugünü kutsamak üzere çeşitli dinsel veya folklorik etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Birçok Ortadoğu / Asya halklarında Nevruz yeni gün/yıl veya kurtuluş günü olarak kutlanır.

Sultan-ı Nevruz günü halk, genelde dışarıda veya cemevinde toplanır. Bugünün önemine atfen bir cem ibadeti gerçekleştirilir. Cemin sonunda Nevruz ateşi yakılıp, lokmalar pişirilir, şerbetler ve süt dağıtılır.

"**Pir Sultan**'ım eydür erenler cemde
Akar çeşmim yaşsı her dem bu demde
Muhabbet Ateşi yanar sinemde
Hikmeti erince Nevruz Sultan'ın"

Hıdrellez

Alevi-Bektaşilerin geleneksel günlerinden biri de Hıdrellez'dir. Bu günü bazı yörelerde bayram olarak da adlandırılır. İnanışa göre Hızır ve İlyas Peygamberler sıkıntıda olan insanların imdatlarına yetişirler. Hızır Peygamber'in karada, İlyas Peygamber'in ise denizde yardıma muhtaç olanların imdatlarına yetiştiklerine inanılmaktadır. Ayrıca Hızır ve İlyas yılda bir kez bir gül ağacının dibinde buluşurlarmış. Bunun 6 Mayıs'ta olduğu inancıyla bugün Hıdrellez Bayramı olarak kutlanmakta kırlarda eğlenceler yapılmaktadır.

Aleviler Hızır'ı, boz atıyla darda olduklarında yardımlarına geleceğini umdukları Hızır Aleyhisselam, ya da Hızır Nebi olarak gördükleri gibi, kapıya gelen her misafiri de Hızır olarak Hızır'ı da Ali olarak görürler. O nedenle misafir büyük itibar görür. Her gün gönül gözü açık her canın Hızır'ı gördüğüne inanılır. Hızır her kâmil insanın yanında her an hazırdır.

Bin bir adı var bir adı Hızır
Her nerede çağırsan orada hazır
Ali padişahtır Muhammed vezir
Bu fermanı yazan Ali değil mi

Pir Sultan Abdal

Hakk'a Yürüme Hizmeti - Dardan İndirme Kurbanı

Alevilikte ölmek, *"Hakk'a yürümek"* deyimi ile ifade edilmektedir. Alevilikte her şeyin bir canı (ruhu) olduğu ve her şeyin aslına (tanrıya) döndüğü, devriye (ruh göçü) ve dondan dona geçmek, don değiştirmek inancı vardır. Alevilikte mükâfat ve cezaya dayalı bir ahret (cennet, cehennem) inancı yoktur.

"Alevilikte murat (amaç) dünyada cennet, kâmili, olgun insan olana kadar devriye edip, yaratanla bütünleşmek, hakkın varlığına kavuşmaktır." Bu konuda yüzlerce alevi deyişi bulunmaktadır. Yunus Emre; *"Cennet, cennet dedikleri - Birkaç köşkle birkaç huri - İsteyene ver sen onu - Bana seni gerek seni..."* Pir Sultan Abdal, *"Cümlenin muradı, dünyada cennet''* diyor.

"Ölürse tenler ölür
Canlar ölesi değil"
Yunus Emre

Öldükten sonra öncelikle cenaze usulünce yıkanır ve kefenlenir. Cenaze merasiminde canlar cenaze etrafında, ayakta cemal cemale halka (kıble) olurlar, cenaze merasimini yürüten Pir bir dua ile cemaate Hakk'a yürüyen can için haklarını helal edip etmediklerini sorup rızalık alır. Olumlu yanıt aldıktan sonra dört gülbank ve devriye okur. Ardından cenazenin mezara sırlanması işlemi gerçekleştirilir. Daha sonra halk mezar başından ayrılırken Dede bir dua gülbank ve devriye daha okur.

Ölüm gününden sonra üçüncü ve kırkıncı günler yemek verilir, dua edilir, düvaz-ı imam deyişler okunur.

Kırkında yapılan törene 'Dar'dan İndirme' *(kırkını yapma)* denir. Cem yapılır, mersiyeler okunur, ölen kişinin ruhu için dua edilir. Cem'e katılanlardan helallik istenir, borçları veya alacakları varsa ödenir. Cem'in sonunda Dede, Hakk'a yürüyen kişinin ruhunun şad olması, hayrına verilen lokmaların kabul olması için dua- gülbank okur. Yemekler yendikten sonra Dede sofra duası verir:

"Bismişah... Allah Allah... Nimet-i Celilullah, bereketi Halilullah, şefaat Ya Resulullah. Bu gitti ganisi gele, Hak-Muhammed-Ali bereketini vere. Yiyene helal, yedirene delil ola. Kurban sahibinin kurbanı kabul ola. Hizmet sahiplerinin hizmetleri İmam Hüseyin Dergâhında makbul ola. Hakk'a yürüyen canımız ...'ın ruh-u revanı şad ola. Yattığı yer nur, devri daim, devri asan ola. Geride kalan yakınlarına sonsuz sabırlar vere. Hak erenler cemi cümlemizi saklaya, bekleye. Ağrı, acı, elem, keder göstermeye" diye Dedenin duasından sonra bu şekilde Dar'dan İndirme ve Cenaze hizmeti yerine getirilir.

Kurban - Lokma

Kurban inançsal ve sosyal anlamları bulunan, bir istek ve arzunun yerine gelmesi veya geldiği için, genelde bir hayvan (koç) kurban *'tığlanıp'* kesilip canlarla birlikte yenilen veya dağıtılan, kökeni çok eski çağ ve inançlara dayanan, genelde bütün inançlarda olan bir gelenektir. Mitolojik olarak; Âdemoğullarından tahılcı Kabil kendi kız kardeşi ile evlenmek istemesi üzerine koyuncu Habil ile aralarında tartışma çıkar. Haklıyı haksızı bulmak için tanrıya biri tahıl, diğeri koç adıyor. Habil haklı görülüp, adağı koç kabul ediliyor. Kabil yine insafa gelmiyor kardeşi Habil'i öldürür. Ayrıca İbrahim peygamber oğlu İsmail'i çok sever, tanrı İbrahim'i sınamak için sevgili oğlu İsmail'i kendine kurban etmesini ister. İbrahim tam İsmail'i kurban edeceği sırada kendisine bir koç iniyor, bunu kurban etmesi isteniyor. Dolayısıyla, kurban aynı zamanda din, tanrı adına insanların öldürülmemesi, nefsin öldürülmesi gibi, derin anlamları olan bir inanç ve gelenektir. Alevilikte kurban lokmadır. Lokma herhangi bir yiyecektir, amaç herhangi bir yiyeceği paylaşmaktır. Kurban kesmede, lokma dağıtmada şekil değil, niyet önemlidir, belirli bir gün veya tarihi yoktur, istenildiği zaman yerine getirilebilmektedir.

Alevilikte esas kurban tığlamak kişinin özünü yola, doğruluğa bağlaması, nefsini kurban eyleyip öldürmesidir. Günümüzde illa ki bir canlı bir hayvan kesmek zorunlu değil, lokma niyetine hazır ette satın alınabilmektedir. Genellikle adak ve cem dolayısıyla lokma dağıtılır yemek verilir. Günümüzde de bu tür kansız kurbanlar halen yapılmaktadır. Anadolu'da, özellikle Alevi toplumunda, maddi durumu yerinde olmayan ailelerde kurban yerine genellikle helva, Âşûre, kuruyemiş, meyve ve çörek, kömbe, börek gibi çeşitli yiyecek maddeleri ceme götürülür ve lokma olarak sunulur.

Alevi-Bektaşilerde kurban adı altında verilen lokma yemekler içeri ve dışarı kurbanları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

İçeri Kurbanları:

1. Görgü: Cem'de, görgüsü yapılan canların verdiği lokmadır.
2. Matem (Aşure): Matem orucu sonrasında verilen lokma.
3. Düşkün Kaldırma: düşenlerin aklanması için Cemde verilen lokma.
4. Abdal Musa Birlik Kurbanı: Abdal Musa Ceminde verilen lokma.
5. Dardan İndirme: Hakk'a yürüyen bir can için verilen lokma.
6. Musahip: Musahiplik tutunma ceminde verilen lokma.

Dışarı Kurbanları:

1. Adak: Bir dileğin gerçekleşmesi öncesi veya sonrası verilen lokma.
2. Hızır lokması: Hızır Orucundan sonra verilen lokma.
3. Nevruz: Hz. Ali'nin doğum günü 21 Mart'ta verilen Nevruz lokması.
4. Hıdrellez: 6 Mayıs'ta Hıdrellez günü verilen lokma.
5. Kurban Bayramı: Alevilikte Kâbe'yi ziyaret, hac ibadeti olmadığı için, İslam'da haç ziyareti bitiminde yapılan, kurban kesme, Kurban Bayramı ve bayram namazı geleneği Alevilikte yoktur.

Cem Ayin-i içerisinde gerçekleştirilen Kurban Erkânı için ya kurbanlar gülbengleri önceden verilerek tığlanır ceme lokma hazırlanır. Ya da cem içerisinde kurban sahipleri için razılık alınarak gülbenği verilir. Her iki durumda da, cem de

zakirler tarafından üç kurban düvazı okunur. Cemde Canlardan razılık alındıktan sonra Kurbancı meydana getirdiğ kurbanın soluna durarak, sağ ön ayagını kulak ve göz hizasına getirip, dara durur. Dede:

"*Bismişah... Allah Allah... Yedikat yerde yedi kat gökte, arşta/kürşte, levhi kalemde, onsekizbin âlemde, kendini her nesneye nakşeyleyen ve varlığını Âdeme bahşeyleyen Hakk aşkına, kurbanlar kabul muratlar hâsıl ola. Cümle cem erenlerinin dilde dileklerini gönülde muratlarını vere. Yola teslimi rıza olup, özünü kurban edenlerin; Hak erenler yardımcısı, gözcüsü, bekçisi ola. Nur-u Nebi, kerem-i Ali Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaş Veli. Dil bizden nefes Şah-ı Şehid-i Kerbela'dan ola. Geçeğe Hü...*"diyerek gülbengini verir. Zakirler üç kurban düvazı okurken kurbanlar meydana serilen yaygının üzerinde serbestce dolaşmaya bırakılır. Dede zakirin hizmet duasını verdikten sonra kurbanlar tığlanmak üzere kurbancıya teslim edilerek dışarıya çıkarılır.

Doğum ve Ad Verme

Geleneksel Alevi toplumunda çocuğa ad verme belli bir törenle yapılmaktadır. Çocuğa verilecek isim ailenin halen yaşayan veya vefat etmiş bir büyüğünü, ya da Alevilerin kutsal bildiği bir inanç önderinin (Ali, Hasan, Hüseyin, Bektaş, Fatıma, Zeynep vb.) ayrıca Sevgi, Barış, Özgür, Eylem, Deniz, Devrim çağdaş veya ilerici insanların isimlerini vermek bir gelenektir. İsim verileceği gün ailenin en yakınları çağırılır. Anne babası çocuğu adını belirler, dede veya yaşlı biri can, çocuğun kulağına adını hafifçe üç kez söyler ve dua eder. Duada çocuğun adı ile yaşaması, akıllı, ahlaklı, bilgili, sağlıklı, ailesine ve insanlığa yararlı hizmetlerde bulunması yönünde dilekler yer alır. Sonra yemekler yenir ve sofra duasıyla isim koyma töreni sona erer.

Sünnet ve Kirvelik

Kirvelik uygulaması özetle şu şekildedir: Yahudilik ve İslam'da da olan ergenlik çağı öncesi erkek çocukları sünnet ettirme geleneği Alevilikte de vardır ve kirvelik geleneği ile bağlıdır. Çocuğunu sünnet ettirecek bir aile, yakın akraba olmayan, sevdikleri bir kişiyi kirve olarak belirlerler. Kirve belirlendikten sonra sünnet için bir tarih belirlenir, özel eğitilmiş sünnetçi veya hastanede doktor tarafından sünnet yapılır. Kirve sünnet anında çocuğun yanında bulunur. Ardından kirvenin ve davetli misafirlerin katılımıyla sünnet düğünü yapılır. Kirvelik, akrabalıktan da yakın bir bağla bağlanmaktır. Kirve iki aile arasında musahiplikte olduğu gibi evlenmek yasaktır. Kirve sünnet töreninin en önemli kişisidir. Varlık durumuna göre sünnet düğününün giderlerinin ya tamamını ya da bir bölümünü karşılar. Düğünün yapılmasıyla doğrudan ilgilenir. Kirve'ye asla saygısızlık yapılmaz. Birbirine kirve olan aileler karşılıklı olarak, oğlan kız tüm çocuklarının 2'ci anne babaları konumundadır. Herhangi bir derdini anne babasına anlatamayan çocuk bunu kirvesine anlatabilir.

Kirvelik ilişkisi sünnetin yanı sıra, kişiler, aileler ve aşiretler arasındaki problemleri çözmek için de kurulabilir. Kirvelik bu anlamda musahiplik gibi toplum içinde sosyal dayanışmayı yücelten bağlayıcı bir içeriğe sahiptir. Bu kuruma duyulan saygıdan dolayı en kötü anlaşmazlıklar bile tatlıya bağlanır.

Kız İsteme ve Söz Kesme

Alevi-Bektaşilerde kız ve erkek çocuklar eşit olarak görülmekte ve aile içerisinde kendine güvenen, terbiyeli, özgür bireyler olarak yetişmektedirler. Bu nedenle evlenecek eşlerin seçiminde hem kız hem de erkeğin razılığı olması şarttır. Alevi-Bektaşilerde erkeğin veya kızın razı olmadığı zorla evlendirmeler düşkünlük sayılmaktadır. Gençler evlenmeden önce birbirlerini tanımakta ve evliliğe anne-babalarının da görüşünü alarak özgür iradeleriyle karar vermektedirler.

İki genç evlenmeye karar verdikten sonra sıra kız istemeye gelmiştir. Anne babası ve ailenin yaşlı bir büyüğü ile kızın evi ziyaret edilerek *"Yüce tanrının emri ve Peygamber'in kavli yol erkânımız İmam Cafer Buyruğu ve iki gencimizin arzusu üzere"* kız istenir. Kızın ailesi de evliliğe onay verdikten sonra iki tarafın yakınları çağrılıp *"söz kesilir"*.

Nişan, Nikâh ve Düğün

Kız istenip söz kesildikten sonra nişan ya kız evinde veya bir salonda yapılır. Nişan'dan sonra düğün öncesi nikâh kıyılır ve düğün hazırlıklarına başlanır. Düğünden önce yine kız evinde kına gecesi düzenlenir. TC yasaları uyarınca dini görevlilere yasal geçerliliği olan nikâh kıyma yetkisi verilmemiştir (dini nikâh geçerli sayılmaz). Bu nedenle, dini nikâh öncesi resmi nikâh mutlaka kıyılmak zorundadır. Resmi nikâhla yasal koşullar yerine gelmiş olur ve evlilik resmen yürürlüğe girer. Geleneksel dini nikâhı dede veya yaşlı, saygıdeğer bir aile büyüğü kıyar. Nikâh sade veya davetli misafirlerin katıldığı bir törenle yapılabilir.

Nikâhı kıyacak olan genellikle Pir, evlenecek gençlerin, anne, babalarının, kız ve erkek vekillerinin adlarını bir kâğıda yazar. Sonra ilk olarak evlilik kurumunun sosyal önemini,

kişisel sorumluluklarını belirten ve öğütler de içeren kısa bir konuşma yapar. Ardından pir bir gülbank okur ve nikâhın kıyılmasına geçer.

Önce kıza sorar: *"Kızım, Hak'ın emri Peygamber'in kavli, İmam Cafer-i Sadık Buyruğu üzere ve burada bulunan canlarımızın tanıklığı ile... Oğlu ve... Den olma ...'ı eş olarak kabul ediyor musun?"* Kız bu soruya *evet* yanıtı verirse. Pir, vekilleri ve orada bulunan herkesi tanık göstererek, "Canlar, duydunuz tanıksınız." der.

Bundan sonra aynı soruyu Pir oğlana sorar: *"Oğlum, Hak'ın emri Peygamber'in kavli, İmam Cafer-i Sadık Buyruğu üzere ve burada bulunan canlarımızın tanıklığı ile... kızı ve... den olma ...'ı eş olarak kabul ediyor musun?* Oğlan bu soruya evet yanıtı verirse, pir vekilleri ve orada bulunan herkesi tanık göstererek, *"Canlar, duydunuz tanıksınız." der.*

Böylece kızın, oğlanın ve vekillerle, katılanların şahitliği ve onayı ile Pir nikâhın tamamlandığını açıklar: *"Bende tanıkların ve konukların huzurunda, kendi razılığınız ile inanç ve yolumuz üzere sizi birbirinize eş olarak ilan ediyorum. Hak-Muhammed-Ali, Hünkâr Bektaşi Veli, gerçek erenler ve burada bulunan tüm canlar evlilik için verdiğiniz söze tanık olsun. Kıyılan bu nikâh, her iki taraf için hayırlı, uğurlu olsun. Yüce Tanrı sizleri mutlu eylesin, darda bırakmasın." der.*

Nikâh bu şekilde kıyıldıktan sonra Dede evlenen çift ve oradakiler için şöyle dua eder:

"Saygıdeğer canlar! Birbirlerini eş olarak seçmiş bu canlarımızın mutluluğu için, öz gönül birliği ile dua edelim.

Hak-Muhammed-Ali, Pirimiz Hünkâr Hacı Bektaşi Veli, erenler meydanında, Hak Yolunda, siz değerli canlarımızın huzurunda kıydığımız bu nikâhı kutlu eylesin. Nikâhı kıyılan bu canlarımızın ömürlerine bereket, vücutlarına sağlık, rı-

zıklarına genişlik versin. Dünya ve ahrette mutlu olsunlar. Varlıkta, yoklukta; hastalıkta, sağlıkta; tasada ve kıvançta birbirlerini en içten sevgiyle destekleme gücü versin. Yuvaları mutlu, ağızları tatlı olsun. İmam Hüseyin katarından, didarından, yolundan ayırmasın. Aralarındaki sevgi, artsın eksilmesin, Hz. Ali ile Hz. Fatıma anamız arasındaki sevgi olsun. Soylarından gelecek çocukları kendilerine, yolumuza ve bütün insanlığa hizmet etsin, hayırlı-uğurlu olsunlar.

Üçler, Beşler, Yediler, 40'lar, gerçek erenler her zaman yardımcıları olsun. Bozatlı Hızır yoldaşları olsun. Görünür, görünmez kazalardan, belalardan saklasın, beklesin. Hak, dilde dileklerini, gönülde muratlarını versin. Eşimizin, dostumuzun, içinde de bu canlarımızın ağız tadlarını bozmasın. Burada, bu mutlu günde bulunan siz canlarımızı da her iki cihanda mutlu eylesin. Hazreti Pir, Ulu divanda utandırmasın. Dualarımızı da kabul eylesin.

Nur-u Nebi, Kerem-i Ali, Pirimiz Hünkâr Bektaşi Veli, Kerem-i Evliya, gerçekler demine hü mümine Ya Ali..."

Dede'nin okuduğu bu duadan sonra nikâhı kıyılan çift, önce Dede'nin ardından anne ve babalarının ve daha sonra da orada bulunanlarla görüşürler. Daha sonra Dede, Nikâh için hazırlanmış içecekten doludan bir bardağa doldurarak yarısını kıza yarısını da erkeğe içirir ve orada bulunanlara da dağıtılır, lokmalar yenilir. Böylece dini Nikâh töreni bu şekilde sona ermiş olur. Alevi geleneğinde düğünlerde dini içerik bulunmaz, misafirler yemek yer, içip, dans edip eğlenilir. Fakat istenirse nikâh, düğün töreninin başlangıcında yapılabilir.

Sonsöz

"Âdem oldum geldim âdem içine
Uğradım bir hana, handan içeri
Zembur gibi kandan kana konarken
Bir kana ugradım kandan içeri

At oynatma zahit, bu meydan değil
Bu meydan der isen, bu erkân değil
Süleyman der isen Süleyman değil
Süleyman var Süleymandan içeri

Aşk bedestanından mercan almışem
İrfan meclisinden erkân almışem
Bu canı verip de bir can almışem
Saklarım bu canı candan içeri

Şeriatı Muhammede verdiler
Tarikat üstüne bir yol kurdular
Marifet babında sual sordular
Hakikat var hakikatten içeri

Kaygusuz'um eydür bir nutkum hakla
Bir mürşide el ver kalbini pakla
Mürşüdün verdiğin tut, kavi sakla
İlikten, kemikten, kandan içeri"

Vahdet kaynağından dolu içenler
Kanmıştır badeye şarap istemez
Hakikat sırrına candan erenler
Ermiştir mahbuba mihrap istemez

Bu yolda can yoktur canan isterler
Gönül kabesinde erkân isterler
Âdeme secdeyi her an isterler
Başka bir ibadet sevap istemez.

Ariftir Mushaf'tan dersler okuyan
Tevrat'ı, İncil'i ezber okuyan
Cemal-i Mushaf'ı bir bir okuyan
Almıştır fermanı, Kuran istemez

Nesimi'yem aşkla zar ü zar olan
Ezel ikrarında ber karar olan
Kiramen Katib'e yar-ı gar olan
Düşmüştür defteri, kitap istemez

Aşk ile.

Kaynaklar

Aksüt Hamza (2002).Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri. Art Kitap, Ankara

Aksüt Hamza (2009) Aleviler Yurt Kitap-Yayın Ankara.Atalay Adil Ali, (1997) Erzurum'lu Halk Ozanı Noksani Baba-İstabul, Can Yayınları

Adil Ali Atalay (haz), (2011)İmam Cafer-i Sadık Buyruğu, Can Yayınları

Atalay Besim (1991): Bektaşilik ve Edebiyatı, Çev. Vedat Atila, İstanbul, Ant Yayınları.

Aslanoğlu İbrahim, (1985)Söz Mülkünün Sultanları –İstanbul Erman Yayınevi

Aydın Ayhan, Alevi-Bektaşi İnanç Önderleri; Dedeler, Babalar.

Aytekin Sefer (haz), (1958) Buyruk, Emek Basım-Yayınevi, Ankara.

Aytekin Sefer (haz), (1954) Hacı Bekaşi Veli-Makalat, Emek Yayınevi

Bayat Fuzuli, Safevi-Bektaşi İlişkileri ve Azerbaycan'da Baba Samıt Tekkeleri,

Birdoğan, Nejat, (1995). Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi, Ocaklar- Dedeler- Soyağaç- ları, Mozaik Yayın. İstanbul.

Birdoğan Nejat, (1995) Anadolunun Gizli Kültürü Alevîlik, 3. Baskı, İstanbul.

Bozkurt, Nizam. Alevîliğin Oluşumu, Alevîlerde Cem İbadeti

Cılga Hüseyin, Samut Baba,(2005-6)Kangal Dernekler Federasyonu Yayınları-1,2

Coşan Esat (haz),(1990) Makalat (Hacı Bektaş Veli),Kültür Bakanlığı Yayımlar Dairesi, Ankara

Demirci Mehmet.(12-19-2004) Urla' nın Manevi kimliği –Yeni Asır

Divitçioğlu Sencer, (1981)Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumu, Sermet Matbaası

Ersal Mehmet, (2009) Veli Baba Sultan Ocağı, Alevi Bektaşi Kültür Enstitüsü Yayınları

Gölpınarlı Abdulbaki (haz), (1958) Manakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli "Vilayetnâme", İstanbul, İnkılâp Kitabevi.

Güvenç, Bozkurt, Türk Kimliği, (1994)Ankara, K.B. Yayımlar Dairesi Yayınları.

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, (1993) Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara.

Kaygusuz İsmail (2005) Aleviliğin Doğuşu, Su yayınları

Kaygusuz İsmail (1998) Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Alev Yayınları, İstanbul

Kaygusuz İsmail (2009)Görmediğim Tanrıya Tapmam, Kızılbaşlık ve Materyalizm, Genişletilmiş 2.Baskı, Su Yayınları, İstanbul,

Kenanoğlu Ali, Onarlı İsmail, Hubyar Sultan Ocağı ve Beydilli Sıraç Toplulukları-HBV dergisi, sayı 23

Köknel Coşkun, Eskişehir Yöresi Alevi Bektaşi Kültürünün Temel Dinamikleri-HBV, sayı 37 sa.135-173

Mélikoff İrène (1993) Uyur İdik Uyardılar, Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları, Türkçesi: Turan Alptekin, İstanbul, Cem Yayınevi.

Mélikoff İrène (1998) Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları.

Nemet, Meşedihanım (2010), Azerbaycan'da Pirler, Bakı.

Nezihe Araz, (1975) Anadolu Evliyaları İstanbul Atlas Kitabevi

Noyan Bedri (1999): Bütün Yönleriyle Bektaşilik Alevilik Nedir, İlaveli 2.b. Ankara, Ardıç Yayınları.

Noyan Bedri(haz), (1996),Veli Baba Menâkıbnamesi, 2. Baskı, İstanbul,

Ocak, A.Yaşar. (1980)Babailer İsyanı, İstanbul.

Ocak A.Yaşar (1996): Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam Türk Heterodoksisinin Teşekkülü, İstanbul, Dergâh Yayınları.

Ocak, A. Yaşar (1987). İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Oytan M.Tevfik (1952) Bektaşiliğin İçyüzü İstanbul Maarif Kitaphanesi

Önder Ali Tayyar (2007) Türkiye'nin Etnik Yapısı, Fark Yayınları

Özen Kutlu (2001)Sivas Efsaneleri-Sivas, Dilek Matbaacılık

Özen Kutlu (1996). Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri, I. Baskı, Dilek Matbaacılık, Sivas,

Özen Kutlu (1997). Divriği Evliyaları, I.Baskı, Dilek Matbaacılık, Sivas

Özen Kutlu (2001). Sivas Efsaneleri, I.Baskı, Dilek Matbaacılık, Sivas.

Özmen İsmail,(1998) Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi-Ankara, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları

Öztürk Ünsal, (2005) Alevilerin Gizli Sırrı, Yurt Kitap Yayın,Ankara

Petruşevskiy İlya Pavloviç, (1949) Oçerki po İstorii Feodalnıh Otnoşeniy v Azerbaydjane i Armenii, Leningrad

Sağlam Yusuf,(2015) Anadolu Tiyatrosunun Köylüsü N. Karadağ (Kardeşlik Töreni Semah)-Ankara, Ürün Yayınları

Sarıkaya M. Saffet, Alevî inanç kültüründe Hz. Muhammed

Sarıkaya M. Saffet, Hızırname'nin Bektaşiliğe dair malumatı ve Hızırname çerçevesinde Bektaşi Kültüründe Hızır İnancı

Say Yağmur,(2010), S.23 Şucâ'eddîn Velî Velâyetnâmesi Sistem Ofset Matbaası. Ankara.

Sümer Faruk,(1980),Oğuzlar (Türkmenler),(1992),Oğuzlar, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

Sümer Faruk,(1992),Safevi Devletinin Kuruluş ve Gelişmesinde Anadolu Türkmenlerinin Rolü, TTKYayınları, Ankara,

Sümer Faruk, Bozulus Hakkında-Dil ve Tarih Coğrafya Fakultesi Dergisi sayı 7,sa.29-60

Sümer, Ali, (1975), Hacı Bektaş Veli'nin Bilimsel Yönleri, Ankara.

Sümer, Ali, (1997), "Alevî-Bektaşi Kültüründe Renkler ve Semahlardaki Figürlerin Anlamı", V.Milletlerarası Türk Halk Kongresi, Gelenek Görenek inançlar Seksiyon Bildirileri, Ankara, K.B.Hagem Yayınları.

Şahin İlhan, (1980),Yeni –il Kazası ve Yeni il Türkmenleri (1548-1663),İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakultesi Yayımlanmış doktora tezi.

Türkdoğan, Orhan, Alevî-Bektaşi Kimliği, Timaş Yayınları,1995.

Ulusoy A. Celalettin, (1986) : Hünkâr Hacı Bektaş Veli Ve Alevi-Bektaşi Yolu, 2.b, Ankara, Akademi Matbaası.

Ulusoy A. Celalettin, Pir Dergâhından Nefesler, Ajans Türk Matbaacılık, Ankara

Ulusoy A. Celalettin, Yedi Ulular, Ajans Türk Matbaacılık, Ankara

Ulusoy Veliyettin, 2009. Serçeşme Yazıları -İstanbul Alev yayınları

Yaman Ali (2006) Kızılbaş Alevi Ocakları-İstanbul Elips Yayınları

Yaman Ali (2004): Alevilikte Dedelik ve Ocaklar, İstanbul, Karacaahmet Sultan Derneği Yayınları.

Yaman, Ali. "Ziyaretler Ocaklar", Cem Dergisi, 97, 1.2000,36-37.

Yaman Mehmet (1995): Alevilik İnanç Edeb Erkân, 4.b. İstanbul, Ufuk Matbaası.

Yaman, Mehmet. (1994) Alevîlik, İstanbul

Yavuz Behiç Galip, Birgi Kent Kitaplığı Serisi No:1, Birgi Coğrafyası, Halk
Bilgisi, Tarihçesi, Tarihi Yerleri, 2005 ISBN: 975-00637-0-8

Yörükan, Y. Ziya. (1998) Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları

Türkay Cevdet. "Başbakanlık Arşiv Belgelerine göre: Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler", İşaret Yay. İst. 2001

Zelyut, Rıza. (1990) Hacı Bektaş Veli, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş.

Zelyut, Rıza. (1992) Öz Kaynaklara Göre Alevîlik, İstanbul, Yön Yayıncılık

Erkanlar (2016). (İkrar, Görgü, Muhabbet, Musahiplik, Dardan İndirme), (2014).(Hakk'a Yürüme Erkânı),Hünkâr Hacı Bektaşi Veli Vakfı, Serçeşme Yayınları, İstanbul

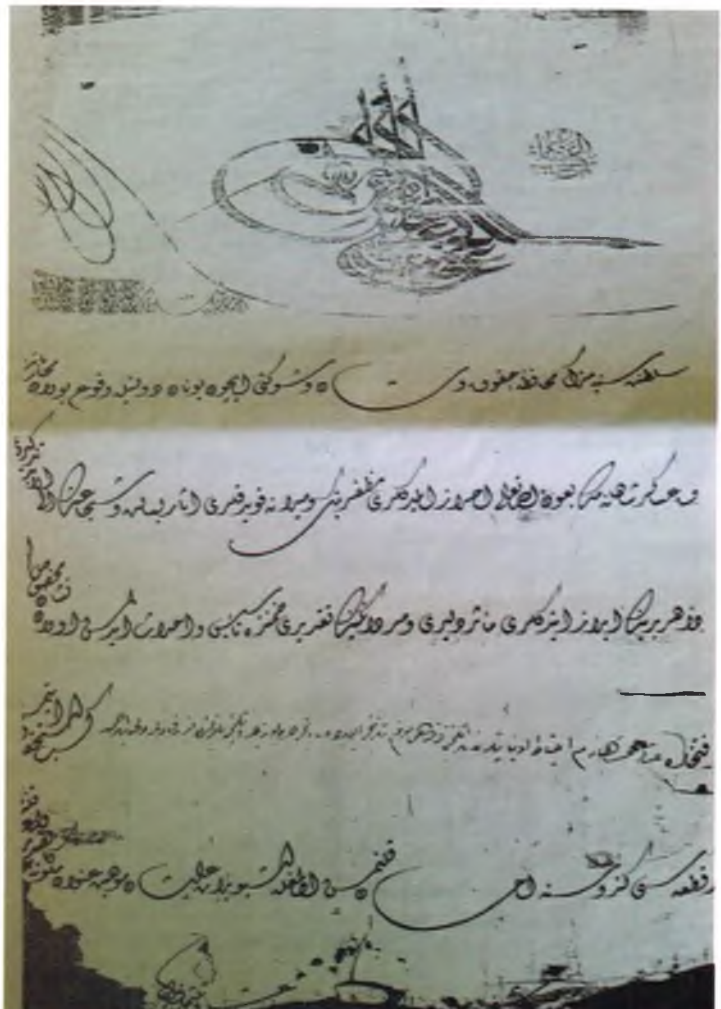
Samsun Evliyalar Atlası-Ahsen Vakfı

Ankara Tarihi ve Kültürü,(2007). Ankara Büyükşehir Belediyesi

Zile Cönkü, Mehmet Yardımcı

http://www.tirekultur.com, Türk İnanç Tarihinde Çal Dede Mahyası, A.Munis Armağan

http://www.Ankararehberi.com
http://www.Fasıllarköyü.
http://www.Uşakport
http://www.Wikipedia.com
http://www.Piryolu.com
http://www.aleviakademisi.de
http://www.alevibektasi.org
http://cemvakfi.org
http://www.hubyar.org
http://www.hunkarvakfi.org/
http://www. karacaahmet.com
http://www.tahtacilar.com
http://www.aleviweb.com
http://www.alevi.dk
http://www.alevi.com
http://www.fuaf.org
http://www.isvecakm.com
http://www.alevi.at
http://www.alevi.org.uk
http://www.kanadaalevi.com
http://www.alevihaber.org
http://www.alevi-forum.com
http://www.alevi.org

Sultan Hızır Samıt Ocağı Evladı, Tarikat, Evliya Halifeliğini tasdik eden icazetnameler

بسم الله الرحمن الرحيم

صل على نور محمد المصطفى ... صل على نور الامام على المرتضى

صل على سيدنا نور الامام ... صل على سيدنا نور الامام

صل على سيدنا نور الامام ... صل على سيدنا نور الامام

صل على سيدنا نور الامام محمد باقر ... صل على

الامام جعفر صادق ... صل على سيدنا نور الامام موسى كاظم ... صل

نور الامام علي نقي ... صل على سيدنا نور الامام علي التقي ... صل على

الامام حسن العسكري ... صل على سيدنا نور الامام محمد مهدي صاحب

فلك الدوران خذ الدهان صلوات الله عليهم اجمعين ... طاهرين

الى الابد الاحد

الحمد لله الذي جعل قلوب العارفين حزينة بزينة العلوم المخزونة

على ذاك قدر او قسم المعرفة بمرتبته وقبلا وكثيرا وجعل عيون العالمين بكمال

اعطى فالهم فضيلة الم وفتح السماء للمشتاقين صغيرا وبين الاستماع اسم المشوقة

خلقه خلوة ... ليس في حال خلق احدا ... هو الله الذي لا اله الا هو عالم

والشهادة هو الرحمن الرحيم احده واله بموجب الشرائع فالوجود الفسدة الرهادة في جنس

الخطوط على الجبار وهو عين محض عرض اصرار الامذاج المطالطرة في جبار اشهد ان لا اله

وحده لا شريك له واشهد ان محمدا عبده ورسوله ارسله

وحبيبه صلى الله وعلى اله واولاده واصحابه وازواجه ... ابدا دائما كثيرا

اصحابي كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم

لا يسأل الله تعالى في حاجة لعبده ما دام العبد في حاجة اخيه

كرم الله وجهه الشيوع ثلثة التواضع عند الدولة والعفو عند

كرم الله وجهه الشيوع ثلثة التواضع عند الدولة والعفو عند

والعطية ... وضب الاضطراب في العالمين ... قدس الله

سره معرفة جزئين كبير العمل شيخ العالم بالمال وشيخ الخواص بالاخلاص شيخ حاص الخواص بالاخ

بالصدق ... ومصلحا

خذ اخوه وصحبه ذلك الانقياد بامر الله تعالى والاجتناب عن نواهي كما

ما امرك الله به فخذ وما نهاك عنه فانته واذا ما جرى بالقلم بقدر الله تعالى وقدا

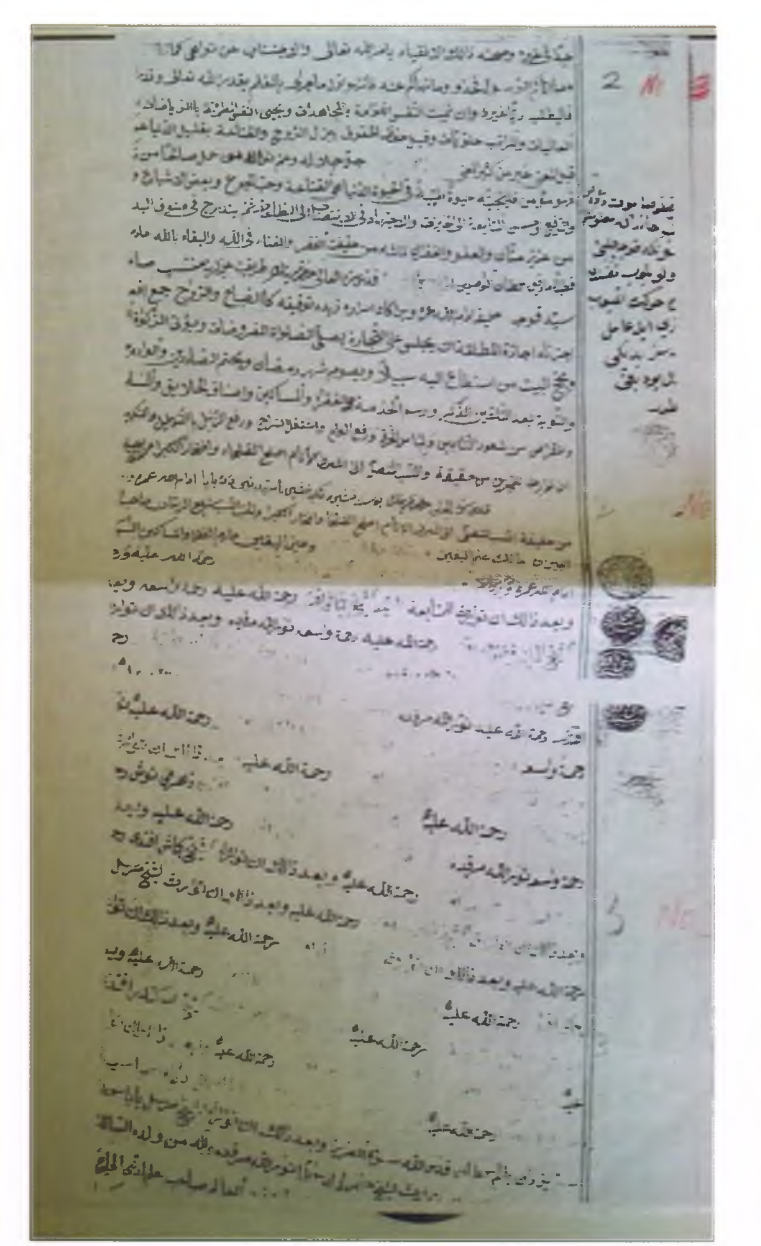
فليطلب ... فاخوه وان نميت النفوس الغواة بالمجاهدات ويجبى النفس المطمئنة بالنور بإضاءة

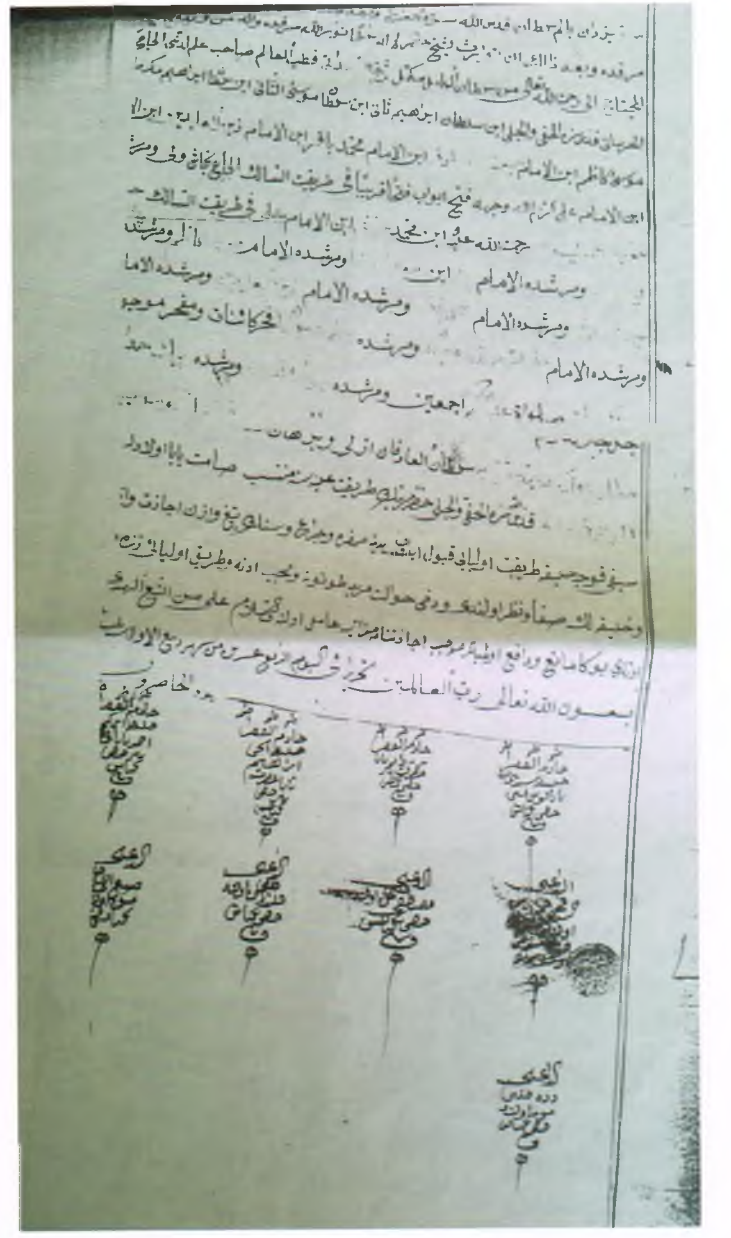
العالمين والمراتب علوية اذا وقبل حفظ الحقوق بنزل الزوج والقناعة بقليل الدنيا هم

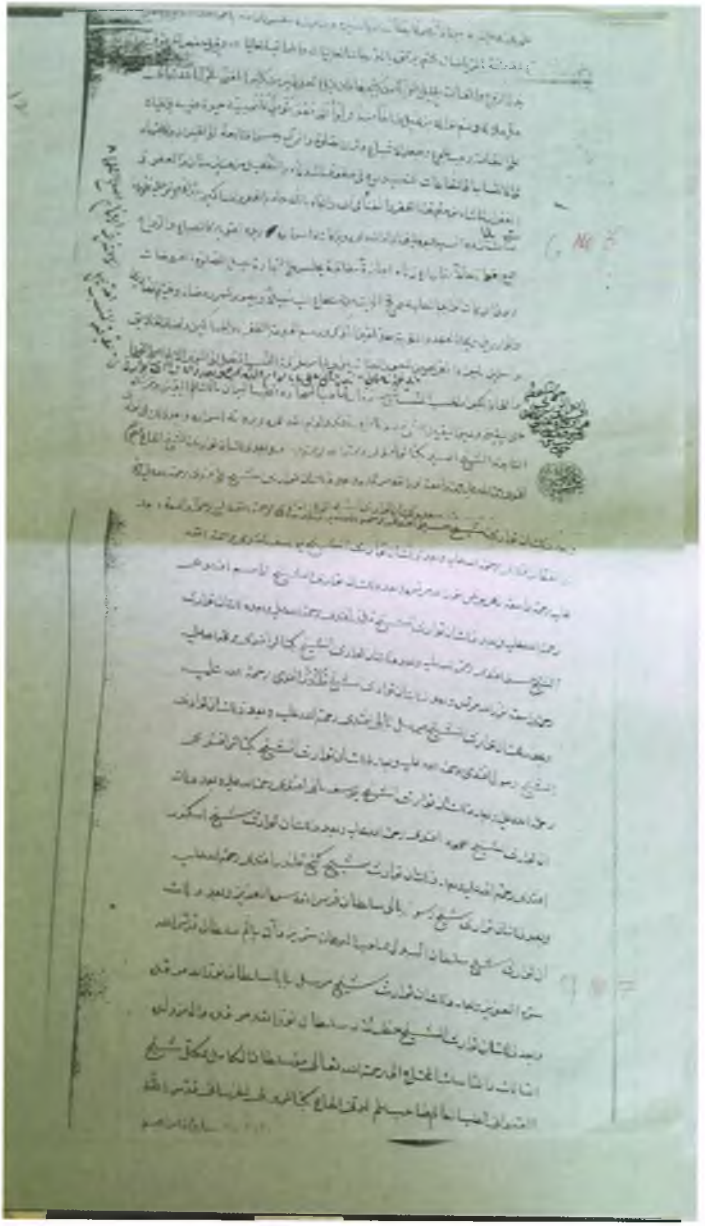
جزاه الله ... ونعم ما قال من عمل صالحا من ذ

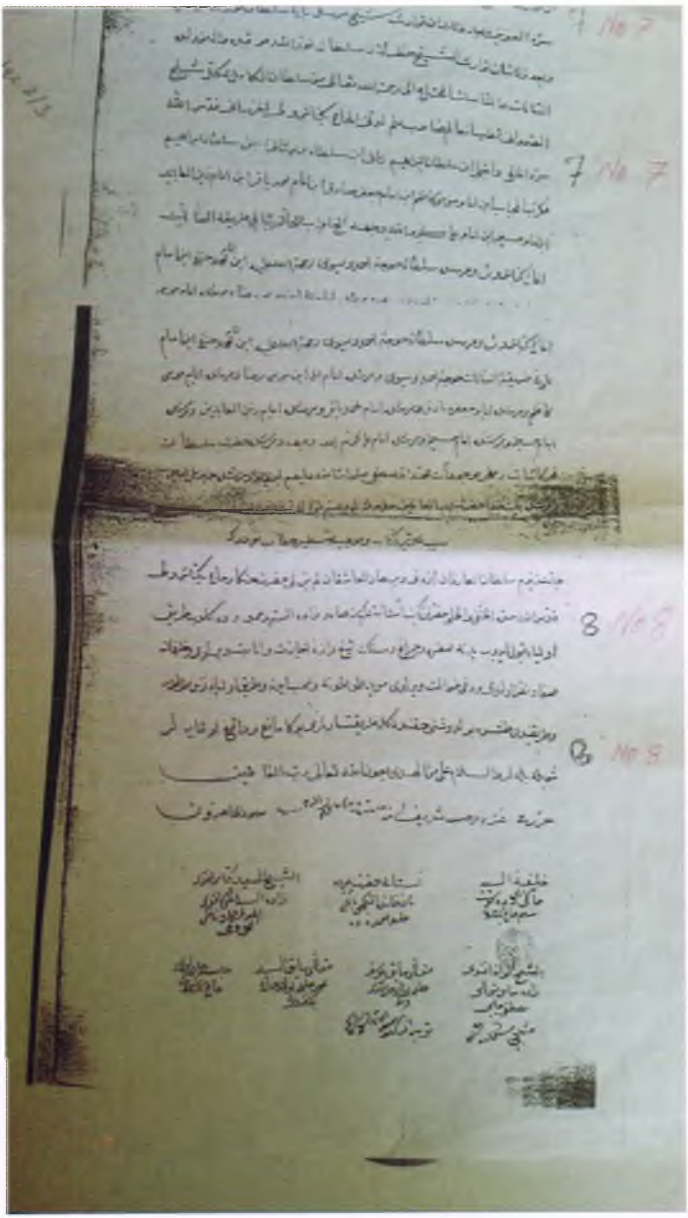
ذكر او انثى ... من غير ... الحي

... في الحيوة الدنيا هي القناعة وحب الجوع وبعض الشباع و

Ankara-Akyurt Samut Köyü Samut SultanTürbesi
ve Ulu Meşe ağacı

Urla Samut Baba Türbesi Eski Hali

Urla Samut Baba Türbesi Onarımdan Sonraki Hali

Sivas Kangal Tekke

12 Dilimli Tokmak

Samut Bali Türbesi Ankara - Güdül

Samıt Dede Türbesi Ankara - Olukpınar

Samıt Dede Türbesi Olukpınar – Ankara

Samıd Dede Uşak - Samatlı

Samıd Dede Uşak - Samatlı

Samut Baba Urla - İzmir

Abbas Dede 1883 – 1958

Yusuf Dede 1934-2014

ALEVİLİKTE SULTAN HIZIR SAMIT OCAĞI

ABBAS ULUSOY

"Zaten biliriz Samıt'ı serdar-ı Veli'sin
Tarife ne, sen kâmil-ü irfana azizim."
Hulusi

"Hakk Muhammed Ali aşkına
Yolumuz da çıkar Rıza Şehri'ne"
Yusuf Dede

ISBN: 978-605-85699-9-7

imla
kitap
yayınları